

BUITENLEVEN

tuinieren met ♥ voor natuur

Mengelmoes

Leven van het land

Wild of overzichtelijk?

Wat je tuin over jou zegt

*Vogelwalthalla
Lauwersmeer*

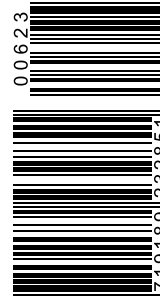
En verder...

**Regeneratieve
Boerderij
Bodemzicht**

Vijvertuinontwerp
met strakke
zichtlijnen

€ 11,50

BP 8 719189 232851

S a L T
BY BORLEY®

“Eén kookelement, een wereld aan mogelijkheden.”

Ontmoet SALT by BORLEY.
Een compacte buitenkeuken van
premium kwaliteit. Dit keukenmodel
is een sieraad voor je tuin dankzij het
verfijnde design. SALT is flexibel in
welk type barbecue je erin plaatst.
Zo vormt dit model een onmisbaar
ingrediënt in jouw buitenruimte.

Barbecue met houtskool?
Combineer de SALT met een
kamado naar keuze.

Gek op pizza's? De SALT is
perfect te combineren met
een pizzaoven.

Ben jij liefhebber van een
gasbarbecue? Deze past
moeiteloos in de SALT.

SALT GEEFT SMAAK

Ontdek de gratis *Buitenleven*-app **Mijn Stek**

Ben je het overzicht over je moestuin of al je kamer- en tuinplanten kwijt? Die tijd is voorbij! Download de *Buitenleven*-app en maak het jezelf makkelijk.

Mijn Stek maakt tuinieren en planten verzorgen eenvoudig én leuk. In de app vind je handige informatie en tips om je moestuin, binnen- en buitenplanten te onderhouden; zoals de ideale standplaats of de bloeitijd van je favoriet. Bovendien kun je de app zo instellen dat je notificaties ontvangt zodra er een actie voor je klaarstaat. Je ananasplant water geven bijvoorbeeld, of je hortensia snoeien. *Mijn Stek* is hét tuinierhulpje voor iedereen, groene vingers of niet.

Download
'm hier!

Keuzestress

Ben je het liefst in aangelegde natuur of in de wildernis? Het blijkt meer over je te vertellen dan gedacht, zo blijkt uit het promotieonderzoek van Agnes van de Berg (pag. XX). Zelf vind ik het ontzettend lastig kiezen. In de Schotse wildernis van de Hooglanden, waar mensen nog op elkaar zijn aangewezen, voel ik me helemaal thuis. Er is niet op elke hoek van de straat een supermarkt en dat geeft onderling veel verbondenheid, dat je van elkaar op aan kunt. Gecombineerd met heuvels, valleien, oerbossen en kliffen die zich nergens iets van aantrekken, zorgt dat voor een wilde schoonheid die moeilijk te overtreffen is, waarin de mens zich schikt naar de natuur. Anders is het in aangelegde landschapsparken. Bijvoorbeeld het Bois des Moutiers in Normandië, van de hand van Gertrude Jekyll, aangelegd tijdens het fin de siècle. Wandelend tussen de zorgvuldig gekozen, metershoge, bloeiende rododendrons, quasi willekeurig geplant op een klif met uitzicht over de Atlantische Oceaan, vervaagt de scheidslijn tussen wilde en gestructureerde natuur en voelt het als de perfecte samenwerking tussen mens en natuur. Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich de botanische tuinen waar de verschillende soorten, varianten en cultivars bijna tentoongesteld worden in broeikassen, rotstuinen en vijvers. Ook daar voel ik me thuis. De mens die ervoor zorgt dat elke specifieke soort tot zijn recht komt, op de juiste standplaats en in de juiste grond, is voor mij een bewijs van liefde en verantwoordelijkheid nemen. Aangelegde natuur of wildernis, het blijft dus moeilijk kiezen. Wat dat precies over mij zegt, laat ik aan jullie.

Francine Polis
Hoofdredacteur

INHOUD

jaargang 21 | nummer 6 | september 2023

Op de cover

- 20 Mengelmoes
- 28 Vogelwalhalla Lauwersmeer
- 53 Wild of overzichtelijk?
- 78 Vijvertuinontwerp
- 92 Boerderij Bodemzicht

COVERFOTO SIETSKA DE VRIES

Zeearend Staatsbosbeheer - Bert Ooms

Buiten

- 14 **De zomer begint als lavendel bloeit**
Verzorging, combinatietips en mooiste soorten
- 20 **Fruitbomen, heesters, groenten en kruiden**
De mengelmoestuïn van Mariëlle en Gerbrand
- 28 **Nederlandse wildernis**
Corine en Cyril gaan op avontuur rond Lauwersmeer
- 37 **Zwetende kevers en snelle slakken**
Nieuws uit de natuur
- 38 **Samen dansen en tuinieren**
De tropische specialiteitenkwekerij van Bob en Andries
- 53 **Ruige of gestructureerde natuur?**
Interview met omgevingspsycholoog Agnes van den Berg
- 60 **Tuin aan zee**
Hoe leg je een strandtuin aan?

66

38

- 74 **Meeliften op een herfstblad**
Fotografie van Jeroen Graat
- 76 **Gered van een zekere dood**
Etymologie van Mozes-in-het-rieten-mandje
- 78 **Het tuinontwerp**
Bloeiende borders rondom zwembijver
- 85 **Op de bodem van de Zuiderzee**
Bos, moeras en meertjes in Flevoland
- 92 **Regeneratieve boerderij Bodemzicht**
Anne en Ricardo herstellen ecosystemen

Binnen

- 46 **Vloeibaar goud**
Koken met honing van de imker
- 66 **Rustig, kleurrijk en vintage**
Binnenkijken bij Karin en Ton

78

Elke keer

- 3 **Voorwoord**
- 7 **Doe-tips voor september en oktober**
- 8 **Mix**
- 101 **Groene Vingers**
- 108 **Selectie**
- 113 **Column Esther en Femke - Eetbare bloemen**
- 114 **Volgende keer**
- 114 **Colofon**

Ecotuintje

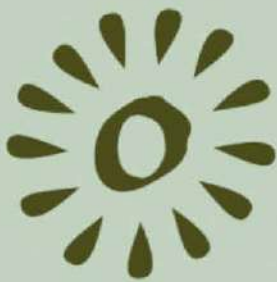
JOUW SPECIALIST IN DUURZAAM & BIOLOGISCH MOESTUINIEREN!

Je eigen moestuintje

Square Foot Gardening: de makkelijkste manier om te moestuinieren! Speciaal voor mensen die op een gemakkelijke, maar natuurvriendelijke manier bio groenten en kruiden willen verbouwen op relatief weinig oppervlakte. Voor elke tuin, balkon of dakterras dus! Ecotuintje levert verschillende maten en plaatst eigen ontwerpen op maat graag bij je thuis

Biocovers

Een musthave voor in jouw duurzame tuin!

Met dit biologisch afbreekbaar worteldoek zeg jij NEE tegen plastic in jouw tuin! BIOCOVERS wordt volledig uit plantaardig materiaal gemaakt en wordt op het einde van zijn levenscyclus helemaal afgebroken tot compost. TIP: combineer dit met de biologische moestuin bemesting en aarde!

Biologische Zaden

Voor al je moestuin groenten, kruiden, peulvruchten of bloemen ben je voor biologische zaden bij ons aan het juiste adres!

De biologische moestuingrond van Amica is volledig plantaardig en turfrij. Er hoeven dus geen dieren voor te lijden en er worden ook geen natuurgebieden afgegraven voor het winnen van turf.

Eetbare bloemen

De kleurrijke eetbare bloemen trekken vlinders en bijen aan en zijn een lust voor het oog op mooie vrolijke gerechten! Dubbel plezier dus!

www.ecotuintje.nl

Doe-tips voor september en oktober

- Als de kleuren in de borders langzaam doven, is het tijd om de potten te vullen met bonte najaarsviolen. Ze bloeien tot aan de lente. Geef ze regelmatig water bij droogte en verwijder de uitgebloeide bloemen.
- Met groenblijvende vaste planten houd je kleur en structuur in de tuin deze winter. Soorten met decoratief blad hebben daarbij een dubbele functie. Denk aan wintergroene varens als glansschildvaren (*Polystichum polyblepharum*), elfenbloemsoorten (*Epimedium acuminatum*) en *Epimedium* × *rubrum* en vingerplant (*Fatsia japonica*).
- Krijgt je hazelaar weinig tot geen noten? Dan heb je waarschijnlijk een kruisbestuiver staan. Die heeft een tweede struik nodig om vrucht te zetten. Overweeg je de aanschaf van een hazelaar, dan is een zelfbestuiver een goede optie.
- Vergeet bij het aanplanten van lentebollen de 'Bloembol van het jaar' niet. Sierui (*Allium*) is een decoratieve bloeier en bovenal een echte vlinder- en bijenvriend. Er zijn kleine soorten als puinlook (*Allium karataviense*) en XL soorten als reuzenlook (*Allium giganteum*). Behalve de ronde paarse en witte bollen zijn er frivole sieruien als *Allium schubertii*. Plant de bollen tussen oktober en december op een zonnige plek in goed waterdoorlatende grond en twee keer zo diep als de bolgrootte. Meer inspiratie: bloembol.org
- Het najaar is een goed moment om polvormende planten te delen, mits het niet te koud en nat is. Denk hierbij aan hartlelie (*Hosta*), elfenbloem (*Epimedium*), ooievaarsbek (*Geranium*), vrouwenmantel (*Alchemilla*), zonnekruid (*Helenium*) en vlambloem (*Phlox*). Graaf de planten uit, verwijder dode bloemen en blaadjes en deel ze met een spade in stukken. Gooi het hart weg, want daar is de groeikracht uit. Geef de planten een handvol potgrond en compost en een flinke scheut water mee in hun nieuwe plantgat. Gebruik geen mest: alle energie moet nu naar de kluit gaan en niet naar de groei van de plant.
- Maak zelf bladaarde door vuilniszakken vol te scheppen met [vochtig] blad en een paar scheppen tuinaarde. Bind de zakken dicht, prik er een paar gaten in en zet ze weg in de schaduw. Na een tot twee jaar heb je je eigen zwarte goud.

Mix

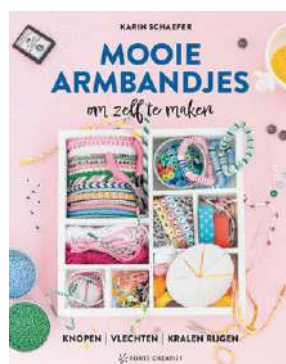
SHOPPING | FOOD

#1

#2

#3

#4

#1 Onzichtbaar

De Skinonym Semi-Matte Peptide Foundation van Mádara biedt perfecte dekking zonder dat je het ziet. Verrijkt met plantaardige peptiden die de collageenproductie stimuleren. € 35,95, [madaracosmetics.com](https://www.madaracosmetics.com)

#2 Houvast

Deze magnetische boekenleggers klem je eenvoudig aan de bovenkant van een pagina. Gemaakt van stevig gelamineerd papier en magneetfolie. Verkrijgbaar in twee versies: Eclipse en Universe. € 9,95 (set van drie stuks), [maanamsterdam.nl](https://www.maanamsterdam.nl)

#3 Eigen creaties

Met het boek *Mooie armbandjes om zelf te maken* knoop, vlecht en rijg je zelf de mooiste sieraden. Alle technieken worden duidelijk uitgelegd in tekst en beeld. € 12,99, [paagman.nl](https://www.paagman.nl)

#4 Om bij weg te dromen

Maak de kinderkamer af met dit subtiele Dromenvanger Takjes behang. Het vliesbehang met matte uitstraling is bedrukt met milieuvriendelijke inkt. Vanaf € 159,95 (195x240 cm), [kids-ware.nl](https://www.kids-ware.nl)

Theaterconcert Off to Hollywood

Droom weg in het theater en laat je meevoeren op een wervelende reis door de wereld van de filmmuziek tijdens de theatershow *Off to Hollywood!*. Zangeres Catalijne, winnares van de Concours de la Chanson Liesbeth List-prijs, brengt een theaterconcert met de bekendste filmklassiekers van toen en nu. Geniet tijdens deze muzikale tour van soundtracks uit films als *James Bond*, *Kill Bill*, *Schindler's List*, *Guardians of the Galaxy*, *Some Like it Hot*, *Harry Potter* en *A Star Is Born*. Muzikaal, aangrijpend, vol humor, meeslepend en inspirerend. De expressieve en betoverende stem van Catalijne wordt begeleid door een strijkkwartet. Vanaf 27 september 2023 is de voorstelling te zien in de Nederlandse theaters. Kijk op de website voor specifieke data en locaties. **Theaterconcert Off to Hollywood!**, [catalijne.com](https://www.catalijne.com)

WIN

#5

#6

#5 Opvallend

Fleur je outfit op met deze vrolijke kever. Het goudkleurige insect aan deze vergulde ketting (lengte 20 inch) bevat kleurrijke steentjes. 100 % nikkelvrij. €37,50, ellenbeekmans.nl

Buitenleven mag twee kettingen weggeven!

Ga vóór 20 oktober 2023 naar buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

#6 Fine art

Deze sfeervolle poster Three Dahlias met verfijnde pasteltinten brengt kleur en zachtheid in je huis. Gedrukt op papier van hoge kwaliteit. In verschillende afmetingen. Vanaf € 15, moozlehome.com

#7 Paradisijselijk

Het koffietafelboek *Eden Garden Designs* bevat 21 unieke tuinontwerpen van Marcel Wolterinck. Zijn ontwerpen kenmerken zich door rust, eenvoud, zichtlijnen voor een ruimtelijk gevoel en de relatie tussen binnen en buiten. € 95, terralannoo.nl

#8 Koffieboontjes

De voorgevormde beugelbeha Coffee Nata Silver is gemaakt van 46 % gerecyclede koffiedik. Je kunt kiezen uit verschillende kleuren behabandjes. € 68, undercharments.com

#9 Verplaatsbare slaapplek

Verras jouw kat op dierendag met deze zachte kattendecken Hoopo Tri. Beschikbaar in vier kleuren, heeft een koele en een warmere kant en kan in de wasmachine. € 34,95, ikmiauwvanjou.nl

#10 Krachtpatser

Op de Extreme Lounging B-Bag Outdoor zitzak kun je zowel binnen als buiten heerlijk relaxen. Waterafstotend en supercomfortabel. € 229, ikwilzitzakken.nl

#7

#8

#9

#10

Mix

SHOPPING | FOOD

#11

#11 Ideale lijn

Geniet van de nieuwe smaken van Johnny Cashew. Gezouten, Hot Chili en Honing Zeezout. De biologische cashewnoten zijn lokaal in Tanzania verwerkt en zonder omweg naar Nederland verscheept. € 3,99, ekoplaza.nl

#12 Sfeervolle buitenruimte

De Halo Down is een chique en robuuste buitenwandlamp met een strakke, brede lichttekening op de wand en een sfeervol, diffuus lichtbeeld op de grond. € 168, in-lite.com

#13 Goed beschermd

De Lightweight Dry Bag van Sea to Summit beschermt je spullen tegen water en vocht. Waterdicht, compact, supersterk en slijtvast. Verkrijgbaar in verschillende maten. Vanaf € 14,95, seatosummit.eu

#14 Fleurig eten

Er komen 52 soorten eetbare bloemen voorbij in het boek *Elke week bloemen op je bord*. Met allerlei weetjes en tips voor elk seizoen. € 21,95, knnvuitgeverij.nl

Buitenleven mag drie boeken weggeven!

Ga vóór 20 oktober 2023 naar buitenleven.nl/ winnen en vul je gegevens in.

#12

#13

#14

WIN

#15

#16

#15 Praktisch

Met de Signature Utility Tool Tote heb je altijd je klus- of tuinspullen bij de hand. Oersterke gereedschapstas met verschillende vakken en lussen. € 59,99, carhartt.com

#16 Flinke voorraad

Deze ronde houtopslag van staal is perfect voor het opbergen van 2,5 kuub haardhout. 2 m hoog en 62 cm diep, zodat je het haardhout twee rijen diep kunt plaatsen. € 1450, breedmetaal.nl

FOTO CYCLAMEU

#18

#17

#17 Bibbidi bobbidi boo

Nestel je heerlijk tegen dit zachte Pumpkin kussen. Leuk als decoratie op je bank, stoel of bed. Afmeting 28x15 cm. € 9,95, casashops.com

#19

#18 Najaarsbloei

Geef kleur aan je tuin, balkon of terras met Napolitaanse cycloam (*Cyclamen hederifolium*). Een sterke, winterharde plant vol bloemen. € 6,49, appeltern.nl

#19 Eeuwenoud

Maak een heerlijke en voedzame curry met de Bumi Mindful Foods Indian Style Pulled Seitan. Op basis van tarwe en bomvol eiwitten. Duizend jaar geleden werd het al gegeten door Chinese boeddhisten. € 3,69, jumbo.com

#20

#20 Strak ontwerp

Dit vogelhuisje, met een opening van 32 mm, trekt de koolmees, de gekraagde roodstaart en de bonte vliegenvanger aan. Gemaakt van hout en aluminium. Verkrijgbaar in wit, groen en zwart. € 69, janwillemvanelten.nl

Mix

SHOPPING | FOOD

#21 Spice up your life

Deze peper- en pruimenjam is heerlijk zoet en pittig. Het zit barstensvol heerlijke pruimen en rode pepers. Lekker op de boterham, bij de nasi of een aardappelgerecht. € 3,95, mengelmoestuin.com

#21

#22

#22 Stevig staaltje

Geef je plant een podium op deze robuuste plantentafel. De combinatie van ijzer en hout geeft de tafel een industrieel-landelijke uitstraling. € 24,95, zwartwitshop.nl

#23 Snoeiassistent

De AssistCut is een lichtgewicht snoeischaar met geïntegreerde accu. Zodra een slimme sensor weerstand meet bij het snoeien, ondersteunt de schaar je door een ingebouwde elektromotor. € 111,99, gardena.com

Buitenleven mag een snoeischaar weggeven!
Ga vóór 20 oktober 2023 naar
buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

WIN

#23

#24 Vogelliefhebbers

Word rustig wakker met een roodborstje en staartmees in je hand. Met deze Garden Birds mok vol vrolijke fluiters geniet je extra van je kopje koffie of thee. € 7,95, bastaa.nl

#24

#25

#25 Verstopt

Fiets weg? Met de AirTag Fietsbel vind je altijd je fiets weer terug. Ook bij diefstal. In de bel zit een track-and-tracesysteem verstopt. € 64, tagjefiets.nl

#26 Unieke compositie

De Wild Fall creatie van The Plant Box combineert zachte kleuren met opvallende bladstructuren. Zoals de herfstbloemen van herfststeenbreek en heide naast het blad van klimop en kool. € 99, theplantbox.com

#26

HOT
SPOT

Natuurhuisje Eco-villa Beleef

Je hoeft even helemaal niets in dit duurzame natuurhuisje gebouwd van hout en hennep. De lichte, zeshoekige ruimtes worden buiten omringd met groen en een boswal. Het sedumdak houdt de woning koel in de zomer. 's Winters is het er behaaglijk warm door de warmtepomp en vloerverwarming. Het huisje bevat drie slaapkamers, twee toiletten, een woonkamer, leefkeuken en een heerlijke regendouche. Kruiden en fruit haal je uit eigen tuin en op het terrein is er een omheinde speeltuin en een picknicktafel. In de buurt vind je een zwembad, recreatieplas, verschillende natuurgebieden en het gezellige dorpje Noordwolde. **Eco-villa Beleef, Noordwolde (Friesland), ecovillabeleef.nl**

#27

#28

#29

#30

#27 Romantisch chic

De prachtige, groene Swarovski-steen in deze Siena Erenite Gold oorbellen wordt omringd door kleinere, transparante steentjes. Hierdoor stralen ze nog meer. € 64,95, farfino.nl

#28 Zonder poespas

Met de *Simpelweg reisgidsen* ontdek je overzichtelijk en stapsgewijs de mooiste plekken en leukste activiteiten van jouw vakantiebestemming. Samengesteld door een team van locals en kenners. € 16,99, bruna.nl

#29 Glazen bol

Met de Hydrocultuur Glazen Vaas Flora geniet je ook van het prachtige wortelstelsel van jouw groene stekje. Vaas staat op een metalen frame. € 29,99, radbag.nl

#30 Eeuwig bosje

Geen vies water, hangende kopjes en dode bladeren. Deze gele viltbloemen verwelken nooit en staan altijd in bloei, ongeacht het bloeiseizoen. Gemaakt van wolvielt. Losse bloemen vanaf € 20, viltbloemist.nl

Wat ruikt er hier zo lekker?

Lavendel plant je voor de geur, het mooie wintergroene blad en om insecten naar je tuin te lokken. Voor dit leuke struikje is altijd wel een plekje te vinden, zoals tussen de rozen, in de border, als haagje of in een pot.

TEKST EN FOTO'S MODESTE HERWIG

De mediterrane look en geur van lavendel zorgen direct voor een vakantiegevoel in je tuin. Pas als dit wintergroene struikje bloeit, is de zomer écht begonnen. Er bestaan ruim 45 soorten van deze plant uit de lipbloemenfamilie, waarvan de meeste in het gebied rond de Middellandse Zee voorkomen. De vrij kleine bloemen zitten in schijnaren van vijf tot acht centimeter lang en zijn heel aantrekkelijk voor bijen en andere nuttige insecten. Het wintergroene, grijsgroen getinte blad is lancetvormig.

Badritueel

De geurige lavendel werd duizenden jaren geleden al door de mens gebruikt. De oude Grieken en Romeinen parfumeerden

hun baden met de etherische olie van het zomerse struikje. De Latijnse naam van de plant verwijst daarnaar: *lavare* betekent wassen. Vooral in Zuid-Frankrijk wordt lavendel op grote schaal gekweekt voor de productie van geurige, etherische olie die in parfum, in zeep en voor aromatherapie wordt gebruikt.

Kleurrijke combinaties

Lavendel is prachtig te combineren met rozen en in de border met prachtkaaers (*Gaura lindheimeri*), ooievaarsbek *Geranium* 'Rozanne', heiligenbloem (*Santolina*) en siergrassen. Vanwege het wintergroene blad is de plant ook leuk als vakkenvuller en voor een haagje. Lavendel mag natuurlijk niet ontbreken in de kruidentuin en in potten op het terras of balkon.

3

Plant- en zaaitijd

Lavendel plant je het best net voor of juist na de zomer, in april-mei of september. Pluimlavendel zet je het liefst in het voorjaar in de grond. De eerste bloemen kun je al in mei verwachten. Andere soorten lavendel bloeien in juni en juli volop. Knip je de plant terug, dan mag je in september nog meer bloei verwachten.

Volle grond of pot?

Lavendel groeit zowel in de volle grond als in een pot. Echte lavendel (*Lavandula angustifolia*) houdt van volle zon en veel warmte. Dit struikje groeit goed in vrij droge, kalkrijke en goed doorlatende grond die voldoende voedzaam is. Pluimlavendel (*Lavandula stoechas*) gedijt het best in zure grond. Als je lavendel in een pot kweekt, is het belangrijk om voor een goede afwatering te zorgen.

Verzorging

Plant je lavendel op de juiste plek, dan heeft het struikje – op de jaarlijkse snoeibeurten na – weinig verzorging nodig. Eenmaal aangeslagen, is lavendel goed bestand tegen droogte. Geef jonge lavendelplanten en lavendel in pot wel water. Pluimlavendel kan niet goed tegen droogte en heeft meer water nodig. Deze soort lavendel is bovendien matig winterhard en moet tegen strenge vorst beschermd worden. Te natte grond kan problemen geven bij alle soorten lavendel.

Snoeien

Lavendelstruikjes blijven compact door regelmatige snoei; als je ze niet snoeit, worden het vaak kale planten die uit elkaar vallen. De hoofdsnoei

- 1 *Lavandula stoechas* wordt ook wel pluimlavendel genoemd vanwege de charmante pluimpjes bovenop de bloeiaar.
- 2 *Lavandula angustifolia* 'Lavenite Petite' is een rijk bloeiende, compacte lavendel met dikke aartjes, perfect voor in een pot.
- 3 Vooraan *Lavandula stoechas* 'Purple Wings' en daar achter *Lavandula angustifolia* 'Melissa Lilac'.
- 4 Een haagje van lavendel is wintergroen, geurig én lokt veel bijen naar je tuin.

4

valt in april. Knip terug tot boven jonge scheutjes. Snoei nooit helemaal tot in het kale hout, want dan loopt lavendel vaak niet meer uit. Na de bloei volgt de tweede snoei, bij voorkeur in juli en uiterlijk in september. Breng het lavendelstruikje dan in model door de uitgebloeide bloemen en de bovenste toefjes blad weg te knippen. Als je op tijd snoeit, volgt er vaak nog een tweede bloei. Het is aan te raden om ook direct na aanplant te snoeien, zodat de struikjes het eerste jaar niet bloeien. Zo worden ze sterker en mooi vol. Pluimlavendel snoei je alleen na de bloei in de zomer.

De vijf mooiste soorten

1. *Lavandula angustifolia* 'Hidcote'. De violetblauwe bloemen ontkiemen uit zeer donkergetinte knoppen, waardoor de hele bloeiwijze extra opvalt. Heerlijk geurend. Ook voor kleine hagen. Volle zon, bloei juni-juli, hoogte 40-50 cm.
2. *Lavandula angustifolia* 'Nana Alba'. Een compacte, zuiver wit bloeiende lavendel. De aartjes zijn wat korter en goed gevuld met bloemen. Groeit langzaam, ook perfect voor een pot. Volle zon, bloei juni-juli, hoogte 30 cm.
3. *Lavandula stoechas* 'Purple Wings'. Donkerviolette bloemen in een compacte aar, met bovenop pluimpjes van roze tot lichtvioletkleurige blaadjes. Smal, lichtgroen blad. Volle zon, bloei mei-juli, hoogte 40-60 cm.
4. *Lavandula xintermedia* 'Phenomenal'. Deze forse en stevige lavendel groeit breed uit en pronkt met lange bloemstelen vol donkerpaarse bloemen. Zeer aromatisch. Volle zon, bloei juli-augustus, hoogte 70-90 cm.
5. *Lavandula angustifolia* 'Miss Katherine'. Deze lavendel heeft zachtroze bloemen in vrij lange aren en fraai grijsgroen blad, dat zeer geurig is. De aren komen goed boven het blad uit. Volle zon, bloei juni-juli, hoogte 40-60 cm.

Insecten lokken

Voor een lage, losse haag die wintergroen is, heerlijk geurt én veel insecten lokt, kies je best *Lavandula angustifolia* 'Hidcote' of de grotere *Lavandula* × *intermedia* 'Phenomenal'.

Hier koop en/of bekijk je ze

- Directplant, Bunnik, 0343755660, directplant.nl
- Kwekerij Bastin, Aalbeek (Nationale Collectie *Lavandula*), 0455231475, bastin.nl
- Kwekerij De Border, Ambt-Delden, 0743764123, border.nl
- Schouten's Kruiden, Boskoop, 0642329181, schoutenskruiden.nl
- Tuinplantenloods, Boskoop, 0612600865, tuinplantenloods.nl

Vermeerderen en verjongen

Je kunt lavendel makkelijk vermeerderen door stekken. Trek enkele niet bloeiende zijtakjes van de hoofdstam af en zorg ervoor dat er onderaan het stekje een stukje bast meekomt [een hielkje]. Verwijder de onderste blaadjes, doop het stekje in stekpoeder en zet het in een potje met stekgrond. Je kunt ook meerdere stekjes langs de rand van het potje zetten. Geef water en dek af met een plastic zakje. Regelmatig even luchten, na vier tot zes weken het zakje verwijderen. De beste tijd om lavendel te stekken, is juni-augustus. Maak regelmatig nieuwe stekjes, zodat je daarmee oude planten kunt vervangen.

Varianten

- Tandlavendel (*Lavandula dentata*). Kleine, violetblauwe bloeiwijze met bovenaan gekleurde schutblaadjes. Het gaat vooral om het getande, grijsgroene blad. Niet winterhard. Bloei juni-juli, hoogte 50-60 cm.

- 5 Door verschillende soorten lavendel door elkaar te planten, maak je zo'n prachtig bloemenveld.
- 6 *Lavandula angustifolia* 'Aromatico Blue' met lange bloeiaren, geurt extra sterk.
- 7 De frisroze *Lavandula stoechas* 'With Love'.
- 8 *Lavandula stoechas* heeft het naar zijn zin in een ruime pot, deze soort heeft een dennengeur.

TIP

Maak zelf je eigen versie van Provençaalse kruiden (*herbes de Provence*) door lavendelbloemen, tijm, marjolein en rozemarijn vers of gedroogd te mengen. Heerlijk in mediterrane gerechten!

- Engelse lavendel of echte lavendel (*Lavandula angustifolia*). De bekendste soort en het best geschikt voor ons klimaat. 'Blue Jeans' (40 cm) heeft extra donkere bloemen, groeit compact. 'Contrast' (50 cm) heeft lichtpaarse bloemen uit donkere knoppen. 'Dwarf Blue' blijft ook iets lager (50 cm). 'Little Lady' (40 cm) is een nieuwe introductie die compact groeit, rijk bloeit en sterk geurt. 'Melissa Lilac' (60 cm) heeft grote, zachtvioletten bloemen uit donkere knoppen. 'Silver Blue' (60 cm) heeft zeer grijs blad, bloeit lang door met violetblauwe bloemen. 'Twickel Purple' (45 cm) is compact, vrij lange bloeiaren, dieppaars tot violet. Bloei juni-juli, hoogte 30-70 cm.
- Spaanse lavendel of Lavandin (*Lavandula × intermedia*). Een kruising die wat hoger wordt. Zeer grijsgroen blad en smalle, losse bloeiwijze aan lange stengels. Verdraagt snoei minder goed en groeit breed uit. 'Edelweiss' heeft grijswitte bloemen, 'Hidcote Giant' is een forse plant. De lichtvioletten bloemen zijn goed om te drogen. Hoogte 70-90 cm, bloei juli-augustus.
- Franse lavendel, pluimlavendel of vlinderlavendel (*Lavandula stoechas*). Boven op de korte schijnaar staat een pluimpje schutblaadjes. Het smalle, groene blad heeft een dennengeur. Matig winterhard, vooral als potplant toegepast. 'With Love' bloeit roze. Bloei mei-juli, hoogte 40-60 cm. ✿

Paspoort

Soort tuin: fruit- en kruidentuin

Waar: Bergambacht [ZH]

Sinds: 2004

Grootte: 1 ha

Grondsoort: klei

Ligging: de tuin ligt helemaal vrij en heeft de hele dag zon

Meer info: mengelmoestuyn.com

Eén met de natuur

Te midden van het Groene Hart bevindt zich een nog groener stukje aarde. In de mengelmoestuin van Marielle Herreveld en Gerbrand Verkleij staan driehonderd soorten fruitbomen omringd met kruiden en andere eetbare planten. Een bostuin waar het meeste gewoon door elkaar groeit en waar geteeld wordt in samenwerking met de kosmos.

TEKST ESTHER DERKS FOTO'S SIETSKA DE VRIES

In de Mengelmoestuin van Marielle en Gerbrand voelt elke dag als vakantie. Een werkvakantie welteverstaan, want het stel staat iedere dag vroeg op om in de tuin te werken. Op vrijdagmiddag is de Mengelmoestuin open voor bezoek en genieten gasten in de theetuin van zelfgebakken cake. Ook het winkeltje met producten afkomstig uit de tuin is dan open. Terwijl Gerbrand in zijn hangmat uitrust van een intensieve ochtend, leidt Marielle ons rond door de verschillende tuindelen. Vanuit de theetuin lopen we via houtsnip-perpaadjes en een bruggetje door vier verschillende boomgaarden, een moes- en kruidentuin en het achterland waar de schapen grazen. Alleen in de kruidentuin wordt in bakken gewerkt. Kippen en parelhoenen scharrelen rustig rond, terwijl twee hanen zich laten gelden. Het pluimvee eet de schadelijke insecten op en bemest met hun poep de bodem. “De loopeenden zijn aan de wandel en zijn om vijf uur terug voor het eten”, zegt Marielle. “Zowel de eenden als kippen houden we voor de eieren. Eendeneieren worden veel gebruikt in de Aziatische keuken en zijn heerlijk in de cake.”

Vrijheid

“Het idee voor de tuin ontstond in Maleisië”, vertelt Marielle. “In 2000 zijn we op de bonnefooi naar Turkije gevlogen en hebben we 2,5 jaar gereisd. Vlak naast de Maleisische jungle was een man groenten aan het telen op zijn stukje land. Zijn producten verkocht hij op de markt. Ik vond dat een heel mooie, pure manier van leven en dat idee liet me niet meer los.” Toen het stel terugkwam in Nederland, wisten ze één ding zeker. Ze wilden hun eigen stukje grond kopen waar ze van konden leven. “Zelfvoorzienend zijn, geeft een gevoel van vrijheid”, vindt Marielle. “Langs een dijk in de Krimpenerwaard vonden we de perfecte plek. Hier voelen we ons thuis en één met de natuur.”

Organisch geheel

Toen Marielle en Gerbrand hun hectare grond kochten, was die overwoekerd met vijf meter hoge braamstruiken. Her en der stonden oude fruitbomen. Er was dertig jaar niets aan gedaan. De meeste braamstruiken zijn weggehaald en het land is verder opgevuld met bomen, struiken en eetbare planten. “Alles is op gevoel aangelegd, ik heb van tevoren geen tekening gemaakt”, zegt Marielle. “Ik weet hoe de planten groeien en zoek dan een mooie plek om te kijken of de plant het daar naar zijn zin heeft. Zo niet, dan verplaats ik hem weer. De tuin verandert voortdurend en dat zal altijd zo blijven.”

TIP

Ga niet te snel over op bestrijding. Een plant kan vaak meer hebben dan je denkt.

Samenwerken met de kosmos

Marielle volgt in haar tuin het ritme van de natuur. "Alles in onze kosmos is met elkaar verbonden en beïnvloedt elkaar. De aantrekkingskracht van de maan en de zon beïnvloedt niet alleen de getijden van de zee, maar heeft ook invloed op de planten die we verbouwen." Marielle houdt daarom altijd rekening met de stand van de maan ten opzichte van de aarde. Door te werken met de maankalender weet ze precies wanneer ze kan oogsten en snoeien. "Bij dalende maan is de sapstroom minder actief en kan ik snoeien. De plant verliest dan weinig vocht", legt ze uit. "Bij stijgende maan is de sapstroom actief opwaarts gericht en oogst ik bloemen en kruiden. Als je goed kijkt, dan zie je al die processen in de natuur zich voor je neus voltrekken. Rondom de zonnewende oogst ik de bloemen van geneeskrachtige kruiden zoals viooltje, kaasjeskruid, goudsbloem en sint-janskruid. Daar maak ik zalven van. Walnoten oogst ik vóór de zonnewende, als ze nog groen zijn, om er heerlijke port en notenlikeur van te maken. Daarna wordt de noot hard en kan ik ze niet meer gebruiken voor likeur."

- 1 Van links naar rechts in de bakken van de kruidentuin onder andere sint-janskruid (*Hypericum perforatum*), hartgespan (*Leonurus cardiaca*) en guldenroede (*Solidago*).
- 2 In de rechter pot groeit montbretia (*Crocsmia*). Bloeit in juni-september. Sterft in de winter af en loopt in de lente weer uit.
- 3 Fazantenbes of grootmoeders oorbellen (*Leycesteria formosa*). Bloeit met paarsrode schijnaren in juli-september. Daarna vormen zich purperblauwe bessen.
- 4 Stoofperenboom *Pyrus communis* 'Gieser Wildeman'.
- 5 Kardoer (*Cynara cardunculus*) is verwant aan artisjok.
- 6 De kruidentuin met van links naar rechts artisjok (*Cynara scolymus*), eeuwig moes *Brassica oleracea* var. *Ramosa*, mais (*Zea mays*) en prei (*Allium ampeloprasum*). Op de voorgrond spruitkool *Brassica oleracea* var. *gemmifera*.

Niet spitten maar mulchen

"Wij spitten de grond niet, want dan draai je de aarde om. Het bodemleven dat een spade diep leeft, overleeft niet aan de oppervlakte. Met spitten dood je dus de toplaag", zegt Marielle. "En het bodemleven heb je hard nodig voor een vruchtbare bodem. Daarom mulchen wij waar het nodig is. Voor de rest regelt de natuur het zelf." Mulchen betekent zoveel als de aarde bedekken met organische compost, houtsnippers of schapenwol, waardoor de bodem beschermd wordt tegen uitdroging. Mulch niet als je gaat zaaien, want anders krijgen de zaadjes en plantjes niet voldoende licht en lucht.

7 Overkapping met tuintafel in de theetuin.

8 Walnoten (*Juglans regia*). De boom kan 15 tot 18 meter hoog worden. Bloeit in april en mei. Rijpe noten vallen vanzelf uit de boom.

9 Marielle oogst fazantenbesjes (*Leycesteria formosa*). Op de voorgrond duizendknoop (*Persicaria*).

10 De kruidentuin met snijbiet (*Beta vulgaris*), dragon (*Artemisia dracunculus*) en glidkruid (*Scutellaria*).

TIP

Bedek de bodem van de moes- of kruidentuin met schapenwol, gemaaid gras of houtsnippers om hem vochtig te houden.

Snoeien na de zonnewende

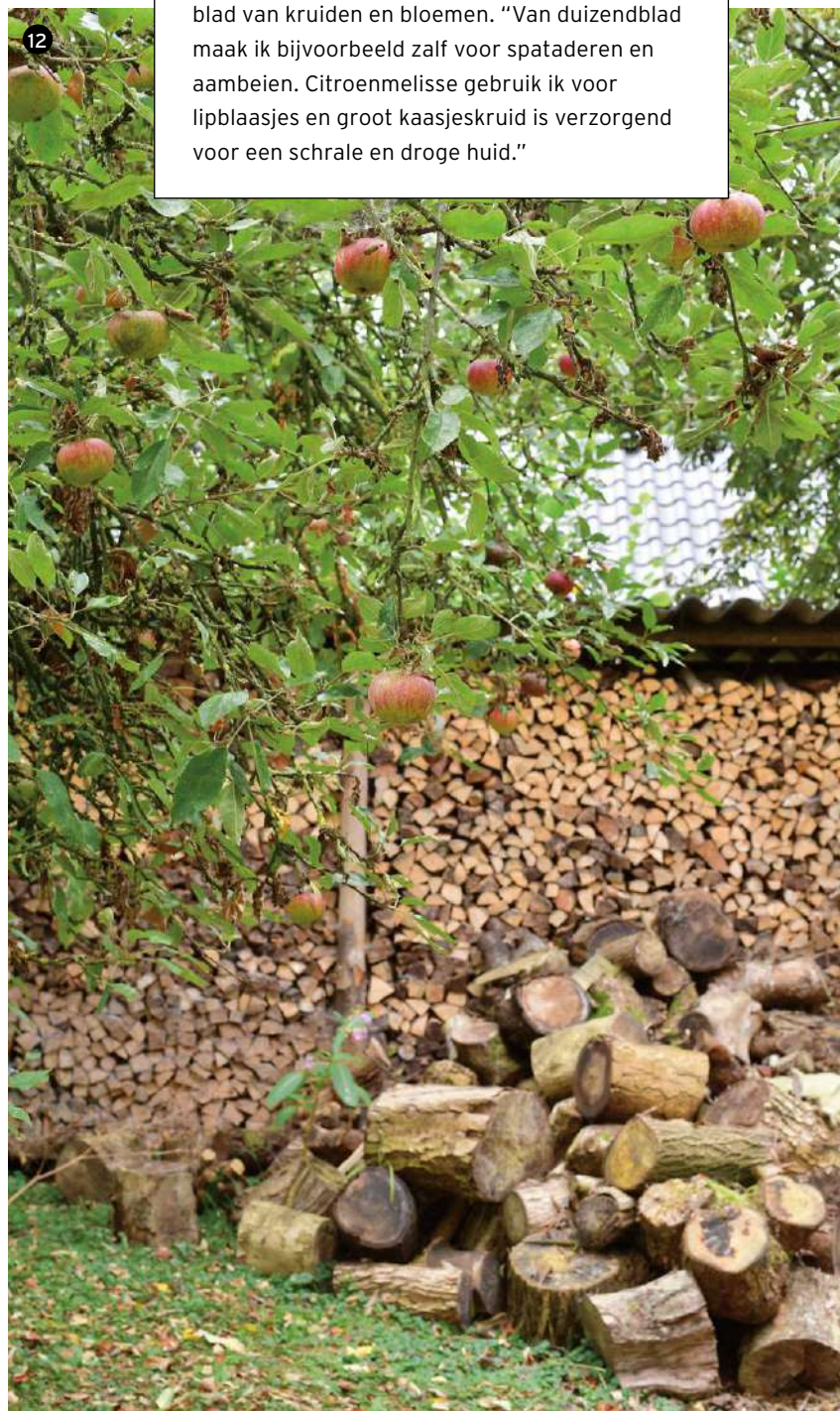
Tijdens de zonnewende, rondom 21 juni, bereikt de zon het hoogste punt van de zonnebaan. De plantengroei neemt vanaf de lente steeds meer toe en bereikt rond 21 juni een hoogtepunt. Na 21 juni worden de dagen weer korter, doordat de zon steeds lager komt te staan. Planten groeien vanaf dat moment steeds langzamer. Snoeien kun je daarom het best na de zonnewende doen. "Om de tuin begaanbaar te houden, snoeien we na de zonnewende de struiken en planten die hard zijn gaan groeien. Daardoor krijgt de jonge aanplant meer ruimte", zegt Marielle. "Hoogzomer zit de energie boven in de plant en in de winter zit de kracht in de wortels onder de grond. Rondom de winterzonnewende - de kortste dag - oogst ik smeerwortel, mierikswortel en heemstwortel, omdat er dan de meeste geneeskrachtige stoffen in zitten." De bloei van vaste planten, die later in de zomer bloeien, kun je verlenen door ze na 21 juni voor een derde te snoeien. Vroegbloeiers kun je helemaal terugsnoeien. Ze lopen daarna weer uit en bloeien soms nog een keer.

Kruidengeneeskunde

Terwijl Gerbrand zich liet omscholen tot hovenier [De Natuurlijke Tuinman], volgde Marielle een opleiding kruidengeneeskunde. Ze wilde leren hoe je planten kunt herkennen en gebruiken op het gebied van gezondheid, voeding en lichamelijke verzorging. "Ik ben geen therapeut, maar maak wel mooie kruidenproducten op aanvraag. Deze producten verkopen we ook in onze winkel." Voor het maken van zalven, tinturen en oliën gebruikt Marielle het blad van kruiden en bloemen. "Van duizendblad maak ik bijvoorbeeld zalf voor spataderen en aambeien. Citroenmelisse gebruik ik voor lipblaasjes en groot kaasjeskruid is verzorgend voor een schrale en droge huid."

- 11 Doorkijkje naar een van de boomgaarden. Langs het pad klimroos *Rosa 'Alchymist'* en het geneeskrachtige kruid stinkende gouwe (*Chelidonium majus*).
- 12 Appelboom *Malus domestica 'Ingrid Marie'* met zoetzure, rode handappels. Daaronder de houtopslag voor de houtkachel.
- 13 Houten overkapping met houten vloer in de theetuin.
- 14 Sleedoorn (*Prunus spinosa*). Bloeit in het vroege voorjaar met witte bloemen. In het najaar verschijnen paarsblauwe vruchten.
- 15 Kruidentuin met mais (*Zea mays*), prei (*Allium ampeloprasum*) en daarachter aardpeer (*Helianthus tuberosus*).

Geniale natuur

Het water uit de sloot gebruiken Marielle en Gerbrand liever niet, want door de bemesting van de omringende akkers bevat het water kunstmest. Bovendien wordt de waterstand door het waterschap kunstmatig laag gehouden voor de boeren. De grondwaterspiegel is daardoor erg laag, met snel uitdrogende kleigrond als gevolg. In grote reservoirs vangt het stel zoveel mogelijk regenwater op. "Het frustreert mij dat de mens de leiding wil hebben over de natuur. Ik vind dat het andersom moet zijn, want de natuur zit fantastisch in elkaar", zegt Marielle. Ze helpt de natuur graag een handje door al het snoeiafval te hergebruiken. Verspreid staan insectenhôtels en compost- en takkenrillen, waarin insecten zoals wespen en hommels nestelen. In scheuren in oude boomstammen vinden insecten beschutting. Balen stro trekken ringslangen aan die op hun beurt weer muizen en ratten eten. "Door fruitbomen, heesters en kruiden door elkaar te planten, gaan ze samenwerken", verklaart Marielle. "Sterk ruikende kruiden houden ongedierte op afstand en grote planten zorgen voor natuurlijke schaduw en beschutting voor de kleinere planten. De dovenetel en de fruitbomen staan tegelijk in bloei. Ze trekken allemaal insecten aan die weer zorgen voor bestuiving." Marielle neemt regelmatig een stapje terug om te kijken wat er daadwerkelijk in de tuin gebeurt. "Spint in de fruitbomen ziet er misschien niet zo mooi uit, maar het kan geen kwaad. De natuur lost uiteindelijk alles zelf op." ❀

A photograph of a herd of wild horses wading in a shallow lake. The horses are of various colors, including light tan and dark brown. They are standing in the water, which reflects the sky. In the background, there is a dense line of reeds and a clear blue sky. The foreground is filled with tall, green grasses.

Het ware wildernisgevoel

Kan het in Nederland? Het echte wildernisgevoel ervaren? *Buitenleven* probeerde het uit rond het Lauwersmeer. Een gebied waar zeearenden, lepelaars en wilde paarden zich thuis voelen en waar de organisatie Cabiner sinds deze zomer twee duurzame, zelfvoorzienende cabins heeft geplaatst, ver weg in de natuur. Wat dat betekent? Zelf je water pompen en koken op een houtkachel, maar wel slapen in een heerlijk bed, omgeven door vogels en sterren.

TEKST CORINE KOOLSTRA BEELD CORINE KOOLSTRA, STAATSBOSBEHEER

Bijna tien jaar geleden maakte Sander Eijlenberg met vrienden een trektocht door Noorwegen, net onder de poolcirkel. Het was er koud en onherbergzaam. “En opeens stond daar een klein hutje. Het bood precies het comfort dat we op dat moment nodig hadden: een dak boven ons hoofd, een bed en een houtkachel. Wat zou het tof zijn als je zoiets ook in Nederland had, zeiden we tegen elkaar. Dat je eerst een stuk wandelt en vervolgens in *the middle of nowhere* kunt slapen, maar dan wel met wat essentieel comfort.” Zo ontstond het idee van Cabiner: een organisatie die in Nederlandse nationale parken tijdelijk duurzame cabins plaatst, die zelfvoorzienend zijn en vaak alleen te voet te bereiken. Intussen staan ze onder andere in Nationaal Park Drentsche Aa, in Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en sinds deze zomer ook in Nationaal Park Lauwersmeer. Sander: “Je hebt er geen wifi, geen stopcontacten, maar wel een goed bed, een wc en een douche. En je

zit er echt helemaal alleen in de natuur. Dichter bij een wildernisgevoel kun je in Nederland – denk ik – niet komen.”

Zeearend

Het was die laatste zin die me op de knop *Boeken* liet drukken. En dus staan reisgenoot Cyril en ik nu op een parkeerterrein bij het Lauwersmeer onze rugzakken op onze rug te sjoeren. Die rugzak, met daarin een slaapzak, anti-muggenspray en eten en drinkwater voor de komende dag en nacht, geeft ons spontaan een avontuurinjectie. Niks rolkoffer, uiteten of een ontbijtbuffet. Deze reis gaan we simpelweg zelf doen. Stap voor stap. Zonder haast. En zonder grootse afleidingen. Tenminste, dat is de bedoeling, maar al snel word ik toch wat nerveus. Ik houd namelijk van

vogels en het Lauwersmeergebied is simpelweg hét vogelwalhalla van Nederland. Omdat Cyril iets minder heeft met het speuren naar vogels ben ik al een dag eerder naar het Lauwersmeer getrokken voor een ronde langs verschillende vogelkijkplekken. Ik heb me dus al kunnen vergapen aan boeren-zwaluwen, lepelaars, kluten en bruine kiekendieven. Het idee was dat daarmee mijn vogeladrenalinepeil een beetje gezakt zou zijn. Maar nu zie ik daar hoog boven ons een enorme roofvogel vliegen. Snel pak ik mijn verrekijker erbij en ja hoor, na tien minuten wilderniswandelen is het al raak: een zeearend glijdt met langzame slagen over ons heen. Het voelt alsof er een startsein is gegeven. Tjiftjaffen, zwartkoppen, witte kwikstaarten, maar

“Ik houd van vogels en het Lauwersmeergebied is hét vogelwalhalla van Nederland”

FOTO STAATSBOSBEHEER - TJIBBE HUNINK

TIP

Nationaal Park Lauwersmeer is een toplocatie om vogels te kijken. Scan de QR-code voor meer info.

Op Cabiner-avontuur

Je kunt zelf de zwaarte van je Cabiner-avontuur bij het Lauwersmeer bepalen. De cabins zijn te bereiken via wandelroutes van 3, 11 of 24 kilometer. Het is ook mogelijk om een rondje Lauwersmeer te doen vanuit Lauwersoog. Deze route is 48 kilometer lang en zowel te fietsen als te lopen (in twee dagen). Het Cabiner Basecamp bestaat uit twee cabins, die uit het zicht van elkaar geplaatst zijn, aan de zuidoever van het Lauwersmeer. In de Nationale Parken Drentsche Aa en Sallandse Heuvelrug is het ook mogelijk om een meerdaagse trekking te doen, waarbij je van de ene naar de andere cabin wandelt. Je kunt kiezen uit verschillende dagafstanden. Meer info: cabiner.com.

Vogels kijken bij het Lauwersmeer

Nationaal Park Lauwersmeer is een toplocatie om vogels te kijken. Tijdens het trekseizoen in de herfst en lente vinden meer dan driehonderd vogelsoorten in en rond het Lauwersmeer een tijdelijke rustplek. 's Winters zitten er tienduizenden ganzen en in de zomer leven er fotogenieke soorten als de wielewaal, kluut en lepelaar. Houd altijd de ogen open voor de zeearend die jaarrond door het gebied vliegt. Staatsbosbeheer heeft op verschillende plekken rond het Lauwersmeer vogelkijkhutten neergezet. In het Activiteitscentrum Lauwersnest [De Rug 1, Lauwersoog] is een gratis vogelkijkkaart verkrijgbaar, met daarop de locaties van de hutten én de leukste vogelsoorten. Hier kun je ook meer info krijgen over wandelingen door Nationaal Park Lauwersoog. np-lauwersmeer.nl

ook konikpaarden en een groep sjokkende koeien: opeens zien en horen we overal om ons heen het leven. We wandelen, luisteren, kijken, wandelen, luisteren, kijken.

Houthakken

Cyril heeft bonuspunten verdiend met zijn geduld. Dus als we uiteindelijk onze cabin tussen de bomen ontdekken, gun ik hem als eerste de douche om het zweet van zijn lijf af te spoelen. Het wordt het begin van een lesje nederigheid. De cabin is namelijk zelfvoorzienend en er is veel aanwezig, maar je zult er wel zelf voor moeten zorgen. Of zoals het instructieboekje in de cabin meldt: 'Voordat je echt kunt gaan genieten van de rust, de vogels

Zwitserse stookmethode' kunnen opstoken. Veel gedoe, vindt Cyril. Dus springt hij onder een onverwarmde douche. Twee minuten later staat hij weer naast me, mompelt "dat kan ik jou niet aandoen" en begint hout te hakken.

Nederlandse wildernis

Is het echt afzien in deze cabin? Allesbehalve. Je moet alleen even schakelen. Weer leren de tijd te nemen voor dingen. Een warme maaltijd? Zeker mogelijk, maar hij is wel pas na anderhalf uur klaar op de houtgestookte kachel. Een dampende kop koffie? Daarvoor zul je eerst zelf meegebracht drinkwater in een ketel moeten verwarmen. Ook de locatie midden in de natuur zorgt voor rust. Er is simpelweg

"In de ochtend worden we gewekt door het gezang van putters en wielewalen"

en straks de duisternis zul je nog even je handen uit de mouwen moeten steken om te zorgen voor water, vuur en eten.' Voor een douchebeurt met warm water moeten we eerst met de waterpomp gefilterd regenwater uit het reservoir omhoog pompen. Vervolgens moeten we er met behulp van de houtkachel voor zorgen dat dat water ook daadwerkelijk warm wordt. Dat betekent dat we eerst het stookhout in kleinere stukjes moeten hakken met de hakbijl die aan de muur hangt, zodat we de houtkachel 'volgens de

niet van alles te doen en dat maakt eigenlijk alles speciaal. Als avondvermaak wandelen we naar een uitzichtheuvel bij het Lauwersmeer waar de ganzen zich luid gakkend klaarmaken voor de nacht. 's Nachts stappen we de hut uit om te genieten van een uitbundige sterrenhemel en 's ochtends worden we gewekt door het gezang van putters en wielewalen. Een beetje *Into the Wild*, maar dan op z'n Nederlands, concluderen we in de vroege ochtendzon op de veranda. "Trek in koffie? Dan ga ik de houtkachel opstoken..." ❀

7,1

Ommen | Overijssel | Nederland

Paping Hotel & Spa★★★

- Wellness met zwembad en sauna
- Gelegen aan het Pieterpad

3-daags diner arrangement

- ✓ 2x overnachten
- ✓ 2x uitgebreid ontbijtbuffet
- ✓ 1x 3-gangendiner
- ✓ Informatiepakket van de omgeving inclusief wandel- en fietsroutes
- ✓ Gratis Vechtdal Magazine
- ✓ Gratis gebruik binnenzwembad
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Tip! Ontdek het Overijsselse Vechtdal vanaf het water; ga kanoën, varen en meer!

Al vanaf
134,50*
p.p.

9,2

Den Burg (Texel) | Noord-Holland | Nederland

Nieuw Leven Texel★★★★

- Luxe en duurzaam verblijf in deze zelfvoorzienende 4-sterrenvilla
- Met ecologische zwembijver

3-daags logies ontbijt arrangement

- ✓ 2x overnachten
- ✓ 2x uitgebreid ontbijt
- ✓ Gratis 1 fles wijn
- ✓ Gratis wandelroutes en plattegrond van Texel
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Tip! Ontdek het gevarieerde duinlandschap van Texel in het Nationaal Park Duinen van Texel.

Al vanaf
189,00*
p.p.

Gratis!
t.w.v. € 105,-

**Boek in september en ontvang
Wijnproeverij aan huis door een wijnkenner**

Boek via www.voordeeltjes.nl/buitenleven of bel naar 0900 66 777 88 (25 c/m)

Alle aanbiedingen zijn geldig t/m 31 december 2023 (m.u.v. feestdagen). *Let op: de vermelde prijzen zijn vanaf en kunnen verschillen per aankomstdatum. De prijzen zijn per persoon (p.p.), o.b.v. twee personen in een standaardkamer, excl. administratiekosten (1-3 personen € 14,50, 4+ personen € 24,50 per boeking) en stads- en toeristenbelasting. Kijk online voor de volledige voorwaarden. Prijs-, druk- en zetfouten voorbehouden.

Nieuws uit de natuur

Slakkentempo

In Nederland komen zo'n 140 soorten landslakken voor, waarvan dertig procent niet-inheemse soorten en exoten. Het merendeel van de geïntroduceerde slakkensoorten komt uit Mediterrane landen en kwam in ons land terecht via geïmporteerde planten, groenten, fruit, bouwmaterialen, kampeerspullen en noem maar op. De almaar warmere temperaturen zorgen ervoor dat de slakken ook hier overleven. Deze diertjes mogen dan wel traag zijn, de verspreiding van niet-inheemse soorten gaat bepaald niet op een slakkentempo. Verwacht wordt dat ook in de komende jaren niet-inheemse soorten hun opwachting in Nederland zullen maken.

BRON NATURE TODAY

Hittegolf? Niet paren

Paren kevers tijdens een hittegolf, dan is de kans op kleinere nakomelingen met een lagere overlevingskans groter. Dat constateerden onderzoekers van de universiteit van Aberdeen tijdens een studie naar de mogelijke effecten van hittegolven op de voortplantingscyclus van de gewone doodgraver. Maar, zo voegen de onderzoekers eraan toe, het zou kunnen dat ook andere dieren op vergelijkbare wijze onder hittegolven lijden. Met zulke studies wordt getracht te achterhalen welke diersoorten zich succesvol aan de klimaatverandering kunnen aanpassen en welke niet. Die informatie kan helpen om de ecologische gevolgen van hittegolven te voorspellen.

BRON SCIENTIAS

Joehoe!

De kans dat je in ons land een oehoe spot, is de laatste jaren kleiner geworden. De kans dat er kuikens geboren worden, dus ook. Een leerling-boswachter in het Leenderbos tussen Valkenswaard en Leende deed dan ook een zeer bijzondere ontdekking tijdens het inventariseren van plantensoorten: het nest van een kersvers oehoegezin. Zover bekend is het de eerste keer dat oehoes in het Brabantse bos gebroed hebben. Het nieuws werd aan het eind van het broedseizoen naar buiten gebracht, zodra de twee jongen waren uitgevlogen.

BRON STAATSBOSBEHEER

Op adem komen in een windpark

Windparken op zee komen meer en meer voor. En dat brengt gevaar met zich mee voor onder andere ruige dwergvleermuizen, die tijdens de trek de Noordzee oversteken. Om meer informatie over de vleermuizentrek te verzamelen, heeft Wageningen Marine Research vier jaar lang een akoestische monitoring uitgevoerd op de zuidelijke Noordzee. De onderzoekers stelden onder meer vast dat vleermuizen de dag vaak op een platform, windturbine of schip doorbrengen wanneer de oversteek langer dan een nacht duurt. Met die nieuwe kennis kunnen doeltreffende maatregelen genomen worden om het aantal slachtoffers in en rondom windparken op zee te verminderen.

BRON WAGENINGEN MARINE RESEARCH

Paspoort

Soort tuin: specialiteitenkwekerij

Waar: Meeden [GR]

Sinds: 2000

Grootte: 4 ha

Grondsoort: rijke zandgrond

Ligging: zuiden

Meer info: tuingoedfoltz.nl

Tropische oase in het Groninger Landschap

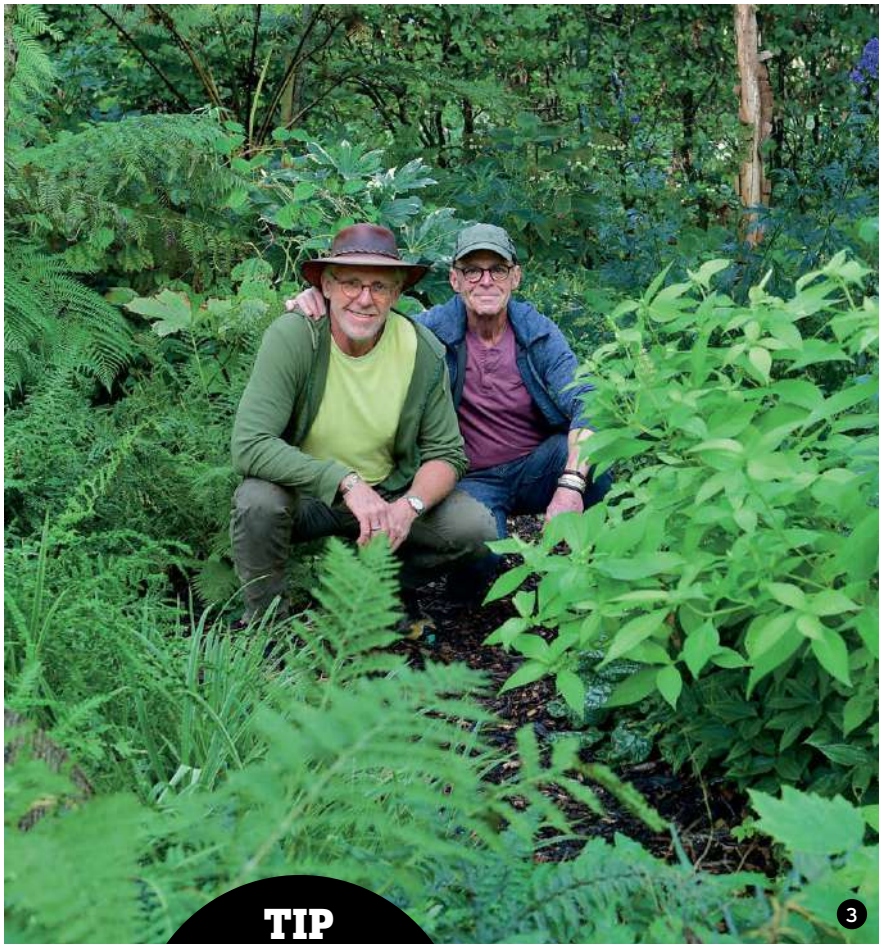
Op een oude boerderij omringd met vier hectare weiland maken een danser en een neerlandicus hun langgekoesterde wens waar: het runnen van een eigen kwekerij met een bijzonder assortiment vaste planten. De salvia is een van de persoonlijke favorieten van Bob Foltz en Andries Bierling.

TEKST ESTHER DERSK FOTO'S SIETSKA DE VRIES

Achter het terras van Tuingoed Foltz, waar planten voor de verkoop staan uitgesteld, vind je het verkoopplein en vervolgens de moerbedden. Je wandelt hier door de kraamkamer van het bedrijf, waar een verscheidenheid aan planten wordt opgekweekt. Links van de moerbedden ligt de varentuin en verder naar achteren de salviatuin. De imposante trompetboom (*Catalpa*) achter de moerbedden vormt het hart van de kwekerij. Aan de rechterkant ligt de echinacea- en prairietuin met daarachter de ezelweide. Nog verder naar rechts, langs een laan, bevinden zich de jungletuin en de bostuin. Voorbij de ezelweide wandel je naar het achterland, een parkachtig natuurgebied met een natuurlijke poel, heuvel en grassenlabyrint. "In dit deel is het heerlijk rustig tijdens drukke weekenden", vertelt Andries.

Gedeelde passie

De in Amerika geboren Bob Foltz werkte jaren in Nederland als succesvol danser en choreograaf. Toen Bob en Andries elkaar in een Groningse bar ontmoetten, bleken ze twee passies te delen: dansen en tuinieren. Andries danste namelijk ook als amateur en beiden waren opgegroeid in het groen, waar hun liefde voor planten begon. Het stel woonde lange tijd in een huis met een grote tuin, waarin ze zoveel mogelijk tijd spendeerden. "Bob wilde meer over planten leren", zegt Andries. "Toen het theaterseizoen in de zomer stillag, besloot hij op een kwekerij te gaan werken. Binnen drie weken was hij verkocht en wist hij dat dit was waar hij mee verder wilde." Bob deed het werk met zoveel enthousiasme en leerde zo snel, dat hij werd gevraagd om mede-eigenaar van het bedrijf te worden. "Als Bob iets in zijn hoofd heeft, dan gaat hij er helemaal voor. Dus verhuisden we naar een grote houten stacaravan achter op het terrein van deze kwekerij, waardoor ook mijn kennis van planten zich razendsnel ontwikkelde."

TIP

Geel blad kan zowel wijzen op te droog als te nat. Bij droogte wordt het blad knisperig, bij te nat wordt het vochtig en slap.

Vruchtbare grond

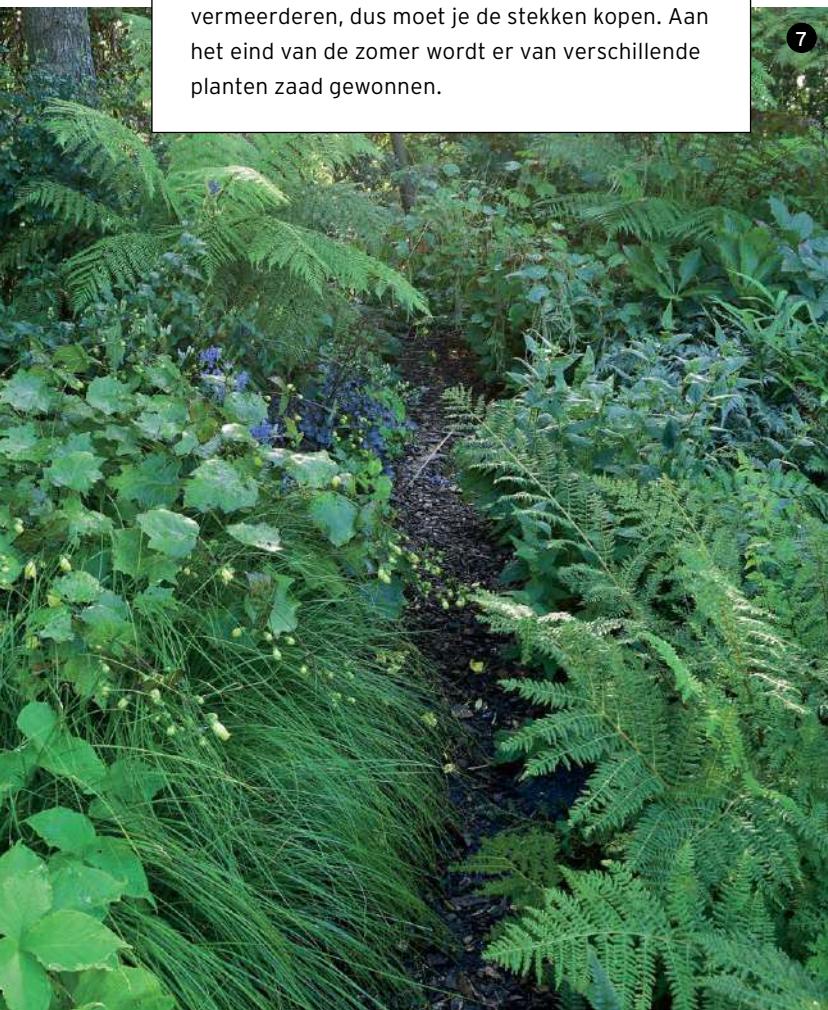
In de acht jaren dat het stel daar woonde, ontstond de wens van hun eigen bedrijf. In 1999 kochten ze uiteindelijk een stuk grond in Meeden. Het land werd ontgonnen en met behulp van subsidie werd er erfbeplanting aangebracht. Andries: "De grond bleek ontzettend vruchtbaar, waardoor alles enorm snel groeide. We bevinden ons op een overgangsgebied van vette Dollardklei en een zandrug die overgaat in afgegraven veen. Bovendien is het land dertig jaar lang bemest door vee en is het ooit in het kader van een ruilverkaveling gedraineerd. Daardoor is het rijke, gemakkelijk te bewerken grond. Het hele explosieve is er nu af, maar we hoeven nog steeds niet bij te mesten."

Van de nood een deugd maken

Over het vlakke Groningse land waait vaak een stevige westenwind. Daarom legden Bob en Andries een houtwal aan bedoeld als windvanger. De bomen groeiden zo snel dat het stel in 2012 een deel van de houtwal omvormde tot bostuin met houtsnipperpaden en schaduwplanten onder de bomen. "Drie jaar geleden trokken er twee windhozen over ons terrein, waardoor er 35 bomen omvielen", vertelt Andries. "De boerderij

Scheuren, stekken, zaaien

De planten van Tuingoed Foltz worden op verschillende manieren vermeerderd. "In de winterperiode gaan we planten scheuren", legt Andries uit. "Een deel van de wortels trekken we los. Deze kleinere delen potten we weer op. Na een paar maanden hebben we dan verkoopbare, nieuwe planten. We houden voldoende moeder-materiaal over voor het jaar erop." In het voorjaar gaat het stel planten stekken. "De ene plant leent zich beter voor stekken, de ander voor scheuren", verklaart Andries. "Bij sommige kan het allebei, zoals bij floxen en asters. Wanneer we stekken, knippen we een gezonde vertakking van een plantenstengel af. Deze laten we in aarde, op een van onderen verwarmde stektafel, nieuwe wortels vormen. De moederplant knippen we terug, maar blijft verder helemaal intact." Soms kopen Andries en Bob stekken in, want van bepaalde planten hebben ze er zoveel nodig voor de verkoop dat er niet tegenaan te stekken valt. En op een aantal plantensoorten uit het assortiment zit kwekers-recht. Je mag de plant dan als kweker niet zelf vermeerderen, dus moet je de stekken kopen. Aan het eind van de zomer wordt er van verschillende planten zaad gewonnen.

- 1 De jungletuin met van links naar rechts olifantsoor (*Colocasia fontanesii* 'Black Stem', begonia (*Begonia carolineifolia*), Japanse vezelbanaan (*Musa basjoo*) en pannenkoekenplant (*Manihot grahamii*) met parapluvormig blad.
- 2 Mammoetblad (*Gunnera manicata*) in grote kuipen met zeer groot en stevig wat bolstaand blad.
- 3 Andries (links) en Bob in de varentuin.
- 4 Mammoetblad (*Gunnera manicata*) en kerriekruid (*Helichrysum italicum*) met zilvergrijs blad. Bloeit in juli en augustus met mosterdgele bloemtrosjes.
- 5 Diverse bananen, waaronder Abessijnse banaan *Ensete ventricosum* 'Maurelii' en Japanse vezelbanaan (*Musa basjoo*), met daarnaast het diep ingesneden blad van pannenkoekenplant (*Manihot grahamii*).
- 6 Winterharde eucalyptussen en niet-woekerende bamboe (*Fargesia*) met lichtgroen blad op roodachtig verkleurde stengels.
- 7 De varentuin met linksachter Tasmaanse boomvaren (*Dicksonia antarctica*). Daarvoor Japanse wasbloem (*Kirengeshoma palmata*), zegge *Carex* 'Kyoto' en in het midden blauwe monnikskap (*Aconitum*).

Fraai blad

Een unieke plant uit de collectie van Tuingoed Foltz is *Brassaiopsis mitis*. Een subtropische plant afkomstig uit India, verwant aan rijstpapierplant (*Tetrapanax*). Wanneer de wintergroene plant nog jong is, dragen de doornige stengels sensationeel vormgegeven blad. Het grote, ronde blad heeft zodanig diepe insneden dat er zich rondom het blad kleinere, ovaalvormige blaadjes vormen. "De plant ziet er heel exotisch uit en is toch redelijk winterhard", weet Andries. Naarmate de plant ouder wordt, raakt het blad nog dieper ingesneden, waardoor het zijn palmachtige uitstraling behoudt.

en de kassen bleven gelukkig gespaard. In het verwoeste deel hebben we met afgewaaid takken en boomstronken reliëf gecreëerd door ze te bedekken met aarde. Er ontstonden glooiingen waar we varens op plantten. Om toch weer schaduw te creëren, hebben we met behulp van palen en boomresten een schaduwnet gespannen. Op die manier ontstond onze spannende varentuin." Varens, waaronder majestueuze boomvarens, worden hier afgewisseld met schaduwplanten, zoals schout-bij-nacht *Rodgersia podophylla* 'Braunlaub', Jan-op-de-Preekstoel (*Arisaema*) en tafelblad (*Astilboides*). Veel grootbladige planten met verschillende bladvormen en kleuren.

In de jungle

Voor het besproeien van de tuin gebruiken Bob en Andries water uit een kanaal dat rondom het perceel loopt. In het kanaal hebben ze een pomp geplaatst, waarmee water naar een riviertje wordt gepompt dat ze zelf hebben gegraven. Het riviertje stroomt door de bostuin en is het hart van de jungletuin, die ze later hebben aangelegd. "We noemen het gekscherend onze kleine Amazone", zegt Andries. "Het ziet er avontuurlijk uit en het rustgevende, klaterende water is een walhalla voor insecten. Bezoekers wandelen hier graag."

Gevarieerde collectie

De plantencollectie is voortdurend in beweging. “We vermeerderen, wisselen planten uit met andere kwekerijen en af en toe vallen er planten af, die het toch minder goed doen in ons klimaat”, legt Andries uit. Bij de salvia’s doen zich soms spontane kruisingen voor, waardoor er opeens een nieuwe soort ontstaat. “Je moet er oog voor hebben om dat te zien, want de verschillen zijn soms klein. Van de nieuwe plant nemen we een stek. Twee tot drie generaties daarna hebben we een nieuwe variëteit.”

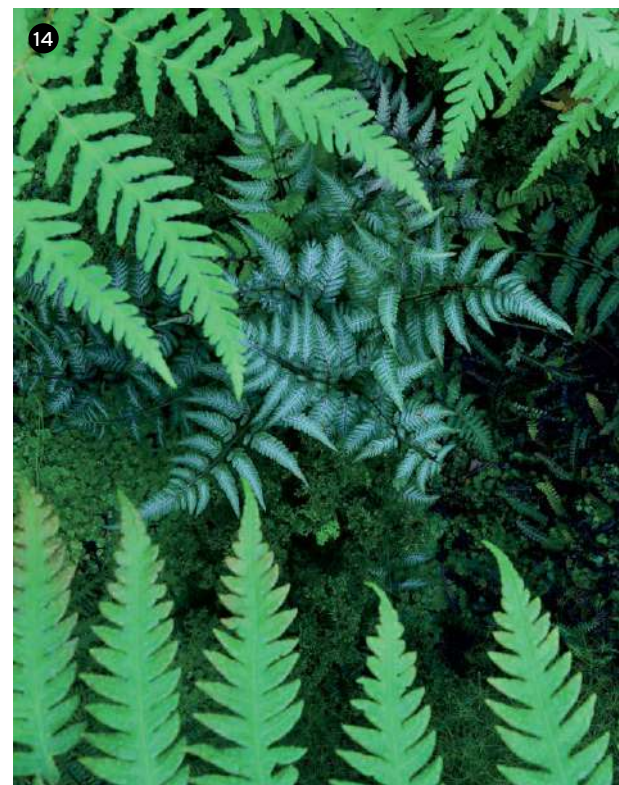
- 8 Uitzicht vanuit de moerbedden op het verkoopplein en terras achter de boerderij.
- 9 Mammoetblad (*Gunnera manicata*) naast de zijgevel van de boerderij.
- 10 Varentuin met onder andere Tasmaanse boomvaren (*Dicksonia antarctica*), wijfjesvaren (*Athyrium*), naaldvaren (*Polystichum*) en verschillende soorten *Woodwardia*’s.
- 11 Eucalyptus en diverse soorten duizendknoop (*Persicaria*).

Spannende combinatie

In de jungletuin staan vaste planten en exotische planten door elkaar. "Vaste planten als elfenbloem, hosta, monnikskap en duizendknoop krijgen in de jungletuin zelf ook iets exotisch", zegt Andries. "Zo ontdekten we dat de omgeving mede bepaalt wat voor sfeer een plant uitstraalt. Een vrij 'gewone' plant ziet er opeens heel spannend uit wanneer je hem met iets exotisch combineert."

12

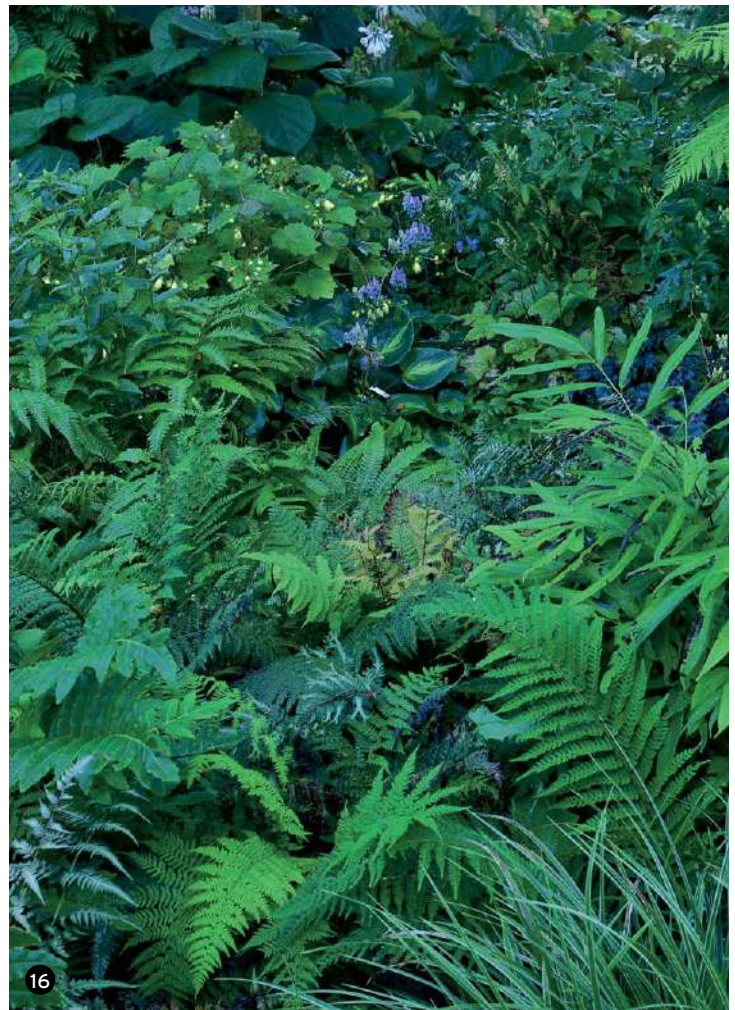
14

15

- 12 Bonte gatenplant *Monstera deliciosa* 'Thai Constellation' met een prachtige, geelgroene tekening op het grote blad met gaten.
- 13 Het hart van mammoetblad (*Gunnera manicata*).
- 14 Diep ingesneden varenbladen van wijfjesvaren (*Athyrium*).
- 15 De 'mini-Amazone' in de jungletuin.
- 16 Varentuin met naaldvaren (*Polystichum*), niervaren (*Dryopteris*), wijfjesvaren (*Athyrium*), Japanse wasbloem (*Kirengeshoma palmata*) en hartlelie (*Hosta*).

16

Activiteiten

Bob en Andries brengen graag plantenliefhebbers samen en organiseren regelmatig evenementen, zoals de grote Exotenmarkt in augustus, verschillende plantenmarkten en een feestelijke afsluiting aan het eind van het tuinseizoen. In oktober organiseren ze speciale Vruchtbomen- en snoeidagen in de boomgaard naast de boerderij. De tuinen van Tuingoed Foltz zijn vrijwel het hele jaar door mooi. Andries: "In het vroege voorjaar zijn de bloeiende elfenbloemen (*Epimedium*) in de bostuin een feest om te zien. De salviatuin is prachtig van juli tot en met september, de prairietuin en de jungletuin zijn mooi tot diep in het najaar en de varentuin is het hele jaar door mooi dankzij de gevarieerde groenblijvende bladeren en hier en daar intense herfstkleuren." En zoek je hulp bij de aanleg van jouw tuin? Bij Tuingoed Foltz kun je ook terecht voor tuinadvies en tuinontwerp. "De laatste jaren hebben we ons onder meer gespecialiseerd in prairietuinen. Met wuivende siergrassen en zonminnende planten." ✿

Een engeltje dat op je tong piest

In haar nieuwe kookboek *Honing. Recepten uit de keuken van een imker* bewijst Amy Newsome dat je met honing veel meer kunt dan het alleen op je boterham smeren. In ijs en taart klinkt het als een logische vervanger voor suiker, maar je kunt er ook in hartige gerechten alle kanten mee op. Newsome gebruikt exotisch op smaak gebrachte honingsoorten, maar met pure honing van de imker kan het ook.

TEKST AMY NEWSOME FOTO'S KIM LIGHTBODY

Pompoen met venkel, burrata en krokante uitjes

Voor 2 personen

- 650 g flespompoen, hokkaido of delicata
- 1 tl komijnzaad
- 2 tl venkelzaad
- 4 el olijfolie
- 1 tl gerookte zoutvlokken
- 1 el tijmhoning
- Neutrale olie, om in te frituren
- 1 kleine ui, in dunne ringen
- 6 grote bladeren cavolo nero
- Sap van 0,5 citroen
- 2 el goede extra vierge olijfolie, plus extra om te sprenkelen
- Een flinke snuf zeezoutvlokken
- Een klein handjevol geroosterde hazelnoten, fijngehakt
- 1 kleine bol burrata, uitgelekt
- Gekneusde zwarte peper

Bereiding

Verhit de oven tot 180 °C. Was en droog de pompoen, snijd hem doormidden en verwijder de pitjes. Kneus de komijn en venkel in een vijzel en meng de olijfolie,

het gerookte zout en de honing erdoor. Wrijf de schil en snijkant van de halve pompoenen met het mengsel in en zet ze 30 min. op een plaat in de oven. Verhit intussen een laag van 2,5 cm neutrale olie in een koekenpan op matig vuur en zet een rooster met een stuk keukenpapier klaar. Bak de uiringen (eventueel in porties) in de hete olie, tot ze licht goudbruin zijn; laat ze zeker niet donkerbruin worden. Schep ze uit het vet en laat op keukenpapier uitlekken. Was, droog en verwijder de dikste nerven van de cavolo nero-bladeren. Snijd de bladeren in brede repen en doe ze met het citroensap, de extra vierge olijfolie en de zeezoutvlokken in een mengkom. Masseer de dressing in de repen, tot ze glimmen en zacht zijn, en zet ze even in de koelkast. Haal de stukken pompoen, zodra het vruchtvlees zo zacht is dat een botermesje er zonder weerstand in gaat, uit de oven en laat even afkoelen. Spreid de cavolo nero uit op een bord en strooi de hazelnoten erover. Leg de geroosterde pompoen en de burrata erop. Besprenkel het geheel met een scheutje extra vierge olijfolie, strooi er wat gekneusde zwarte peper op en maak het gerecht af met de krokant gebakken uitjes.

Wortels uit de oven met gember, chilivlokken en bieslook

Voor 2 personen

- 200 g babywortels, of gewone wortels, in de lengte doormidden of in kwarten gesneden
- Een flinke klont boter (50 g)
- 0,25 tl gerookte zeezoutvlokken
- 0,75 el knoflookpasta
- 1 el gemberpasta
- 1,5 tl zwarte komijn (nigellazaad), plus extra als garnering
- 1 tl met knoflook gefermenteerde honing
- 0,25 tl chilivlokken (desgewenst)
- Fijngehakte bieslook, voor erbij

Bereiding

Verhit de oven tot 160 °C. Doe de wortels in een kleine braadslede en bestrooi ze met de klontjes boter en het zout. Zet 25 min. in de oven en schep halverwege om. Haal de wortels uit de oven en verlaag de temperatuur tot 120 °C. Hussel de knoflook- en gemberpasta, zwarte komijn, honing en (eventueel) chilivlokken door de wortels en zet ze nog 10 min. terug in de oven. Serveer de wortels in de slede, bestrooid met wat extra zwarte komijn en de gehakte bieslook.

Amarettoijs en met honing geroosterde vijgen

Voor 1,5 l

- 8 vijgen
- 100 g appelbloesemhoning
- 50 g amarettikoekjes, plus extra voor erbij
- 4 grote eieren, gescheiden
- 100 g superfijne kristalsuiker
- 350 ml double cream of slagroom
- 50 ml gecondenseerde melk
- 4 el Disaronno

Bereiding

Verhit de oven tot 160 °C. Snijd de vijgen in kwarten, leg ze naast elkaar op een bakplaat en besprenkel ze met de helft van de honing. Zet ongeveer 10 min. in de oven, terwijl je ze goed in de gaten houdt, tot de honing donker begint te

worden en de randjes net gekaramelliseerd zijn. Laat afkoelen. Pulseer of sla intussen de koekjes tot fijne kruimels en zet opzij. Klop de eiwitten met de suiker in een kom tot er zachte punten op blijven staan en doe in een andere kom hetzelfde met de room en de gecondenseerde melk. Meng de resterende honing met de eidooiers en de Disaronno. Snijd de helft van de vijgen in grove stukjes en plet de rest met de zijkant van je mes tot pulp. Roer de stukjes vijg, de pulp en de honing van de plaat door het dooiermengsel. Spatel eerst het dooiermengsel en vervolgens de geklopte eiwitten door de geklopte room. Roer de amarettikruimels er voorzichtig door om een soort gemarmerd effect te creëren. Giet het mengsel in een diepvriesbak met deksel en zet minstens 6 uur in de vriezer. Garneer het ijs desgewenst met wat extra verkruimelde amarettikoekjes.

Custardtaart

Voor een taart van 20 cm

Voor de custardvulling

- 300 ml slagroom
- 200 ml double cream
- 1 reepje citroenschil (met een dunschiller geschild)
- 1 laurierblad
- 6 eidooiers
- 150 g klaver- of heidehoning

Voor het deeg (genoeg voor 2 bodems, vries de helft in voor een andere keer)

- Geraspte schil van 1 sinaasappel
- 75 g superfijne kristalsuiker
- 250 g bloem
- 2 tl gemberpoeder
- 2 tl vers geraspte nootmuskaat
- 125 g koude boter
- 0,5 tl vanille-extract
- 1 ei

Bereiding

Wrijf de sinaasappelrasp voor het deeg door de suiker. Mix de bloem, suiker, gember en nootmuskaat in een grote kom. Rasp de koude boter bij de droge ingrediënten en wrijf er een broodkruimachtige consistentie van. Zet de kom 10 min. in de koelkast zodra de boter zacht wordt of begint te smelten. Meng vervolgens de vanille en het ei erdoor, voeg zo nodig nog een drupje water toe en maak er vlug een bal van. Wikkel de bal in plasticfolie, druk een beetje plat en leg 30 min. in de koelkast. Snijd het deeg doormidden en vries een helft in voor een andere keer. Rol het gekoelde deeg uit tot een lap van 3 mm, waarmee je een taartblik van 20 cm

met ruim overhangende rand kan bekleden. Drapeer het in het blik en snijd de overhangende rand op 3 cm af. Zet de bodem minstens 30 min. in de koelkast. Verhit de oven tot 200 °C. Haal de taartbodem uit de koelkast. Maak een prop van een passend stuk bakpapier en strijk het glad. Leg het gekreukelde vel papier in het blik en bedek het hele oppervlak met een laag bakparels (of droge bonen). Zet 15-20 min. in de oven, verwijder de parels en het papier, bak de taartbodem nog 15-20 min. tot het deeg heel licht goudbruin is. Laat het deeg niet te donker worden, want dat gaat ten koste van de smaak. Zet de bodem even aan de kant en verlaag de oventemperatuur tot 160 °C. Warm de beide soorten room op met de citroenschil en het laurierblad op het fornuis tot 50 °C en zet van het vuur. Klop eerst de eidooiers en de beide soorten honing in een kom door elkaar en klop vervolgens de warme room erdoor tot het mengsel dik begint te worden. Het zal flink schuimen, maar klop even rustig met de hand om de hoeveelheid schuim te verminderen. Giet het mengsel door een fijne zeef in een kan, laat het een paar minuten staan en schep het schuim af. Je kunt het mengsel nu in de koelkast zetten tot je zover bent, maar je kunt het ook meteen gebruiken (je moet de custard sowieso vanaf kamertemperatuur bakken). Zet het taartblik op een grote, geribbelde bakplaat. Giet de custard in de bodem en bak de taart 45 min. tot 1 uur; de custard moet in het midden nog een beetje vloeibaar zijn (extreem lobbijg). Verhit de grill op de hoogste stand en zet de taart er 5 min. onder tot er rondom lichte schroeiplekjes op beginnen te komen, maar de pudding nog steeds flink lobbijg is. Haal hem onder de grill vandaan en laat hem voor het serveren 1 uur op een rooster afkoelen.

Vurige gemberkombucha

Voor 1,5 l

- 1,75 l water
- 2 zakjes biologische zwarte thee
- 2 zakjes biologische rooibosthee
- 150 g rauwe bloemenhoning
- 1 klein scoby 'koekje' (kombuchazwam)
- 1 groot stuk biologische gemberwortel (7,5-10 cm)

Bereiding

Kook het water in een pan, doe de theezakjes erbij en laat 10 min. trekken. Haal de zakjes eruit en roer, zodra de thee afgekoeld is, de honing erdoor. Giet de koude thee in een glazen pot van 2 l. Doe het scoby 'koekje' (inclusief het vocht) erbij, dek de pot af met kaasdoek en laat hem 7 tot 10 dagen uit de zon op kamertemperatuur staan. Proef na 7 dagen een slokje. De suikers in de honing worden tijdens het fermenteren

langzaam 'opgegeten', zodat de thee minder zoet en zelfs een beetje zurig wordt. Als hij nog erg zoet en doorsnee theeachtig is, moet je hem na een paar dagen opnieuw proeven en eventueel nog langer laten staan tot hij exact naar wens is. Je kunt de kombucha na de eerste fermentatie drinken, maar om hem extra smaak en bruis te geven, kun je nog een korte tweede fermentatie doen. Was de gemberwortel in water, rasp hem met schil en al en vang het sap en de pulp op. Doe 2 eetlepels in 3 (beugel)flessen van 500 ml. Vul de flessen tot net onder de rand met de gefermenteerde thee (bewaar de scoby met een beetje van het vocht voor een volgende keer) en laat de inhoud van de flessen met dop 1 tot 3 dagen op kamertemperatuur fermenteren tot er flink wat druk op staat. Check de flessen elke dag even - de druk komt er vanzelf weer op. Zet de mousserende kombucha in de koelkast, daar blijft hij een paar maanden goed. Koud serveren. ✨

TIP

Scoby (Symbiotic Culture of Bacteria and Yeast) kun je online kopen. Het zijn kleine, geleachtige 'koekjes' die je op de zoete thee legt om de boel op gang te brengen. Onder het koekje vormt zich een nieuw koekje dat jij dan weer aan vrienden kunt geven om ook zelf kombucha te maken.

Honing. Recepten uit de keuken van een imker, Amy Newsome. ISBN 9789089899699, Uitgeverij Terra.
Buitenleven mag twee boeken weggeven! Ga vóór 20 oktober 2023 naar buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

WIN

Vervroeg de lente, denk ook aan de bijen

Laat je inspireren!

Alles voor de
tuin vind je op
DeZaden.nl

DEZADEN

www.dezaden.nl

BUITENLEVEN

Tuinieren, graag met je handen bezig zijn,
buitenshuis je vrije tijd besteden en dol op
alles wat groeit en bloeit. Herken je dit?
Dan is *Buitenleven* jouw tijdschrift.

- 9 keer per jaar
- Meer dan 100 pagina's
- Inspirerende tuinreportages
- Verrassende buitenuitjes
- Praktische tuinadviezen

Ga voor de aanbieding snel naar www.buitenleven.nl/abonneren of
e-mail naar abonnement@bcm.nl of bel 085 7600237
(Dinsdag en vrijdag 08:30-12:30 uur, lokaal tarief)

A photograph of a lush, green forest. A dirt path leads from the bottom center towards the background, flanked by dense foliage and tall trees. The sky is visible through the canopy of leaves at the top.

Je tuin zegt wie je bent

Omgevingspsycholoog Agnes van den Berg is dé goeroe als het gaat om het effect van natuur op onze psyche en gezondheid. Haar advies? Voel je stress, ga dan de natuur in!

TEKST KIRSTEN DORRESTIJN FOTO'S FRANCINE POLIS

Het landschapspark Bois des Moutiers op een klif bij Varengeville-sur-Mer in Frankrijk, aangeplant door Guillaume Mallet.

Bloeiende azalea's en rhododendrons in Belmonte Arboretum in Wageningen.

Ze heeft net in de tuin gewerkt als ik op een zonnige dag arriveer bij haar huis in Apeldoorn. Het bloemenveldje in de achtertuin ligt er stralend bij, met tussen het groen roze, oranje en paarse tinten. De blauweregen en klimop groeien uitbundig tegen het schuurtje achter in de tuin.

Omgevingspsycholoog Agnes van den Berg [1967] studeerde experimentele psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze promoveerde in 1999 op de voorliefde van mensen voor ruige of gestructureerde natuur en ze was daarmee een van de eersten die op een wetenschappelijke manier onze relatie met de natuur onderzocht. In vervolgstudies mat ze het effect van natuur op de gezondheid en op de psychische gesteldheid. Vooral de positieve invloed op de psyche bleek baanbrekend.

De natuur in gaan, zelfs alleen maar kijken naar een foto of video van planten en bomen, heeft een positief effect op onze stemming en op stress. We besluiten voor het interview dan ook niet aan de keukentafel plaats te nemen, maar naar het park in de buurt te lopen. We wandelen het Mheenpark in.

Hoe snel zijn de positieve effecten te merken?

"Het effect op de stemming is secondewerk", antwoordt Agnes. Ze blijft even stilstaan om de omgeving rustig op te nemen. Voor ons ligt een sloot omringd door riet en bloeiende gele lis. Op de grasoever groeit fluitenkruid en daarachter bevindt zich een ruigte van struiken en bomen. Vogels fluiten hun hoogste lied en eenden drijven tevreden in het water. "Ook het afzwakken van stress in het sympathische systeem gaat best wel snel. Wanneer je met chronische stress te maken hebt, bijvoorbeeld als je in een drukke stad woont, kan de natuur in gaan een methode van tegenregulatie zijn, net als bijvoorbeeld muziek luisteren, mindfulnessoefeningen of religie. Deze tegenregulatie via het parasympathische systeem gaat ook best wel snel, effecten op de variabiliteit van de hartslag treden al binnen een paar minuten op."

Dus als ik iets stressvols heb meegemaakt, zou jij adviseren om direct de natuur op te zoeken?

"Ja. Daar heb ik zelf ook onderzoeken naar gedaan. Ik heb proefpersonen een stressvolle film laten kijken en daarna met een virtualrealitybril door de natuur of door een rustige woonwijk laten lopen. In de natuur is de stress na tien minuten helemaal gezakt, terwijl het in de stedelijke omgeving nog op hetzelfde niveau zit."

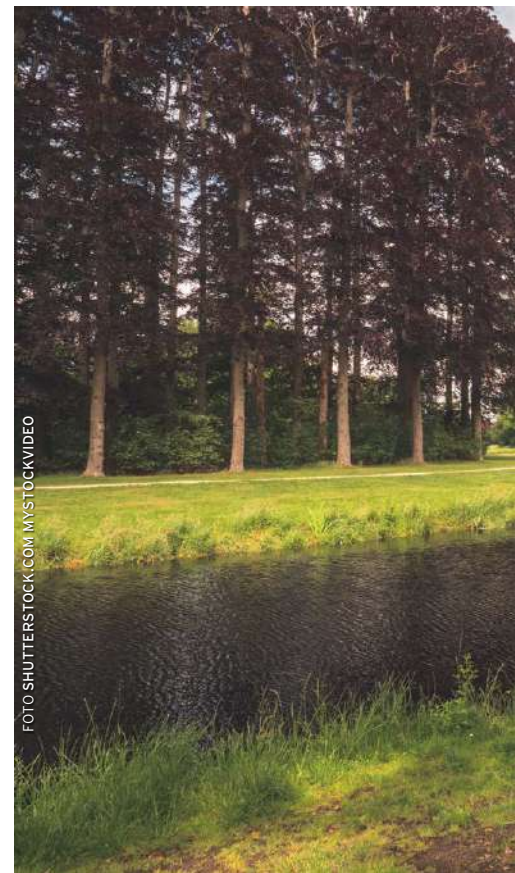
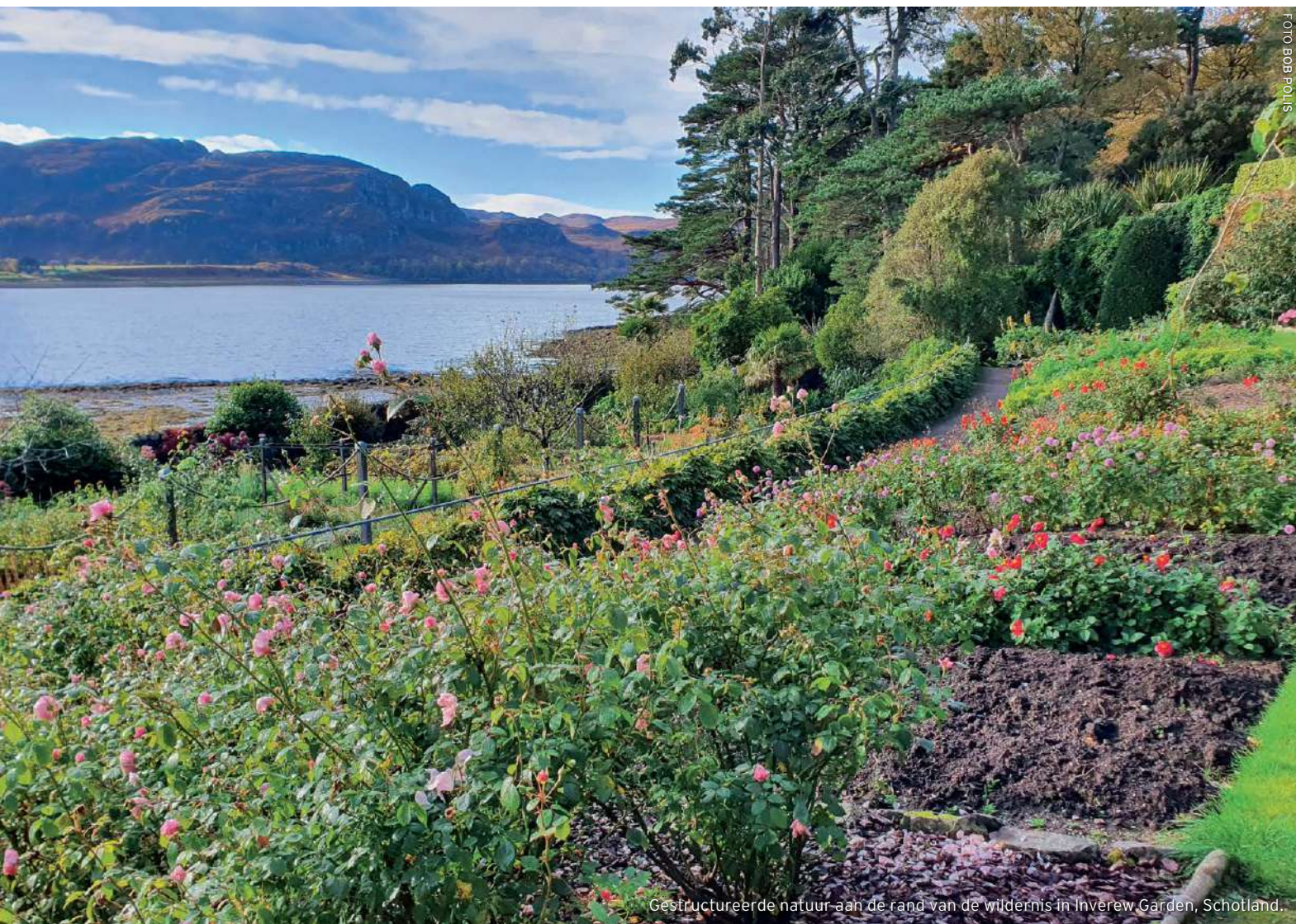

FOTO SHUTTERSTOCK.COM MYSTOCKVIDEO

Gestructureerde natuur aan de rand van de wildernis in Inverew Garden, Schotland.

Het Engelse landschapspark bij Kasteel Groeneveld in Baarn is ontworpen door tuinarchitect J.G. Michaël.

Het Engels landschapspark waar we doorheen lopen, kent kronkelende wandelpaden. We lopen langs grasveldjes met daarachter bosschages en passeren romantische bruggetjes over waterpartijen.

Ga je zelf ook de natuur in als je iets stressvols hebt meegemaakt?

“Ik ga liever tuinieren. Er zijn heel veel manieren om iets in of met de natuur te doen. De een wil liever wandelen, de ander fietsen, de derde gaat zitten vissen. Wat het beste werkt, is nog niet bekend, maar wat wel belangrijk is, is dat er interactie is. Passief op een bankje zitten kijken, doet wel iets, maar het komt niet in de buurt met wat je op de lange termijn bereikt als je actief bezig bent. Dat blijkt ook uit onderzoeken naar groen in de wijk. Je kunt wel vlak bij een park wonen, maar als je er nooit heen gaat, profiteer je niet van de positieve gezondheidsvoordelen. Mensen die er actief gebruik van maken en er een band mee opbouwen, bouwen een buffer op tegen stress.”

Agnes ziet een gedeelte van het park waar ze nog nooit is geweest. We besluiten erheen te wandelen en vervolgen het gesprek.

Je hebt ook onderzoek gedaan naar mindfulnessoefeningen en bosbaden in de natuur...
“Die oefeningen in de natuur helpen wel om met negatieve emoties om te gaan, maar het maakt ook minder blij dan zonder oefeningen de natuur in gaan. Dus als je verdrietig bent, helpen bosbaden of mindfulnessoefeningen om minder verdrietig te worden – meer dan als je ‘gewoon’ de natuur in gaat. Maar het spontane, blij gevoel dat de natuur kan geven, gaat ervan af. Mindfulness of bosbaden maakt je bezoek iets cognitief belastender en minder spontaan.”

Landschapspark Bois des Moutiers.

Aangelegde siertuin Sequoiahof in Vlakte (Zeeland).

Veel lezers van Buitenleven houden van tuinieren.

Hoe goed is dat?

“Ik heb het weleens een ‘multivitamine’ genoemd. Er komt heel veel in samen. Je hebt je handen in de aarde, dus direct contact met de natuur – wat essentieel is om een band te ontwikkelen. Daarnaast komt je huid in aanraking met een rijkdom aan micro-organismen, wat je immuunsysteem ondersteunt. Op een volkstuin heb je ook nog het sociale aspect – ook ikzelf maak trouwens altijd praatjes met voorbijgangers als ik in de voortuin werk. Met een moestuin heb je de bevrediging van het zelf kweken van je eigen groenten. Dat is zingevend. Alles draait steeds weer om de verbinding met natuur.”

Heeft tuinieren ook nadelen?

“Tuiniers hebben vaker rugklachten. En als je niet zoveel talent hebt, mislukt je kweek, wat voor frustratie kan zorgen. Ondanks de rugklachten blijkt tuinieren een heel goede manier van bewegen. Uit bewegingsstudies komt steeds dat het een van de effectiefste vormen van bewegen is.”

In het park stuiten we op een wilde bloemenruigte met koekoeksbloemen, distels en grote kattenstaart. “Kijk hoe mooi”, roept Agnes uit.

Uit jouw promotieonderzoek bleek dat hogeropgeleiden, rijkere mensen en stadsbewoners meer van ruige natuur houden, terwijl lageropgeleiden, armere mensen, ouderen en plattelandbewoners de voorkeur geven aan gestructureerd groen.

“Het heeft te maken met je bestaanszekerheid, met hoe kwetsbaar je je voelt in het leven. Als je het goed voor elkaar hebt, in al je basisbehoeften kan voorzien en niet afhankelijk bent van de natuur voor je inkomsten, vinden mensen het een leuke uitdaging om structuur te zien in een ruigte, om zelf ordening in chaos te ontdekken. Mensen die zich kwetsbaarder voelen, willen de natuur liever gecontroleerd hebben. Dat geeft veiligheid, zekerheid en daar hebben zij behoefte aan. Je voorkeur blijkt ook samen te hangen met je persoonlijkheid, met je behoefte aan

structuur of aan persoonlijke groei. Ik vind het altijd leuk om door wijken te lopen: je kunt de persoonlijkheid van mensen aflezen aan hun tuin.” Agnes denkt dat de trends in Nederland aan het veranderen zijn. “Ik heb geen precieze cijfers, maar ten tijde van mijn promotieonderzoek moest denk ik vijftig procent niks hebben van dat rommelige, ecologische, extensieve beheer. Uit een recenter onderzoek blijkt dat dat nu zo’n twintig procent is. Het natuurbeeld is aan het verschuiven, het is de heersende norm aan het worden om omgevallen bomen in het bos te laten liggen. Steeds meer gemeenten voeren extensief maaibeeld uit: gras in berm en veldjes wordt minder vaak gemaaid. Dat is goed voor de insecten en andere beesten die erin leven. Tot voor kort was dat ondenkbaar, dan zou het klachten regenen.”

Uitzicht op de Semois vallei in de Ardennen.

Oeroude bomen in de kasteeltuin van Kasteel Geldrop.

Belmonte Arboretum.

Heb jij altijd al iets met natuur gehad?

“Heel lang dacht ik van niet. Ik ben in het natuuronderzoek gerold na mijn studie psychologie. Tijdens mijn promotie in Wageningen viel ik uit de toon. Daar liepen mensen op Birkenstocks, terwijl ik met make-up, een leren rokje en hakken liep. Maar als ik terugdenk aan vroeger, was ik als kind altijd bezig met geneeskrachtige planten, brouwseltjes, fluitjes maken van stokjes. Ik verzorgde de kippen, maakte eenden tam en toen ik twaalf was, had ik mijn eigen moestuintje. Als student heb ik eindeloos veel fietsvakanties gedaan, het Pieterpad gelopen, rugzakwandelvakanties ondernomen. Maar alsnog vond ik mezelf geen natuurmens. Ik denk omdat ik dacht dat je er dan ook veel van moet weten.”

Pas je de kennis die je uit je onderzoeken opdoet ook zelf toe?

“Bij een sollicitatie of lastig gesprek zorg ik altijd dat ik met uitzicht op het groen zit. Of ik kijk even naar een binnenplant. Een seconde kijken, is al genoeg om het stressniveau te laten zakken. Hier, kijk daar maar even naar”, zegt Agnes lachend, terwijl ze op een bak peterselie naast haar achterdeur wijst. Ze scheurt een blaadje af en stopt het in haar mond. “Interactie, nog beter”, schaterlacht ze. ♣

heideplantje.nl

maakt je blij!

Zomerheide Winterheide Struikheide Boomheide

Gebruik de code "heidemaaktjeblij10%voordeel" en ontvang 10% korting

Een strandtuin creëren

Tuinesië

Je komt thuis van vakantie, de koffers vol met vuile was en de wekker weer vroeg voor werk. Het liefste wil je nog even in de vakantiestemming blijven. Een strandtuin is de perfecte manier om het vakantiegevoel in je eigen achtertuin te brengen. Geniet van nog een extra paar dagen naar zee, maar dan in je eigen tuin!

TEKST ROOS FRANSSEN, APPELTERN ADVENTURE GARDENS FOTO'S APPELTERN ADVENTURE GARDENS, FRED ROEST, TUINSTUDIO LINDENGROEN EN HOVENIER BART VAN DEN OORD SHUTTERSTOCK.COM

Zand, de juiste planten, waterelementen en mooie tuinaccessoires. Meer is er niet nodig om je eigen tuin om te dopen tot een strandparadijs. Maar welk zand kun je het beste kiezen? En is zand wel noodzakelijk? Van plantsuggesties tot leuke accessoires: met deze tips creëer je een prachtige strandtuin.

Kies je zand(strand)

Het kiezen van de juiste zandsoort is belangrijk om het echte strandgevoel naar je tuin te brengen. Dit zijn een aantal soorten die perfect zijn voor een strandtuin:

- Als je voor een tropisch strandgevoel wilt gaan, is **zilverzand** een goede optie. Het zand heeft – zoals de naam al doet vermoeden – een zilverachtige, witte kleur en een fijne korrelstructuur. Het is geschikt voor een strandtuin, maar ook voor looppaden en speelplekken, omdat het compact kan worden aangelegd en zo een stevige ondergrond vormt.
- Ook **drainagezand** is een uitstekende keuze vanwege zijn grove structuur en lichtgele kleur. Het is iets minder grof dan betonzand en metselzand, maar biedt nog steeds die kenmerkende strandtextuur. Het stuift minder dan fijnere zandsoorten en is goed gezuiverd, waardoor het weinig schelpen bevat. Met drainagezand als basis creëer je een stevige en stabiele ondergrond.
- Voor een strandgevoel met een vleugje elegantie is **M3C zand** een prima keuze. Dit lichtgrijze zand kan kleine schelpjes of steentjes bevatten, maar zonder grote vervuilingen. Het zand stabiliseert goed en is toch los genoeg om dat echte strandgevoel te behouden.
- **Speelzand** wordt veel gebruikt voor strandtuinen. Deze populaire zandsoort is licht van kleur en zeer zuiver, waardoor het perfect is voor het creëren van een zachte en uitnodigende strandomgeving. Speelzand biedt een fijne textuur en is ideaal om mee te bouwen en te modelleren. De (klein)kinderen kunnen dus in de tuin prachtige zandsculpturen bouwen.

Echt strandzand

In de zandindustrie wordt er geen echt strandzand verkocht zoals te vinden op Nederlandse stranden. Dit komt omdat het Nederlandse strandzand niet geschikt is voor industrieel gebruik. Het zand is te fijn, stuift te veel en heeft niet de juiste korrelstructuur die vereist is voor specifieke toepassingen. Bovendien is het winnen van zand van Nederlandse stranden verboden. Zand dat in de industrie wordt gebruikt, wordt uit verschillende bronnen gewonnen. Bijvoorbeeld uit zeeën, rivieren en zandputten. Na winning ondergaat het zand een zeefproces om het te ontdoen van onzuiverheden en om de gewenste korrelfractie en -structuur te krijgen. Zo wordt het zand geschikt voor onder andere bouwprojecten, wegenbouw, betonproductie en tuinen.

Strandtuin zonder zand

Als je – om welke reden dan ook – geen zand wilt in je strandtuin, zijn er verschillende alternatieven om toch het kustgevoel te realiseren. Schelpen bijvoorbeeld. Ze voegen een natuurlijke en maritieme sfeer toe aan je tuin en zijn verkrijgbaar in allerlei kleuren en groottes. Schelpen zijn vooral geschikt voor paden of het markeren van bloemperken. Halfverhardingsmaterialen zoals grind en kiezelstenen kun je daar ook voor gebruiken. Ga voor materialen in kleuren die passen bij een strandthema, zoals wit, beige of grijs. Op zoek naar een alternatief voor zand dat zachter is? Bijvoorbeeld voor speel- of loopgebieden? Denk dan eens aan houtsnippers. Niet alleen geven ze een beachy sfeer, je kunt ze ook gebruiken als mulch.

TIP

Zoek op Pinterest of Google jouw ideale strandsetting op en kies voor soortgelijke kleuren en elementen. Wil je een tropisch strand in je achtertuin? Ga dan voor felle kleuren, vrolijke prints en kleurrijke accessoires. Voor een meer maritieme look kies je voor blauwe en witte tinten en decorer je de tuin met schelpen, drijfhout en visnetten.

Planten aan zee

Zand of schelpen zijn natuurlijk belangrijke elementen in een strandtuin. Maar ook planten spelen een grote rol bij het creëren van een strandgevoel. Kies planten die goed gedijen in kustgebieden en een natuurlijke uitstraling hebben, zoals:

- **Siergrassen** als pampasgras, zegge en helmgras. De wuivende pluimen bootsen de beweging van de zee na.
- Duindoorn, zeealsem en duinviooltje zijn mooie voorbeelden van **duinplanten**. En wie duinen zegt, zegt natuurlijk strand! De planten kunnen tegen zoute lucht en gedijen goed in de zon.
- Wil je het gevoel hebben dat je niet aan de Nederlandse, maar aan een Zuid-Europese kust zit? Kies dan zeker voor **mediterrane planten** zoals lavendel, tijm en rozemarijn. Met al die heerlijke geuren en mooie kleuren in de tuin waan je je meteen op vakantie aan de Middellandse Zee.

Vijf tips voor je eigen strandparadijs

Met deze vijf tips kun je een prachtige strandtuin creëren waar je helemaal tot rust komt en het gevoel van een vakantie aan zee ervaart. Neem de tijd om je eigen strandparadijs te ontwerpen en laat je creativiteit de vrije loop. Voor je het weet, heb je je eigen oase van rust en ontspanning in je achtertuin.

1. Creëer een natuurlijke en ontspannen indeling. Denk aan zachte, gebogen lijnen in plaats van strakke hoeken. Laat genoeg ruimte vrij voor zit- en ligplekken waar je kunt ontspannen en genieten van de zon.
2. Speel met kleuren. Want die zijn belangrijk om de juiste sfeer te realiseren. Kies voor kleuren die je doen denken aan de kust en de zee, zoals verschillende tinten blauw, wit, zandkleur en zacht pastel. Gebruik deze kleuren in je planten, bloemen en aankleding. Zo krijgt je tuin een samenhangende en rustgevende sfeer.
3. Voeg waterelementen toe, want wat is een strandtuin zonder zee... Heb je geen ruimte voor een (grote) vijver, denk dan eens aan een kleine waterval of een fonteintje. Het geluid van stromend water draagt bij aan een ontspannen sfeer en versterkt het echte strandgevoel.
4. Zorg voor schaduw. Plaats bijvoorbeeld een pergola met een doek of klimplanten. Je kunt ook gebruikmaken van parasols, zeil- of schaduwdoeken boven zitgedeeltes. Zo suggereer je niet alleen de sfeer van een strandtent, je zorgt ook voor verkoeling op warme dagen.
5. *It's all in the details.* Accessoires brengen je strandtuin echt tot leven. Ga voor schelpen, drijfhout, strandlakens en hangmatten. Maar ook buitenverlichting met ledlantaarns of lichtsnoeren zorgen voor een vakantiegevoel in je tuin. En vergeet ook de geur niet. Voeg geurige planten toe om een aangename, mediterrane geur in je tuin te krijgen. Zo is je strandgevoel helemaal af.

Wil je meer inspiratie opdoen voor een strandtuin? Bekijk de strandtuin van Tuinstudio Lindengroen en Bart van den Oord Hoveniers via de QR-code.

Of nog beter: bezoek Appeltern Adventure Gardens om hun strandtuin of een van de vele andere inspiratietuinen te ervaren.

Puntjes op de i

Om het strandgevoel compleet te maken, kun je verschillende accessoires toevoegen. Plaats comfortabele strand- of ligstoelen in je tuin waar je in kunt lezen of puzzelen. Kies voor stoelen in heldere kleuren zoals blauw, geel of rood. Zo zorg je voor een vrolijke, levendige uitstraling. Of ga juist voor een luxe strandsfeer met natuurlijke tinten. Om jezelf te beschermen tegen de zon, kun je een mooie parasol plaatsen. Creëer een exotisch vakantiegevoel met een parasol met strepen of tropische patronen. Om het strandgevoel in je tuin helemaal af te maken, kun je een waterelement toevoegen en zo ontspannen bij het geluid van stromend water. Heerlijk! 🍀

Wonen aan Zee

Dat het huis van Karin en Ton niet standaard is, kun je wel stellen. Meer dan honderd jaar geleden gebouwd als kroeg met een bovenwoning. Daarna meermaals verbouwd: van twee woningen naar één en weer terug. Door een trap toevoegen en de verdiepingen met elkaar te verbinden, maakten Karin en Ton er weer één woonhuis van. "Het is net een schoenendoos."

-
- 1 De woonkamer is boven, op de eerste etage. Karin: "Vooral 's avonds zijn we veel boven. Daar staat de tv en kunnen we lekker wegzakken in de bank."
 - 2 Karin: "Dit, hier aan de tafel, is Tons vaste plek in huis. Hij schaakt hier elke dag na het werk, dat is voor hem pure ontspanning. Ook de kleinkinderen doen soms mee!"

Binnenkijken bij

WIE Karin en Ton

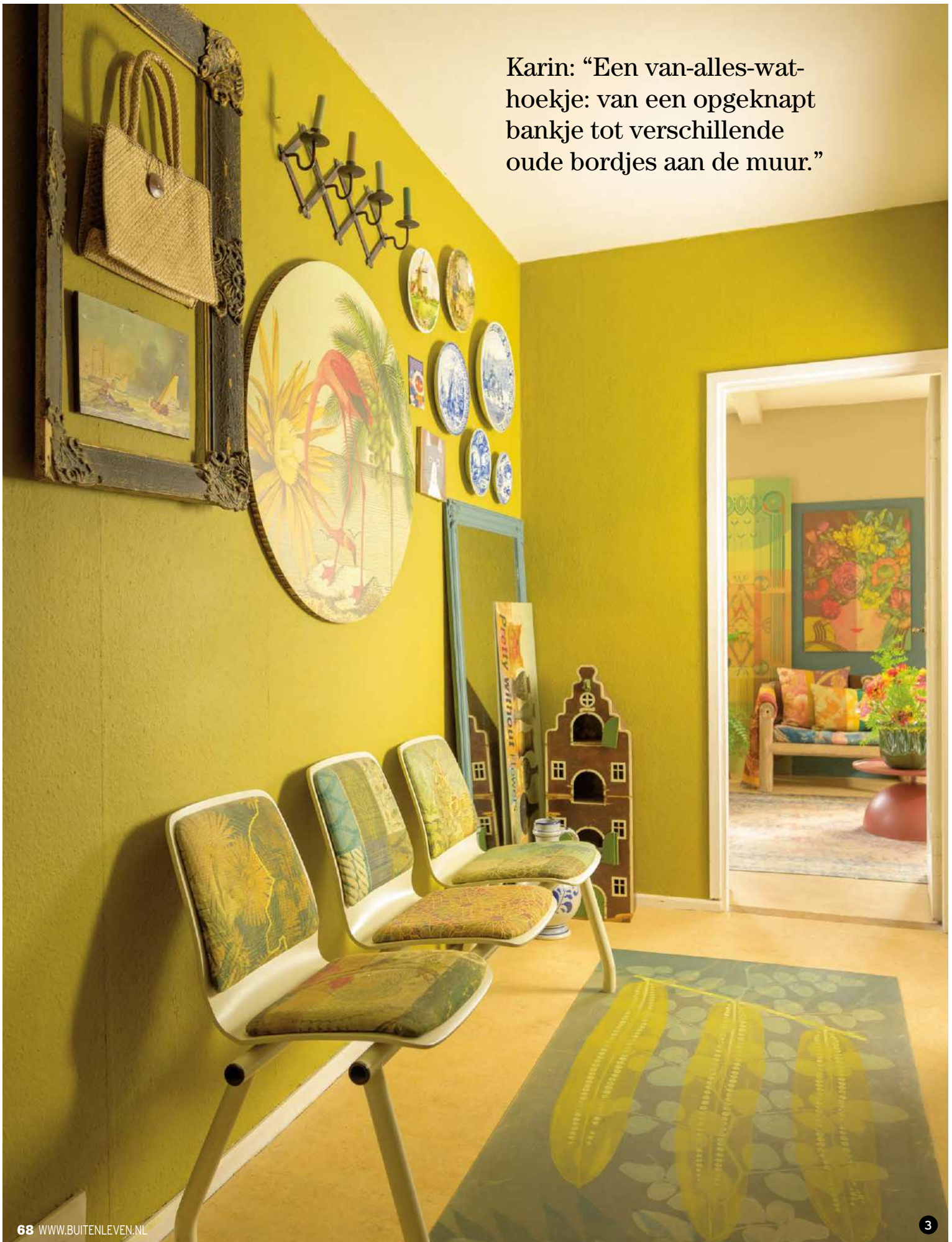
WAAR Wijk aan Zee [NH]

WAT vrijstaand huis, een 'schoenendoos'

BOUWJAAR 1900

Karin: “Een van-alles-wat-
hoekje: van een opgeknapt
bankje tot verschillende
oude bordjes aan de muur.”

De 'schoenendoos' in Wijk aan Zee stond al een lange tijd te koop toen Karin en Ton 25 jaar geleden een bezichtiging planden. Het huis had een lastige indeling en kon wel een oprisser gebruiken, waardoor het voor velen al snel afviel als potentiële aanwinst. Maar niet voor Karin en Ton. De twee zagen meteen de mogelijkheden van het huis en waren direct verliefd.

Wijk aan Zee

Het is ook hét huis dat het koppel weer terughaalde naar Wijk aan Zee, waar ze oorspronkelijk vandaan komen. "We woonden eerst in Zuid-Scharwoude, daar zijn de kinderen geboren. Na elf jaar voelden we toch de behoefte om weer terug te gaan naar Wijk aan Zee. Toen we dit huis aantroffen, waren we meteen verkocht", vertelt Karin. "Het is als een warme deken. Daarnaast is het ook nog op vijf minuten loopafstand van de duinen en het strand en wonen alle kinderen en kleinkinderen om de hoek. Heerlijk!"

Van brocante naar kleurrijk

Het interieur van Karin en Ton is vooral heel kleurrijk, maar dat is niet altijd zo geweest. "Het interieur wisselt weleens door de jaren heen. Zo was het hier voorheen veel minder kleurrijk en juist meer wit met een brocantestijl", legt Karin uit. "Kleur is vooral gekomen dankzij de kunst van mijn dochter en zoon. Zij hebben samen een bedrijfje en maken wall-art, vloerkleden, kussens en meer. Ik ben hun grootste fan, heel het huis hangt en ligt vol zoals je kunt zien."

Kunst is leidend

De kunst van zoon en dochter bepaalt daarmee ook het interieur van Karin en Ton. "Eigenlijk is hun kunst leidend", zegt Karin, "de rest pas ik daarop aan. Dus komen zij met een nieuwe lijn, dan schaf ik daar een aantal items van aan en zorg ik dat de rest van het interieur en de accessoires daarop aansluiten. Daardoor wisselt ons interieur regelmatig. En dat vind ik fijn, dat het niet steeds hetzelfde is."

Eetkamer als repetitieruimte

Creatieve geesten schuilen er dus achter de familie van Karin en Ton. En dat is niet alleen terug te zien in de kunst die er hangt. "Onze eetkamer functioneert als repetitieruimte voor de band waar mijn man en ook mijn dochter in zitten. De band bestaat uit negen leden en ze spelen verschillende soorten genres. Van pop tot jazz. Elke week verzamelen ze zich in onze eetkamer en oefenen ze verschillende nummers. Heel gezellig!" 🌸

3 Karin: "Van tevoren bedenk ik niet welke muur welke kleur krijgt. Ik stuitte in een verfwinkel op goed afgeprijsde verf. Ik kocht ze allemaal en bedacht daarna welke verf waar zou komen."

4 Karin heeft een vazentik. "Inmiddels heb ik een flinke verzameling. Zowel nieuw als tweedehands."

5 Dit bankje kocht Karins dochters als verrassing. "Inmiddels is het mijn favoriete plek. Hier begin ik de dag met een ontbijtje en heb ik een fijn overzicht op de kamer."

ZES VRAGEN AAN KARIN

Hoe zou je jouw stijl omschrijven?

"Mijn interieurstijl zou ik op dit moment omschrijven als rustig, kleurrijk en vintage. Ik houd ervan om kringlopen af te struinen en naar de kofferbakmarkt te gaan hier in het dorp. Elke tweede zondag van de maand staan er op het weiland allemaal auto's met kleedjes vol spullen. Daar heb ik inmiddels al veel tweedehands parels gescoord."

Hoe is die stijl zo ontstaan?

"Als kind was ik al met interieur bezig en verruilde ik vaak van kamer. Het is niet altijd kleurrijk geweest, een tijdje was het juist veel wit en hield ik van brocante. Maar de stijl en het huis veranderen met me mee, ook qua functionaliteit. Zo zijn er nu twee kleinkinderen en hebben we een speelkamer voor hen ingericht. Daardoor blijft het altijd in beweging."

Vind je kunst in het interieur belangrijk?

"Heel belangrijk! En dan vooral de kunst van mijn kinderen, die zelf een bedrijf hebben en kunst ontwerpen. Ze maken wall-art, kussens, plaids, vloerkleden en ga zo maar door. Zoals je ziet, heb ik veel van hun kunst in huis hangen. Ik zorg dan soms voor een kritische noot, maar dat mag ook wel als grootafnemer, haha!"

Is er een flinke verbouwing aan voorafgegaan?

"Vooral qua indeling van het huis is er wel wat veranderd. Voorheen waren het twee aparte woningen, boven en beneden een appartement. Wij wilden er één woning van maken, dus voegden we een extra trap toe. Je kunt nu een rondje door het huis lopen, via de ene trap omhoog en via de andere trap omlaag. Daarnaast hebben we een nieuwe keuken en badkamer gemaakt, het dakterras vernieuwd en veel geschilderd."

Hoe kies je kleur in het interieur?

"Vaak loop ik eerst tegen een bepaalde kleur verf aan die ik mooi vind en beslis ik later waar die kleur komt. Zo kochten we twaalf jaar geleden een partij afgeprijsde blikken verf, wat de basis is geweest voor kleur in ons huis. Die kleuren zitten nog steeds op de muur."

Welke item zou je nooit wegdoen?

"Twee hondenbeeldjes [zie foto 12], die zijn van mijn oma geweest. Maar ook de eettafel blijft, die ik samen met een vriend maakte van oud bouw materiaal."

- 6 Dit houten tuinbankje verplaatste Karin naar binnen. "Mijn man zit er vaak om televisie te kijken. Het handige aan dit bankje is dat je het makkelijk een andere sfeer geeft door er een andere plaid of kussens op te gooien."
- 7 Karins dochter ontwierp deze lamp. "Dit is een sample. De lamp wordt op maat gemaakt en komt binnenkort ook in de collectie. Het mooie aan de lamp vind ik dat elke kant een andere print heeft."
- 8 Karin vindt het belangrijk dat de slaapkamer rust en geborgenheid uitstraalt.
- 9 Deze oorspronkelijk bruine metalen kast staat vol met servieswerk. Karin: "Deze kast was eigenlijk voor mijn dochter, maar hij was veel te zwaar om te verslepen, dus is hij hier blijven staan."

10

TIP

Karin: "Durf! En blijf bij je eigen smaak, zonder alleen maar trends te volgen."

- 10 De eetkamer is Karins favoriete ruimte. "De eettafel maakte ik zelf van oude en-suitedeuren. Je ziet zelfs de grepen nog!"
- 11 "Dit is een kleine ruimte bij de woonkamer. Je kunt er weinig mee, dus heb ik er dit tweedehandskastje neergezet en gevuld met accessoires", vertelt Karin.
- 12 Deze oude kast staat in de keuken. "Ik verzamel veel servies en glaswerk. Ik houd van rustige natuurtinten, maar voeg vaak een andere kleur toe voor de afwisseling", legt Karin uit. "Anders wordt het ook maar saai."

FAVORIETE ADRESSEN

Nin-nit

"Nin-nit is het merk van mijn kinderen en staat voor mij natuurlijk op nummer 1!"

nin-nit.nl

Sissy Boy

"Ik houd van hun stijl en inspirerende producten. Mooie accessoires, mooie kaarsen."

Meerdere vestigingen. sissy-boy.com

Kofferbakmarkt Wijk aan Zee

"Ik heb een voorliefde voor tweedehands, op de kofferbakmarkt koop ik vaak iets."

Verlengde Voorstraat 12, Wijk aan Zee, kofferbakmarktwijkaanzee.nl

Loods5

"Mooie winkel met meerdere stijlen. Leuk om in rond te lopen, kijken wat er allemaal is."

Meerdere vestigingen. loods5.nl

Rinus de Ruyter Bloemsierkunst

"Bij deze bloemwinkel kom ik altijd graag. Voor prachtige vazen en de mooiste bloemen."

**Jan Ligthartstraat 67, Heemskerk,
0251232899, rinusderuyter.nl**

Altijd thuis

Dag in, dag uit zeult een slak zijn huisje overal mee naartoe. Zodra hij uit het ei kruipt, begint de slak aan een huzarenwerk: vanaf de opening waar zijn kopje eruit komt, maakt hij zijn huisje jaar na jaar groter. Kijk je van bovenaf naar een slakkenhuisje, dan zie je geschiedenis. En misschien barstjes, scheurtjes of gaatjes van alles wat het buikpotige weekdier heeft meegemaakt. Zodra een slak door ziekte zijn [t]huis verlaat, is er geen weg meer terug. ✿

Het verhaal achter: eendagsbloem

Een plant, twee namen

What's in a name? Planten krijgen hun botanische of Nederlandse naam veelal niet per toeval; ze zijn te herleiden uit een mythisch verhaal, een medicinale werking of gewoonweg de uiterlijke kenmerken. *Buitenleven* ging op zoek naar de herkomst van verschillende plantnamen. Deze keer: Mozes-in-het-rieten-mandje of eendagsbloem (*Tradescantia virginiana*).

TEKST EVELIEN BOUTSEN

Verstopt tussen het riet

We kunnen het verhaal achter de naam van deze plant niet vertellen zonder er eerst een Bijbelverhaal bij te halen. Want Mozes, wie was dat ook alweer? Op latere leeftijd zou hij een profeet en de leider van het volk Israël worden, die de tot slaaf gemaakte joden uit het Egyptische rijk naar het beloofde land zou leiden. Hoe Mozes in die leiderspositie is geraakt, heeft alles te maken met een bevel van de farao van Egypte. Om de bevolkingsgroei onder zijn joodse slaven in de kiem te smoren, beval hij zijn soldaten om alle pasgeboren slavenzonen te doden. Een afgrijselijk idee! Mozes' moeder legde daarom haar baby in een rieten mandje en liet hem, verstopt tussen het riet, achter op de rivier de Nijl. Daar vond de dochter van de farao het hulpeloze baby'tje en redde zijn leven door hem te laten opgroeien aan het hof.

In het wild

Zoals de botanische naam aangeeft, komt *Tradescantia virginiana* uit Noord-Amerika. In ons land wordt de plant inmiddels veel gebruikt in siertuinen, maar duikt hij ook steeds vaker in het wild op. Dat leverde hem een plek op de lijst van nieuwe planten in Nederland op.

Tradescantia virginiana

Als een ode aan de invloed die vader en zoon Tradescant op het Engelse tuinleven hebben gehad, draagt *Tradescantia virginiana* nu hun naam. *Virginiana* verwijst naar Virginia, de Amerikaanse staat waar de plant voor het eerst werd verzameld.

Vader en zoon Tradescant

John Tradescant (1608-1662) was naast tuinman van het koningshuis ook botanicus, verzamelaar en reiziger. Net als zijn vader John Tradescant (1570-1638). Op hun reizen verzamelden vader en zoon zaden, bollen en allerhande curiositeiten. In hun botanische tuin stonden veel 'nieuwe' planten, die ze als tuinmannen een plek gaven in de koninklijke tuinen. Zo introduceerden ze bijvoorbeeld Amerikaanse bomen als magnolia, moerascipres en tulpenboom in Engeland.

Ruimte...

... ruimte en nog eens ruimte. Dat heeft deze plant nodig. Als bodembedekker groeit Mozes-in-het-rieten-mandje het liefst in de volle grond. Geen nood: aan woekeren doet eendagsbloem niet.

Mozes-in-het-rieten-mandje

Net zoals de pasgeboren Mozes in een mandje bescherming vond, zo zijn de bloemen van *Tradescantia virginiana* die nog niet tot bloei zijn gekomen, veilig in het omwindse.

Lokkertje

De gele meeldraden steken sterk af tegen de gekleurde bloem. Het stuifmeel in de gele knopjes lokt heel wat insecten naar het plantje.

Paspoort

Botanische naam: *Tradescantia virginiana*

Nederlandse naam: Mozes-in-het-rieten-mandje of eendagsbloem

Familie: Commelinaceae

Levensduur: vaste plant

Hoogte: 30-60 cm

Winterhard: ja

Groenblijvend: nee

Bloeiperiode: juni-juli

Standplaats: zon of halfschaduw

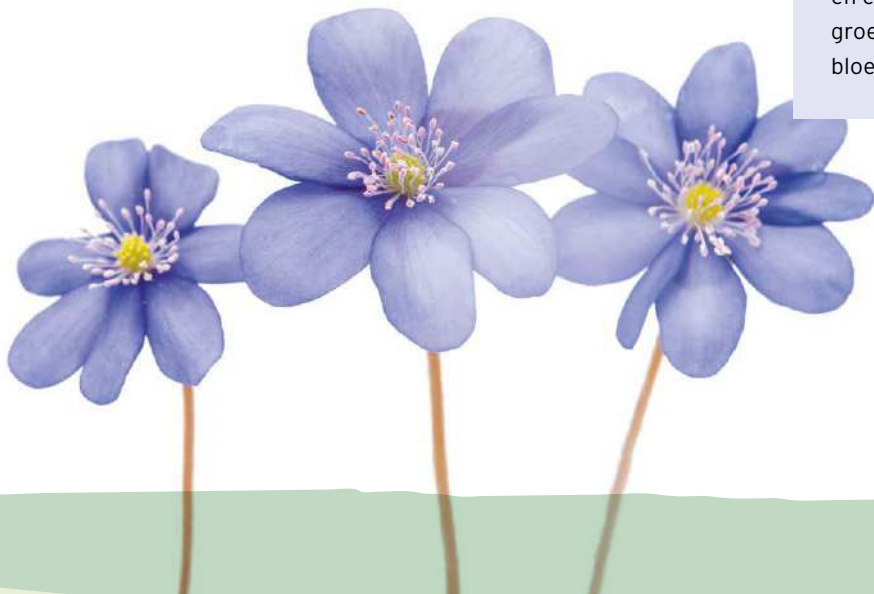
Eendagsbloem

In het omwindse van de plant zitten steeds drie bloemen die beurtelings tot bloei komen en een paarse, blauwe of witte tint aan het groen toevoegen. Na slechts één dag houdt de bloeiende bloem het al voor bekeken.

Volgende keer

In het volgende nummer lees je meer over de etymologie van herfsttijloos

A photograph of a modern house with large glass windows and a lush garden. The garden is filled with various plants, including tall grasses, red flowers, and green foliage. A swimming pool is visible in the background, surrounded by a wooden deck. The house has a white roof and a light-colored brick wall. The sky is blue and clear.

Tuinontwerp

Binnentuin met zwembijver

In de tuin bij deze eigentijdsde woning met grote raampartijen krijg je meteen een vakantiegevoel.

Hier is het heerlijk ontspannen op de terrassen in het groen na een duik in de zwembijver.

Tuinontwerpster Nitha Annink zorgde ervoor dat er in de borders altijd wel wat te beleven valt.

TEKST MODESTE HERWIG FOTO'S SIETSKA DE VRIES

Op enkele uitsparingen met vier heesters na was deze tuin helemaal bestraat. Een zeer ongezellige buitenruimte dus, waar niets te beleven viel. Daar moest verandering in komen, vonden de nieuwe bewoners die droomden van een groene tuin vol planten. Ze riepen de hulp van tuinontwerpster Nitha Annink in. “Als ik voor een kennismakingsgesprek bij tuineigenaren kom, vraag ik altijd wat de belangrijkste wens voor hun nieuwe tuin is. In dit geval stond ontspannen bovenaan de wensenlijst. Dit echtpaar maakt lange werkdagen, daarom is tot rust komen tussen het groen heel belangrijk voor ze.” In de tuin moesten

bijgevolg zoveel mogelijk planten komen die bijen, hommels en vlinders aantrekken. De bewoners gaven aan wel bezig te willen zijn in hun biodiverse tuin, maar een gazon onderhouden, zagen ze niet zitten.

Zichtlijnen

“De zichtlijnen bepalen, is het eerste wat ik doe wanneer ik aan een nieuw tuinontwerp begin”, vertelt Nitha. “Een groot deel van de tijd breng je binnen door en beleef je de tuin vanuit de woning. Daarin spelen zichtlijnen een belangrijke rol. Hier kijk je vanuit de erker via het vlonderpad over het

ONLINE

Download de
plattegrond op
www.buitenleven.nl

TIP

Het voorjaar wordt een
kleurrijk bollenfeestje als je
in het najaar veel
bloembollen tussen de
vaste planten zet.

Ontwerper: Nitha Annink

[Grondig Geniethen]

Waar: Achterhoek [GD]

Grondsoort: zand

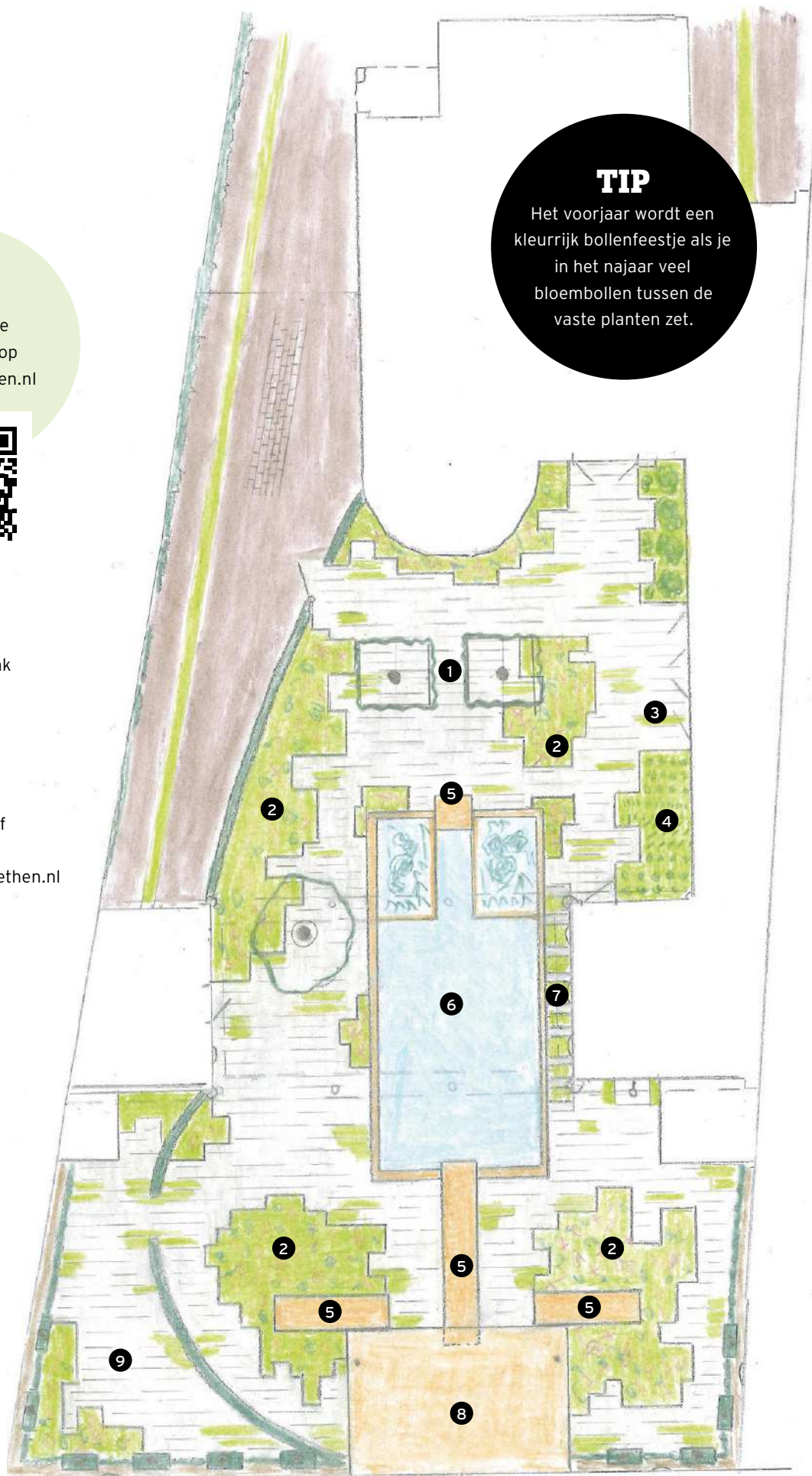
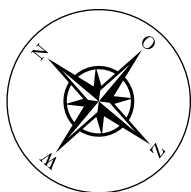
Ligging: zuiden

Afmetingen: 20x25 m

Aanleg: Hoveniersbedrijf

Gebroeders Arends

Meer info: grondig-geniethen.nl

spiegelende wateroppervlak. Door de indeling zie je vanuit de verschillende grote ramen vooral heel veel groen. Omdat er in de tuin geen gazon is en ik ook niet al te veel grote vlakken met tegels wilde, was het even puzzelen met de looproutes en de terrassen. Bovendien moest het ontwerp ook goed passen bij de opdrachtgevers, bij hun persoonlijkheid. Ze waren erg betrokken bij het nieuwe tuinontwerp, we hebben het echt samen gedaan.”

Ontspannen tussen de planten

Een jaar na de aanleg is de tuin al mooi volgroeid. Vanuit de keuken ben je snel op het eeterras voor de halfronde erker. Hier zit je beschut en in de schaduw van de dakplatanen, die als een natuurlijke parasol fungeren. In dit tuindeel is er ook ruimte voor een gezellig loungeterras en veel groen. De borders liggen deels als een eiland in de bestrating. Zo blijft

Legenda

1. Eeterras met dakplatanen
2. Border met vaste planten
3. Tegels eruit, groen erin
4. Eetbare tuin
5. Vlonderpad van Accoya-hout
6. Zwemvijver met plantenfilter
7. Pad van stapstenen
8. Veranda met loungeplek
9. Privéplek uit het zicht

- 1 Door de omsluiting van de woning en het overdekte terras ontstaat het gevoel van een binnentuin. De dakranden zijn boven de zwemvijver doorgetrokken als pergola.
- 2 Na een drukke werkdag is het heerlijk ontspannen op de terrassen en bij het water.
- 3 De weelderige beplanting komt extra mooi uit tegen de strakke pui met veel glas.
- 4 Vanaf het vlonderpad neem je een duik in het frisse water van de zwemvijver.

5

er voldoende loopruimte over en zijn de planten van alle kanten goed te bewonderen. De wanden van de tuin zijn zo groen mogelijk gemaakt door er plantvakken naast aan te leggen. Leibomen voorkomen inkijk. De bestrating bestaat uit langwerpige keramische tegels, afgewisseld met vlonderplanken. Centraal ligt de royale zwembijver, waarvan het water helder blijft dankzij twee plantenfilters. "Het idee voor een zwembijver kwam van mij", zegt Nitha. "Want wat is er nu heerlijker dan zwemmen in eigen tuin als je wilt ontspannen? Dankzij de donkere folie en de beplanting in de natuurlijke filters ziet de waterpartij er eigenlijk meer uit als een gewone vijver. Veel mooier dan zo'n blauwe bak in je tuin!" Boven de zwembijver is er een dubbele pergola, een verlenging van de daklijsten van de woning. De pergola zorgt voor verbinding tussen de woning en de garage en geeft dit tuindeel nog meer een besloten gevoel. Subtiële verlichting zorgt ervoor dat de tuin ook in het donker te bewonderen is.

TIP

Plant eens verschillende oranje en zalmkleurige cultivars van nagelkruid (*Geum*) door elkaar voor een ton sur ton effect.

6

Zwembijver

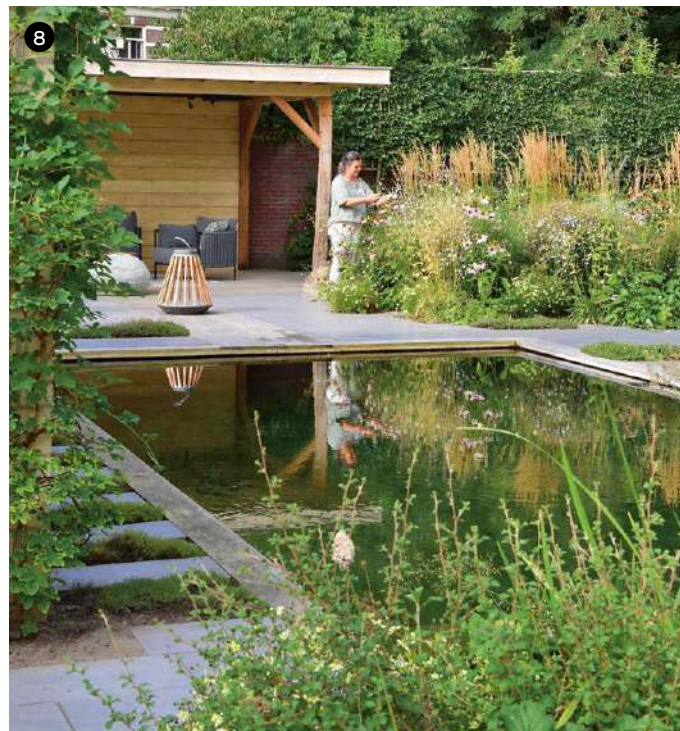
Met een zwembijver krijg je echt een vakantiegevoel in eigen tuin. Het bad blijft helder dankzij een biologisch filter van grind met wat lavasteentjes en waterplanten [helofytenfilter]. Een pomp zorgt ervoor dat het zwembijwater door dit filter stroomt. Omdat er geen chloor gebruikt wordt, is het water niet alleen aantrekkelijk voor mensen, maar ook voor allerlei planten en dieren. Wil je echt kunnen zwemmen, dan moet de zwembijver minimaal 7 x 3,5 meter groot zijn. Om baantjes te kunnen trekken, moet de vijver dubbel zo lang zijn. Een zwembijver vraagt wel enig onderhoud: oud blad er regelmatig uithalen, draagt bij aan een goede waterkwaliteit. Daar staat tegenover dat je lagere of zelfs geen kosten voor de verwarming hebt. Het water in een zwembijver is gemiddeld zo'n 5 °C warmer dan in een traditioneel zwembad.

Tegel eruit

Laat de tegels van een pad of terras eens verspringen. Haal her en der een tegel weg of gebruik slechts de helft van de tegels voor een pad, zoals hier naast de zwembijver. Zo maak je nog meer ruimte voor planten. Zorg wel voor goede tuinaarde en haal het witte straatzand weg.

- 5 Het gezellige loungeterras met op de voorgrond hoog struisriet (*Calamagrostis*), gecombineerd met droplant (*Agastache*).
- 6 Het trapje verraadt dat dit geen gewone vijver, maar een zwembijver is.
- 7 Als het weer het maar even toelaat, wordt er gedineerd op het ruime eeterras bij de halfronde erker.
- 8 Regelmatig een beetje knippen volstaat als onderhoud in de zomer.

Zo groen mogelijk

Op de plattegrond zijn de strakke lijnen van het ontwerp duidelijk te zien, in de tuin worden ze verzacht door de beplanting. "Ik ben meestal niet zo van de organische vormen. Strakke lijnen zorgen voor rust en laten de weelderige borders juist mooi uitkomen", legt Nitha uit. "In de borders mag van alles door elkaar groeien, ik houd van die natuurlijke uitstraling. De beplanting moet vier seizoenen mooi zijn en zo groen mogelijk. Ik zorg er in ieder geval voor dat er in elk seizoen wel iets bloeit in de tuin." In de borders is een uitgebreid sortiment vaste planten te bewonderen, aangevuld met enkele heesters. Het zijn vooral sterke soorten die lang bloeien en ook voor en na de bloei decoratief zijn. Nitha: "Een van mijn favoriete vaste planten is voorjaarslathyrus (*Lathyrus vernus*), omdat hij al zo vroeg bloeit en ook een leuk blad heeft. Voor een zonnige border kies ik resoluut voor de lang bloeiende rode zonnehoe (*Echinacea purpurea*). Ik zet dan wel meerdere planten bij elkaar en gebruik alleen luchtige buurplanten, zoals prachtkaa (*Gaura*). Voor schaduwborders gaat mijn voorkeur uit naar de betrouwbare Kaukasische look (*Pachyphragma macrophyllum*), ook al zo'n vroege bloeier met fraai blad." Als ontspannende activiteit in de tuin staat 's zomers regelmatig wat wegnippen in de borders op het programma. In het vroege voorjaar houden de bewoners een grote schoonmaak in de tuin en knippen ze alle vaste planten af. En hebben ze tips nodig voor het tuinonderhoud, dan kunnen ze op Nitha rekenen. "Het contact met de tuineigenaren is voor mij heel belangrijk", benadrukt ze. "Meestal zetten we samen de planten uit en hebben we na de aanleg regelmatig contact over de beplanting. Alleen met het juiste onderhoud komen de borders optimaal tot hun recht." ✿

Een slokje voor de dorst, daar krijg je sterke planten van!

Alles voor de moestuin vind je op DeZaden.nl

DEZADEN

www.dezaden.nl

toeractief

Hou jij van fietsen en wandelen in de natuur, maak je graag een stadswandeling en ben je geïnteresseerd in de cultuur en geschiedenis van Nederland? Dan is *Toeractief* jouw tijdschrift!

- Inclusief routeboekje
- Veel cultuur en natuur
- Sfeervolle reportages
- Interessante bezienswaardigheden

Ga voor de aanbieding snel naar www.toeractief.nl/abonneren, e-mail naar abonnement@bcm.nl of bel 085 7600237 (08:30-12:30)

De natuur in!

Waar de zee ooit tekeerging

Flevoland heeft het wat saaie imago van rechte wegen en uitgestrekte akkers.

De driedaagse IVN Trektocht laat zien dat dit onterecht is. Samen met IVN Natuurgids Geert Santhuisen [wandeleninflevoland.nl], die de audiotour van deze route heeft ingesproken, gaan we op pad. Een stevige wandeling van vijftien kilometer door het Harderbos, langs de Kievitslanden en de Strandgaperbeek.

TEKST LIDEWIJ DISBERGEN FOTO'S ESTHER DOL

Harderbos, Kievitslanden en Strandgaperbeek in 't kort

Waar: Zeewolde en Dronten [FL]

Wat: nieuwe oernatuur op rijke zeeklei

Flora: vlier, gelderse roos, kardinaalsmuts, populier, gevlekte rietorchis [bloeit niet meer], dotterbloem, boterbloem [kleine, blaartrekkende, scherpe]

Fauna: bever, otter, ijsvogel, zeearend, ree, edelhert, libellen en juffers [weidebeekjuffer], diverse grote grazers

Vandaag staat een avontuurlijk deel van de nieuwe driedaagse IVN Trektocht in Flevoland op het programma. En de start is toepasselijk: bij het blotevoetenpad van recreatie- en zorgboerderij De Sternhof. Hier loop je onder een lijn die de voormalige zeespiegel visualiseert. We realiseren ons dat we op de oorspronkelijke bodem van de Zuiderzee lopen. Nog maar zeventig jaar geleden werd dit gebied leeggepompt en ontstond oostelijk Flevoland. We zijn nieuwsgierig naar de natuur die hier nog maar zo kort geleden is ontstaan.

Vox populi

Na een kopje koffie lopen we het Harderbos in. Hier werden in 1968 de eerste populieren geplant die inmiddels hoog boven ons uit torenen. De wind zorgt voor het kenmerkende ruisende geluid van de bladeren. De Romeinen vonden dit klinken als het geroezemoes van een plein vol mensen, oftewel 'de stem van het volk' [vox populi]. Wat dan meteen de naam populier verklaart. De kalkrijke zeeklei blijkt een zeer voedzame bodem, want ook de essen, eiken en beuken in het Harderbos zijn dik. Omgevallen bomen mogen blijven liggen en bieden voedsel voor mossen, schimmels, paddenstoelen en insecten. Hier ontstaat nieuwe oernatuur.

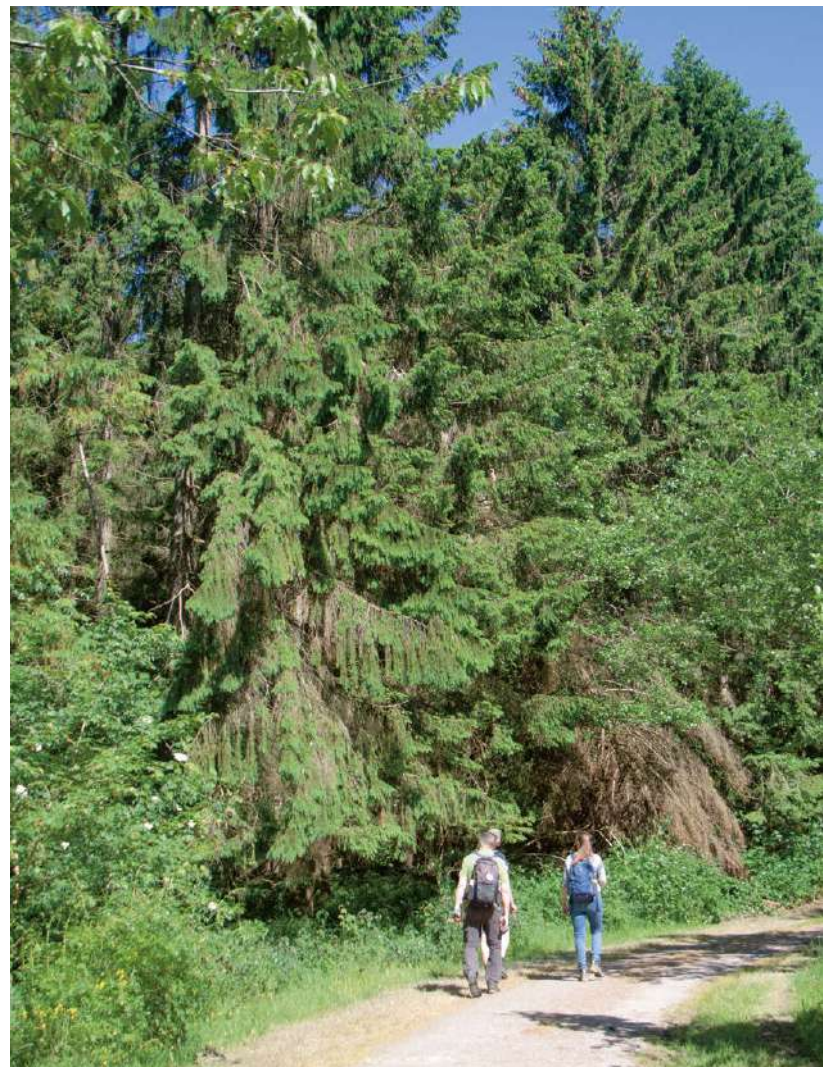
Ingesponnen rupsjes

Op de open plekken in het bos worden we omringd door libellen en juffers en in de verte horen we de roep van de koekoek. In het Harderbos broeden meer dan zestig soorten vogels, ook bijzondere zangers zoals de wielewaal en nachtegaal kun je hier met een beetje geluk horen. Onderweg wijst Geert ons op kardinaalsmuts (*Euonymus*) die vanaf september prachtige rode bessen heeft in de vorm van, juist, een kardinaalsmuts. Wanneer wij er lopen, zijn deze bessen helaas nog niet te zien, maar zitten de struiken wel vol met ingesponnen rupsjes. Die zijn gek op het blad van de struik en kunnen hem zelfs helemaal kaal eten. Dat is echter geen probleem voor kardinaalsmuts. Hij heeft niet alleen bladgroenkorrels in het blad, maar ook in de stengels waardoor hij zonlicht kan blijven omzetten in energie om te groeien.

Natuurvriendelijke oevers

Langzaam lopen we het Harderbos weer uit en wandelen we nog een stukje langs de Hoge Dwarsvaart, waarvan Natuurmonumenten de steile kanten heeft omgevormd naar natuurvriendelijke oevers. Deze oevers lopen nu geleidelijk af en bieden ruimte voor oever- en waterplanten zoals moerasandijvie (*Tephrosia palustris*). Fijne plekken voor vissen om hun eitjes af te zetten. Ook kunnen otters en reeën nu makkelijker het water in en uit. Iets verderop, langs de Mosseltocht die net gebaggerd is, is het pad wat moeilijk begaanbaar en letten we vanzelf meer op waar we onze voeten neerzetten. Dat is maar goed ook, want de modder laat mooie diersporen zien. We zien afdrucken van reeën, hazen en zelfs een hele mooie otterprent in de opgedroogde klei. Sinds de otter in 2002 opnieuw in de Nederlandse natuur werd uitgezet, is hij met een opmars bezig. Momenteel zouden er zo'n 450 otters in ons land leven. Ondertussen blijven we ook speuren naar sporen van de bevers die veel voorkomen in dit gebied. We zien al wel wat 'beverglijbanen' [plekken die bevers gebruiken om van de kant het water in te glijden], maar voor hun kenmerkende knaagsporen moeten we nog even wachten. We steken de Karekietweg over en ja hoor, links van het pad zien we de eerste omgeknaagde boom.

Sinds de otter in 2002 opnieuw in de Nederlandse natuur werd uitgezet, is hij met een opmars bezig. Momenteel zouden er zo'n 450 otters in ons land leven.

Ecosysteembouwer

Met een lengte van zeventig tot honderd centimeter [exclusief staart] is de bever het grootste knaagdier van Europa. Met zijn superscherpe en knaloranje tanden kan hij bomen van wel een halve meter doorsnee doorknagen. Dat doet hij om bij het lekkere gedeelte van de boom te komen [de jonge twijgen en blaadjes], maar ook om bouwmaterial voor zijn dammen en burchten te verzamelen. De bever wordt ook wel een ecosysteembouwer genoemd. Door dammen te maken, bouwt hij zijn eigen beverparadijsje waar ook veel andere dier- en plantensoorten van profiteren. De bevers hier stammen waarschijnlijk af van enkele in 1990 ontsnapte bevers uit het Natuurpark Lelystad. En ze voelen zich hier goed thuis! Inmiddels zijn er al meer dan 250 bevers in Flevoland.

Geen mens te zien

We vervolgen ons pad langs natuurgebied Kievitslanden. Een prachtig vochtig graslandgebied dat beheerd wordt met behulp van grote grazers. Een kudde koeien met kalfjes en een enorme stier komt nieuwsgierig op ons afgelopen. Gelukkig staat er een hek tussen ons in en blijven we elkaar van een afstandje bekijken. In het voorjaar staat het hier vol met pinksterbloemen en dotterbloemen. Een paradijs voor de kievit, graspieper en tureluur. En voor de weidebeekjuffer die vrolijk rondfladdert langs de oever van de Mosseltocht. Op dit soort stukjes komen we bijna geen mens tegen.

Op het moment dat wij er zijn, aan het begin van de zomer, ziet het moerasgebied felgeel van de boterbloemen afgewisseld met witte madeliefjes.

Strandgaperbeek

Na een overstapje komen we bij een kleine oase van bosjes, bloemrijk veld en meertjes met opnieuw verschillende door bevers omgeknaagde bomen. Hier begint ook onze eerste kennismaking met de Strandgaperbeek. Deze negen kilometer lange beek meandert door het landschap en voert kwelwater af. De beek is helder en van goede kwaliteit. De oevers worden begraasd door runderen en paarden en we lopen vandaag letterlijk in hun voetsporen. Het natuurlijk beheer van de beek zorgt ervoor dat er bijzondere planten voorkomen, waaronder rietorchis (*Dactylorhiza majalis*). Ook vliegen libelles en waterjuffers af en aan.

Moerasgebied

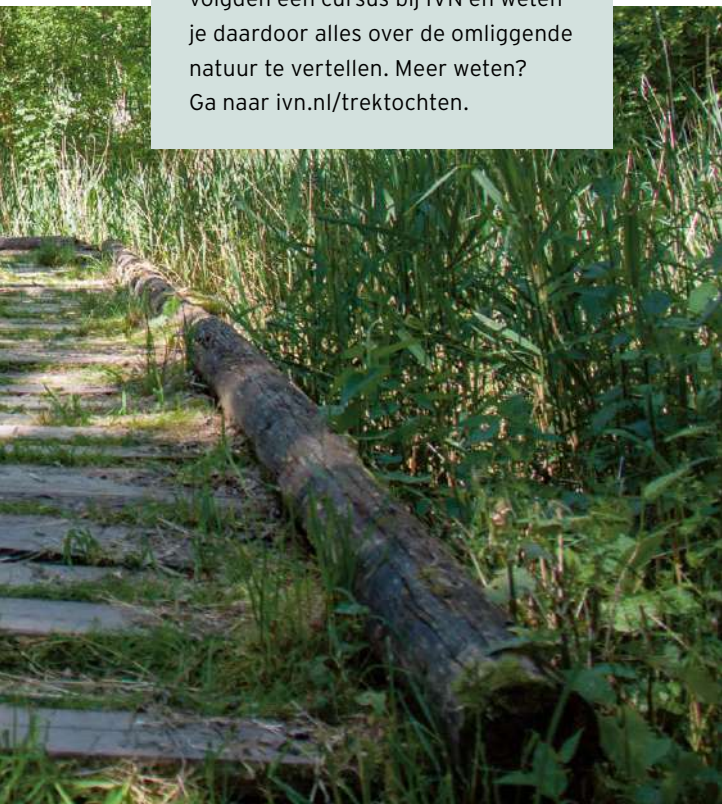
Vandaag is het droog, maar we kunnen ons voorstellen dat dit deel van de route in natte perioden moeilijk begaanbaar is. Dat geldt ook voor het pad van de Kievitslanden naar het vervolg van de Strandgaperbeek wat verderop. Omdat er niet overal gemaaid wordt, loop je hier door hoge begroeiing. Maar de beloning is des te groter. Na een bocht worden we opnieuw overvallen door de bijzondere schoonheid van dit gebied. Voor ons ligt een moerasgebied waar we de Strandgaperbeek opnieuw ontmoeten. Op het moment dat wij er zijn, aan het begin van de zomer, ziet het felgeel van de boterbloemen afgewisseld met witte madeliefjes. Zwanen en kuifeenden zwemmen in het water. Een groepje spreeuwen vliegt op wanneer we door bosjes met rode kornoelje lopen.

IVN Trektochten

Om bijzondere natuurervaringen op te doen, hoef je het land niet uit. Die beleef je gewoon in Nederland met de IVN Trektochten, bijzondere meerdaagse routes. Lokale vrijwilligers hebben hun favoriete paden met elkaar verbonden zodat jij over de smalste paadjes en door verstilde natuur de omgeving kunt ontdekken. Pauzeren en overnachten kan bij de Gastheren van het Landschap. Zij volgden een cursus bij IVN en weten je daardoor alles over de omliggende natuur te vertellen. Meer weten? Ga naar ivn.nl/trektochten.

Duimpjes omhoog

Deze wandeltocht blijft ons steeds verrassen en het houdt nog niet op. Na een meegebracht broodje en kopje koffie wandelen we verder langs het grootste zonnepanelenpark van Flevoland. We duiken een laatste stukje bos in en wandelen richting de dijk van het Veluwemeer. Boven op de dijk staat het standbeeld voor Prima Mensen. Opgericht als tegenhanger van alle vluchtige likes op internet. Dit monument in de vorm van een ster met twee duimpjes omhoog staat er voor iedereen die wel even in het zonnetje mag staan. We bekijken de namen van mensen die genomineerd zijn en bedenken wie wij zelf zouden willen nomineren. Een mooi initiatief! Via de dijk met beschutte strandjes langs het Veluwemeer lopen we naar het eindpunt. Deze wandeling over de bodem van de voormalige Zuiderzee heeft ons enorm verrast. Het is echt een wandeling waar je de tijd voor moet nemen. Het is letterlijk 'van de gebaande paden af' en toont een bijzonder rijk stukje Flevoland. 🌻

Opwaartse spiraal

Het project

Wat: Anne van Leeuwen en
Ricardo Cano Mateo

Wat: regeneratieve boerderij
met *no dig market garden*,
agro-forestry-veld, kipmobielen,
cursussen, workshops en
stageplekken

Waar: Landgoed Grootstal in
Malden, vlak onder Nijmegen

Meer informatie: bodemzicht.nl

Dichter bij de natuur zijn, met de seizoenen leven en meer naar buiten. Dit staat bij veel van ons hoog op de agenda. *Buitenleven* spreekt mensen die het gewoon doen. Elke dag buiten, weer of geen weer. Samen met anderen of in hun eentje. Deze keer: Anne van regeneratieve boerderij Bodemzicht in Nijmegen.

TEKST FRANCINE POLIS FOTO'S LAURA CNOSSEN

Anne en Ricardo runnen samen de regeneratieve boerderij Bodemzicht op landgoed Grootstal in Nijmegen. Hun *no dig market garden* voorziet honderd huishoudens en zes restaurants in Nijmegen en omstreken van groenten, fruit, klimaatbeien en binnenkort ook noten. Drie jaar nadat ze hun boerderij zijn gestart, hebben ze van een 'gestresst' stuk grasland een regeneratief bedrijf gemaakt, waarin alles groeit en bloeit: de verschillende soorten groenten en diersoorten, maar ook de medewerkers en leerling-boeren. *Climate farmers for life*, noemen Anne en Ricardo zich, omdat ze met hun regeneratieve aanpak een actieve bijdrage leveren aan het faciliteren van leven en oplossen van de klimaatproblematiek. Op de boerderij straalt de proactiviteit overal vanaf. Terwijl Anne ons te woord staat, zijn er op meerdere plekken groepjes mensen aan het werk op het land en is het een af- en aanlopen van leerling-boeren die hun handen uit de mouwen willen steken. Anne: "We hebben meer regeneratieve boeren nodig."

Regeneratief boeren

Volgens Anne is het westerse principe van duurzaamheid beperkt houdbaar. Waarom? Omdat het de mens losmaakt van de natuur. Door de klimaatcrisis en dankzij alle onderzoeken die er in de afgelopen jaren zijn verschenen, is het besef doorgedrongen dat we als mens zo niet verder kunnen. Dat we te veel kapotmaken en de aarde uitputten door meer te halen dan te brengen. Dat besef heeft het idee van duurzaamheid en verduurzamen tot gevolg gehad: minder kapotmaken en minder consumeren. Maar in de kern blijft duurzaamheid uitgaan van de mens als vernietiger, van de mens die buiten de natuur staat en haar kapotmaakt. Anne is ervan overtuigd dat wij als mensen juist onderdeel van de natuur zijn en dat als we dat gaan begrijpen en daarnaar gaan handelen, we in balans komen met onze omgeving. Op die manier kunnen we, zoals zij het noemt, weer inheems worden en een zorgrelatie aangaan met de plek waar we ons settelen en de gemeenschap van mensen, dieren, planten en microben die daar woont. Het is een radicaal ander mensbeeld. In plaats van je negatieve impact te verminderen, de basis

Anne: “Het duurt ten minste zeven jaar om een ecosysteem grondig te herstellen”

onder duurzaamheid, gaat het over je positieve impact maximaliseren om zo binnen een heel ecosysteem een opwaartse spiraal te creëren. “Regeneratief gaat over en-en, om het creëren van een sociale, ecologische en economische win-win-winsituatie”, legt Anne uit. “Alles wordt beter en alles gaat bloeien. Er komen meer soorten, en voedzamere groenten, en meer oogst, en gezondere mensen, en een eerlijk inkomen voor de boer. Als er ergens een min is, dan ben je iets aan het uitbuiten.” Zo simpel is het dus. Regeneratief gaat verder dan circulair, omdat het gaat om meer geven dan je neemt, zodat het hele systeem ervan profiteert. Omdat je dit voor je ogen ziet gebeuren – Anne wijst naar alle vogels die er boven haar veld cirkelen, een schril contrast met de lege lucht boven het veld van de burens –, geeft dat ontzettend veel energie, perspectief en daadkracht. En dat hebben de regeneratieve boeren van Bodemzicht nodig, want de gigantische cultuuromslag van regeneratief boeren en inheems worden, dat is topsport bedrijven.

- 1 De *no dig market garden* die honderd huishoudens en zes restaurants voorziet van groenten, fruit, eieren en noten.
- 2 Verschillende soorten planten en dieren worden als nieuwe familieleden verwelkomd.
- 3 Anne van Leeuwen promoot met Bodemzicht een radicaal ander mensbeeld.
- 4 Een gezond veld bruist, zoemt en zit vol leven.

Een gezond ecosysteem herkennen

Bodemkwaliteit is de basis van regeneratief boeren, maar hoe meet je die? Binnen onze westerse cultuur hebben we wel tools voor het tellen van soorten, centimeters bodem en de hoeveelheid koolstof. Maar die cijfers geven niet per se informatie over de kwaliteit van de onderlinge relaties binnen het ecosysteem. Het herkennen van een gezond en bloeiend ecosysteem vereist een nieuwe blik en andere vaardigheden dan die je op school leert. Maar als je je zintuigen de kost geeft, kun je een heel eind komen. Waar je een gezond ecosysteem aan kunt herkennen?

- Een gezond veld hoor je: het bruist, zoemt en zit vol leven, van krekels tot vlinders en van bijen tot wantsen. Vogels cirkelen erboven.
- In een bos of struikgewas dat in balans is, nestelen en overwinteren vogels.
- Er is soortenrijkdom die met zijn bloei weer andere soorten aantrekt. Een nieuwe plantsoort trekt nieuwe insecten, vogels en spinnen aan.
- Een ecosysteem in balans is er een zonder extremen, zoals overstromingen of modder, droogte of schraalheid, overwoekering door een soort of monocultuur.

5

6

7

Voedselbos bouwen

En niet zomaar topsport. Op Bodemzicht rennen ze een sprint en een marathon tegelijkertijd. De marathon is het verbeteren van de bodem voor de aanleg van het voedselbos, het *agro-forestry*-veld. Ze verbeteren de bodem door letterlijk levende bodem te bouwen, boven op de al bestaande. De grond wordt dus hoger. Hoe? Met holistisch geplande begrazing en rust. Anne: "We hebben het ritme van grote kuddes grazers teruggebracht op ons land." In een gezond ecosysteem zijn er toproofdieren [in Nederland de wolf, in Afrika de leeuw] die op kuddes jagen. Een kudde staat daarom dicht op elkaar en verplaatst zich constant, voortgedreven door de roofdieren en op zoek naar vers gras. Dit is totaal anders dan dieren die door een hek constant op dezelfde plek staan, zich uitspreiden en alles overbegrazen. Als er een compacte kudde aankomt op een plek, dan zorgen die dieren daar voor een soort apocalyps: ze eten het gras op, walsen het plat en poepen het onder. Vervolgens migreren ze naar een volgende plek. In de tussentijd kan het gras weer aangroeien. Gras van nu is nog steeds ingericht op datzelfde ritme. Het is een afstemming van miljoenen jaren tussen de verschillende

8

soorten. Die afstemming heeft de mens verstoord door dieren tussen vaste hekken te gaan houden. Holistisch geplande begrazing gaat juist uit van het ritme van kuddemigraties. “Onze kippen zijn dus als het ware een kudde bizonen. We zetten de kipmobielen op een plek in het gras en laten de kippen hun werk doen”, legt Anne uit. “Daarna verplaatsen we de kipmobielen naar een ander stuk gras. Het gras krijgt na elke apocalyps een lange tijd rust. In die tijd gaat de fotosynthese zijn werk doen. Oud platgetrapt gras zorgt voor een mulchlaag op de bodem, nieuw gras lekt weer koolstof de bodem in. Daardoor gaat het

koolstofgehalte in de bodem omhoog. Meer koolstof in de bodem betekent meer water, meer water betekent potentieel meer leven, meer leven in de bodem betekent meer koolstofopslag enzovoorts.” Een opwaartse spiraal dus, die wel tijd nodig heeft. Het herstellen van de bodem duurt enkele jaren, maar in twee jaar is het hier al zichtbaar verbeterd. Anne: “Andere regeneratieve boeren zeggen dat het ten minste zeven jaar duurt om een ecosysteem echt grondig te herstellen.”

No dig market garden

Om de marathon van het aanleggen van het voedselbos te overbruggen, trekken ze tegelijkertijd een sprint met de *no dig market garden*. *No dig*, want ze verstoren de bodem zo min mogelijk. Dat betekent dat er niet geschoffeld, geschept of geploegd wordt. Waarom? “Omdat schimmels betere boeren zijn dan mensen,” antwoordt Anne. De fotosynthese en de symbiose tussen schimmels en planten is zo briljant, dat de schimmel precies weet wat een plant wanneer nodig heeft en dat kan leveren. Niet gratis, het is

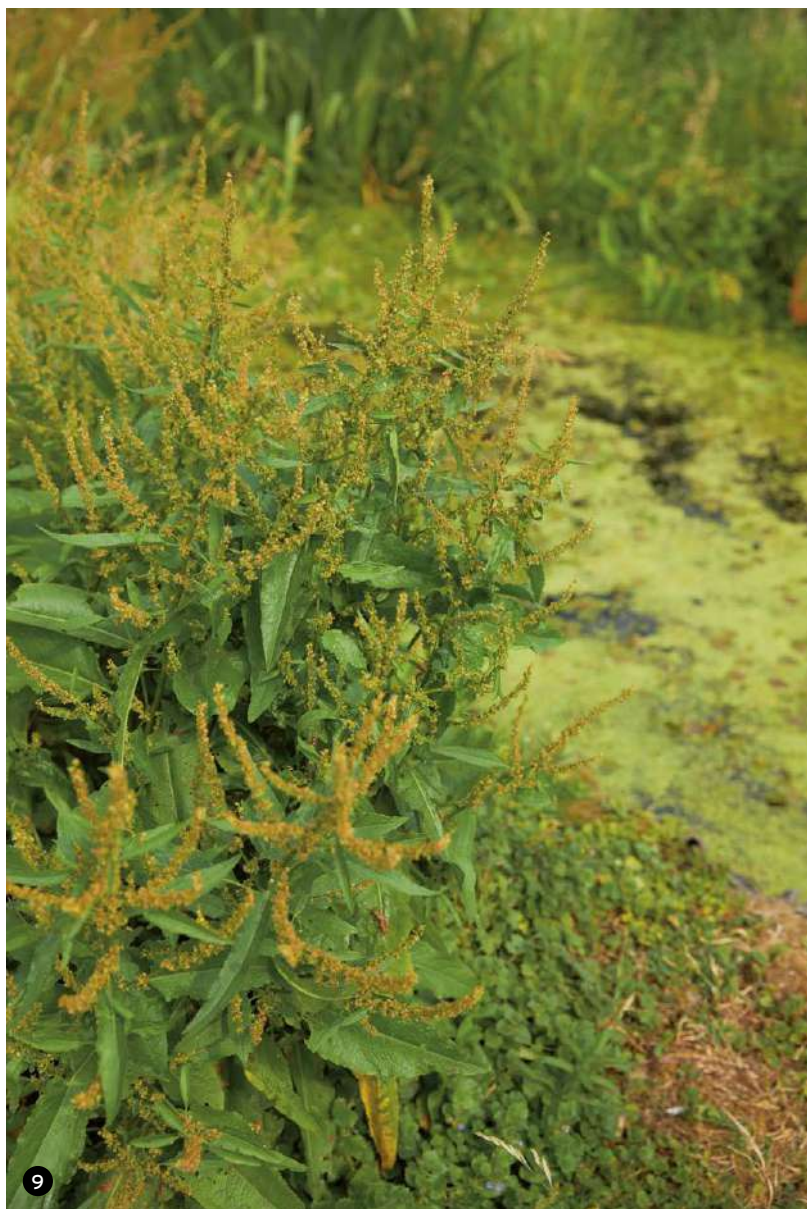
5 Laarzen aan voor de modder? Dat is bij Bodemzicht niet nodig.
Een ecosysteem in balans is er eentje zonder extremen.

6 Het *agro-forestry*-veld in aanbouw.

7 De groenten groeien in een mulchlaag van 15 cm.

8 Een plek waar insecten en kleine dieren kunnen overwinteren.

een levendige ruilhandel ondergronds. Maar daardoor krijgt de plant wel precies wat hij nodig heeft. Dat betekent niet alleen voedzamere oogst. Anne: "Er is een directe lijn tussen bodemgezondheid, de gezondheid van je darmen en je gemoedstoestand." Om de bodem niet te verstoren, brengen ze vijftien centimeter van compost en houtsnippers aan en telen ze de groenten direct in de mulch. Op die manier bootsen ze eigenlijk een soort bosecosysteem na, waarin eenjarige en meerjarige gewassen worden geteeld. En wat als ze last hebben van ongedierte? "Dan moet er een soort bij," aldus Anne. Zo was er in jaar één een luizenplaag die ze hebben opgelost door een compost-constructie te maken, waarin lieveheersbeestjes konden overwinteren. Een jaar later hadden ze mieren, waarna ze een vijver hebben aangelegd om kikkers en padden uit te nodigen. Dit jaar zijn er slakken en hebben ze daarom egels geadopteerd. "Maar begrijp me niet verkeerd", zegt Anne, "extra soorten zijn altijd welkom, ze hoeven niet altijd een functie te hebben, want meer soorten betekent voor ons dat we een grotere familie krijgen."

Meer ontdekken

- De documentaire *Green Gold* (2012) van John D. Liu die voor Anne een omslag betekende, is te zien via YouTube: youtube.com/watch?v=YBLZmwIPa8A
- De Nederlandse versie *Groen Goud* staat op de Tegenlicht-website: www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/kijk/afleringen/2011-2012/groen-goud.html
- Op de website ecosystemrestorationcamps.org vind je meer informatie over restauratieprojecten van ecosystemen over de hele wereld, ook in Nederland en België, met daarbij informatie over vrijwilligerswerk, educatie en onderzoek.
- Als je geïnteresseerd bent in de wetenschap en filosofie achter regeneratief boeren, zijn deze boeken een aanrader: Robin Wall Kimmerer, *Een vlecht van heilig gras* (2022), Wahinkpe Topa en Darcia Narvaez, *Restoring the kinship worldview* (2022).

Overvloed op de vierkante meter

Bodemzicht bewijst dat overvloed maar weinig ruimte nodig heeft. Ze gebruiken geen grote landbouwmachines en kunnen daardoor veel compacter telen en de beschikbare ruimte effectiever gebruiken. Wat tot gevolg heeft dat ze met 1500 vierkante meter een klein dorp van voedsel kunnen voorzien. Anne krijgt vaak de vraag hoe hun aanpak opgeschaald kan worden. Haar antwoord is dan duidelijk: we gaan niets opschalen, we gaan dit verspreiden. Telen volgens de *no-dig*-methode is arbeidsintensief. Er zijn dus gewoon meer boeren nodig. Daarom biedt Bodemzicht opleidingen, cursussen en trajecten aan voor regeneratieve boeren in spe. Terwijl we over het gezonde grasland staren, zegt Anne: “Het mooiste van alles is dat ik me voor het eerst verbonden voel met het ritme dat op deze plek heerst. Het ritme van dag en nacht, de seizoenen, het migreren van soorten, het weer. Al die dingen helpen om te gronden. Thuiskomen, wortelen op een plek. Regenereren is een combinatie van vertraging en keihard werken en je verantwoordelijkheid nemen.” ✿

- 9 De vijver breidt de Bodemzichtfamilie uit met kikkers en padden.
- 10 Anne besloot haar leven om te gooien na het zien van de documentaire *Green Gold*, dat resulteerde in boerderij Bodemzicht.
- 11 Regeneratief boeren is zeer arbeidsintensief. Daarom zijn er meer regeneratieve boeren nodig.

Bouw je ideale tuin

Gratis ontwerp | Makkelijk bouwen | Duurzaam

Met WoodBlocX kan je elke bouwstructuur in de tuin creëren: verhoogde bakken, plantenbakken, keermuren, vijvers, tuinranden, zitjes en nog veel meer. Er is geen elektrisch gereedschap nodig om te bouwen en het resultaat is aantrekkelijk, sterk en duurzaam.

Probeer onze gratis ontwerpservice

Neem vandaag nog contact op met ons team van ontwerpers om jouw tuinplannen te bespreken.

“Fantastisch product, ik kon niet gelukkiger zijn”

Meer dan 6000 onafhankelijke klantbeoordelingen

Ga naar woodblocx.nl en ontdek de mogelijkheden voor jouw tuin

WOOD
BlocX

Groene vingers

WORKSHOPS | TUINAGENDA | TIPS

TEKST MIRJAM ENZERINK

Indian summer

Bij het zoeken naar mooie herfstkleuren voor in de tuin, kom je al snel uit bij bomen en heesters. Toch zijn er ook vaste planten die in september en oktober voor een 'Indian summer'-sfeer zorgen. Dankzij hun bloemen en/of verkleurende blaadjes kun je ook in de kleine tuin genieten van een warm najaar in geel, oranje en rood. Neem laatbloeiers als gele zonnehoed (*Rudbeckia fulgida*), zonnekruid (*Helenium*) en wilgenblad-zonnebloem (*Helianthus salicifolius*). Mooie combinaties van verkleurend bloem en blad vind je onder meer bij vetkruid (*Sedum*) en loodkruid (*Ceratostigma plumbaginoides*).

FOTO: IBULB

FOTO IVERDE

2

FOTO IVERDE

3

FOTO IVERDE

4

FOTO IVERDE

5

1. Kliplelies (*Nerine*) ken je misschien alleen van de vaas, maar er zijn ook winterharde soorten voor de tuin die de herfstborder mooi ophalen.
2. Gele zonnehoed (*Rudbeckia fulgida*) heeft verschillende soorten die tot aan de nachtvorst bloeien in een warme geeltint.
3. Bepaalde soorten vetkruid (*Sedum*) worden bewust ingezet vanwege de fraaie herfstkleur, zoals 'Purple Emperor'.
4. Het loof van blauwe ster (*Amsonia hubrichtii*) zorgt voor oranje-gele linten in oktober.
5. Herfstaster (*Aster novi-belgii*) is een dankbare laatbloeiër: hij is kleurrijk én geeft veel volume.
6. Herfstvaren (*Dryopteris erythrosora*) verkleurt van koperroze naar geelbruin.
7. Late cultivars van zonnekruid (*Helenium*) zorgen voor herfstvuur in de border.
8. Het blad van *Miscanthus sinensis* 'Purpurascens' kleurt orangerood.
9. Purperrood blad van loodkruid (*Ceratostigma plumbaginoides*) volgt op blauwe bloemen.

FOTO IVERDE

6

7

8

9

FOTO IVERDE

FOTO IVERDE

FOTO IVERDE

Workshops

WILDPLUKWANDELING

Wanneer: diverse data in september, oktober en november

Waar: Kasteel Groeneveld, Baarn

Kosten: € 27,50

Meer info: elsjebruijnesteijn.com

Elsje Bruijnesteijn, wildplukster en kookboekenschrijfster, leert je de veiligste én lekkerste paddenstoelen herkennen tijdens een wildplukwandeling, van biefstukzwam tot eekhoorntjesbrood. Ook wijst ze je onderweg op ander eetbaar herfstgoed, zoals veldkers, beukenootjes en rozenbottels. Tip: op aanvraag begeleidt Elsje groepen op wandelingen met een bepaald thema of biedt ze een wildarrangement. Ze neemt je mee naar een van haar favoriete locaties, maar een zelfgekozen locatie behoort ook tot de mogelijkheden.

Laat valfruit liggen in de border: het is een traktatie voor atalanta's, gehakkelde aurelia's en bonte zandoogjes.

FERMENTEER HET SEIZOEN

Wanneer: 30 sept en 25 nov [14-16 uur]

Waar: Stadsboerderij Gagelsteede, Utrecht

Kosten: € 15

Meer info: utrechtnatuurlijk.nl

Fermentatie is een proces dat onder meer wordt gebruikt om groenten lang te kunnen bewaren. Met behulp van goede bacteriën, schimmels en gisten veranderen ze van smaak, zijn ze lichter verteerbaar en langer houdbaar. Tijdens de workshop leert Carla Glorie van De Dansende Boom je de basis-principes, waarbij ze vertelt over twee soorten fermentatie: droge en natte. Je gaat zelf aan de slag gaat met een groente van het seizoen en neemt een pot groenten [droge fermentatie] mee naar huis, waar ze verder kunnen fermenteren. Neem je eigen snijplank, schone theedoek, mandoline/koolschaaf, keukenweegschaal en schort mee.

SNOEIEN DOET GROEIEN

Wanneer: 11 november [14-16 uur]

Waar: Appeltern Adventure Gardens

Kosten: € 81 [exclusief parkentree]

Meer info: appeltern.nl

Vind je het spannend om de snoeischaar te hanteren? Dan is deze workshop een goede eerste stap. Je leert hoe, wanneer en waarom je moet snoeien. Na de theorie ga je aan de slag. Bij de rondleiding laat Hans van Biemen, snoeiexpert en groenboekenauteur, voorbeelden zien van goed snoeiwerk van hagen, heesters, rozen, geleide bomen en groenblokken. Een takeawaylunch, snoeipresentje en persoonlijk snoeiadvies zijn bij de prijs inbegrepen.

TUINAGENDA

NATUURFEEST

15 OKT | Bij Kasteel

Tongelaar in Mill vieren ze de herfst met een Natuurfeest. Kinderen tot en met twaalf jaar kunnen er onder meer zaadbommen maken en groentebingo spelen. Een boswachter neemt ze mee op struintocht en wie wil, kan slootje scheppen. Er zijn versgebakken broodjes van het vuur en andere lekkernijen van verse herfststoogst verkrijgbaar. kasteeltongelaar.nl

PLANTENDAG

1 OKT | Bij veel Nederlandse tuiniers staat hij ieder jaar op de kalender: de Plantendag van Arboretum Kalmthout. Tijdens deze oudste plantenbeurs van België verzamelen zich zo'n 35 kwekers uit binnen- en buitenland binnen de poorten van de fraaie bomentuin. Ze nemen talloze bijzondere, nieuwe en zeldzame tuinplanten mee. Er zijn dan ook gratis rondleidingen door de arboretumtuin. Tip: neem je eigen tassen/kratjes mee voor je aankopen. Er zijn kruiwagens beschikbaar om je aanwinst te vervoeren. arboretumkalmthout.be

HISTORISCH PLUKFRUIT

SEP-OKT | Als je zelf geen moestuin hebt, is een bezoekje aan de Historische Tuinderij Warmoes in Lent extra leuk. Hier mag je groenten en fruit oogsten, zoals frambozen, kruisbessen en koolrabi - op voorwaarde dat er een rode vlag bij staat. Ook zijn er boerenbloemen en veldbloemen voor de pluk. Haal van tevoren plukgerei en oogstmanden bij de winkel. Kijk op de website voor actuele openingstijden. warmoes-lent.nl

NAZOMERDAGEN

SEP-OKT | De nazomer is een prima tijd om nieuwe planten aan te schaffen. Bij Kwekerij De Morgen in Obdam kun je kiezen uit een groot sortiment laatbloeiers en grassen, waaronder zilverkaars (*Cimicifuga*), herfstaster en rode pimperl (*Sanguisorba*). In de kleurrijke privétuin geniet je in september van de nazomerdagen, terwijl in oktober de grassen centraal staan. Iedere vrijdag en zaterdag geopend. ecologicalplantingdesign.com

HERFST IN DE JAPANESE TUIN

15-31 OKT | Op Landgoed Clingendael, tussen Den Haag en Wassenaar, ligt de grootste Japanse tuin van Nederland. Deze 6800 m² grote 'Japonaiserie' is twee keer per jaar op z'n allermooist. In de lente, wanneer al het frisse loof ontluikt en de bloesems bloeien, én in het najaar, als de herfst intreedt. Er zijn dan zeldzame bomen en planten te zien, waarvan sommige al in 1910 zijn aangeplant. Grondlegster, baronesse van Bienen, bracht zelf enkele elementen als bruggetjes en beelden mee van haar reizen naar Japan. denhaag.com

Met de nationale collectie van kardinaalsmuts, esdoorn, es en berk in huis, beland je bij het Von Gimborn Arboretum in Doorn in een kleurrijk feestje.

5x zaden voor vogels

In de herfst zijn de zaden van planten eetrijp voor allerlei vogels. Vooral inheemse planten zijn geliefd, zoals de paardenbloem en korenbloem. Laat ze dus zeker staan als ze zijn uitgebloeid. Met deze vijf soorten in je tuin ben je bijna verzekerd van gevleugeld bezoek.

1. Van grote kaardebol (*Dipsacus fullonum*) heb je het hele jaar veel plezier in de tuin. Het zilvergrijze blad is een blikvanger in de zomer, de lila bloemetjes trekken vlinders en andere bestuivers aan en de stekelige bolletjes blijven de hele winter mooi overeind. In de herfst en winter zijn ze bovendien een hotspot voor puttertjes, die dol zijn op de zaden. Het is een tweejarige plant, maar gevallen zaad kiemt relatief makkelijk, zodat

hij vaak vanzelf terugkomt.

2. Middelste teunisbloem (*Oenothera biennis*) is een inheemse tweejarige die geurige én smakelijke, gele bloemen geeft in de zomer. Pluk je er daar niet te veel van, dan vormen zich grote zaaddozen. Daar komen allerlei vogels met kegelvormige snaveltjes op af, waaronder mezen, mussen en groenlingen. Rondom de planten zie je vaak al zaailingen ontkiemen met lichtgroene rozetten. Ze bloeien het volgende jaar volop.

3. Zonnebloemen (*Helianthus annuus*) worden in de herfst snel topzwaar en vallen dan om. Geen reden om de plant op te ruimen: knip de zaaddozen af en leg ze in de tuin, hang ze op aan een tak in een boom of

TIP

Scheur de grote dahliaknollen direct na het opgraven. Het is een gratis manier om je collectie uit te breiden.

schud ze uit boven de voertafel. Vogels als de specht, Vlaamse gaai en [goud]vink zijn er dol op. Droog ook wat zaad voor volgend jaar, zodat je nieuwe zonnebloemen kunt zaaien.

4. Eigenlijk zijn alle distels fijn voor vogels vanwege het zaad. Een mooie tuinplant die behalve insecten allerlei vogeltjes lokt, is blauwe kogeldistel (*Echinops bannaticus*). Puttertjes komen af op het fijne zaad, vandaar

hun bijnaam 'distelvink'. Ook groenlingen zie je balanceren op de stekelbolletjes.

5. Guldenroede (*Solidago*) wordt onder veel tuiniers vervloekt, omdat hij zich zo gul uitzaait. Maar zodra de donzige zaden verschijnen, zijn het de feestslingers in de tuin. Alle kleine zadeneters – van mussen en mezen tot groenlingen en vinken – hangen dan op de kop aan de halmen om zaadjes te scoren.

HERFST ALS PLANTSEIZOEN

De herfst als plantseizoen is terug van weggeweest. Tot dertig jaar geleden werden tuinen vooral in de herfst aangelegd. Niet voor niets: de meeste vaste planten slaan goed aan in de nog warme en vochtige aarde. Toch lag de focus de afgelopen drie decennia op de lente, vanwege het kleurrijke aanbod in tuincentra. Veel tuinprofessionals schakelden al terug, aangejaagd door de klimaatveranderingen. Planten die je in het voorjaar aanplant, moeten zich immers door een lange, warme en droge periode worstelen. Verschillende organisaties slaan nu de handen ineen met de campagne 'Plant je mee' van Stichting Steenbreek. Het doel: zoveel mogelijk bomen, planten en bloembollen aanplanten in oktober en november. Want 'een bloeiende lente, plant je in de herfst'. Kijk voor acties en deelnemers op plantmee.nl.

BETONDINGEN.NL[®]

BETONPOEREN • MUURAFDEKKERS • SIERBETON

- De opsluitband met luxe uitstraling
- Lichter van gewicht door de 50cm lengte
- In grijs, antraciet en warm bruin
- Tot zelfs 60 cm hoog verkrijgbaar

2023

HET JAAR VOOR
BRUIN IN DE
TUIN

PALISSADEBANDEN
OOK BEKEND ALS BLOKJESBANDEN

Scan de code

WWW.BETONDINGEN.NL

SNEL BESTELD EN RAZENDSNEL IN HUIS

Selectie

BOEKEN | FILMS | TV | THEATER | MUZIEK | KUNST

TEKST MARGOT EGGENHUIZEN

Even pauze

Als de vakanties voorbij zijn, de hitte is verdreven en de appelbomen vol hangen: dát is het moment om van de rust te genieten in een goed verborgen theetuin. En natuurlijk van een kopje thee met een taartje. Reisreport bundelde de 125 mooiste in *De theetuinen fietsgids van Nederland*. Je vindt ze door de knooppuntenfietsroutes in het boek te volgen. € 23,95, reisreport.nl

Proeven maar!

Van brood met noten uit het bos tot appel- en perensoorten die dichtbij zijn geplukt: tijdens de Dag van het eetbare landschap op **17 september 2023** in het Openluchtmuseum Bokrijk in het Vlaamse Genk proef je streekproducten die zijn gemaakt met lekkers uit het (lokale) landschap. Er zijn ook demonstraties en een streekproductenmarkt. bokrijk.be

Begraafplaatsbezoek

Een begraafplaats als uitje? Waarom niet, het zijn vaak prachtplekken! Zoals Soestbergen in Utrecht, op een voormalige buitenplaats. Architect Zocher ontwierp het als park vol bomen en slingerende paden. Bezoek meer bijzondere plaatsen op de Open Monumentendagen op **9 en 10 september 2023**, openmonumentendag.nl

BOEK: Escape to the Country

Van de Bloomsbury Farm in de *rolling hills* van het Amerikaanse Tennessee tot een 250 jaar oude boerderij in New Jersey: dit boek geeft een mooi kijkje in het slow life van het Amerikaanse platteland. Met foto's en verhalen wordt je meegenomen langs porches en pompoenen, moestuinen, bloemen, handwerk, familierecepten en erfstukken. In het Engels. € 45, lannoo.com

FILM: Zin/Zijn

In een wereld waarin we meer twitteren dan luisteren, wil filmmaker Maarten van Vliet maar één ding: wandelen. Deze documentaire neemt je mee op een tocht naar Santiago de Compostella, met onderweg ook inzichten van bekende gezichten. Onder meer te zien tijdens het Nederlands Film Festival op **22 t/m 29 september 2023** in Utrecht. filmfestival.nl en zinzijn.nu

BOEK: Tuinen van Heligan

De tuinen van landgoed Heligan in het Engelse Cornwall floreerden, tot veel tuinlieden omkwamen in de Eerste Wereldoorlog. Pas in de jaren negentig werden ze in ere hersteld. Deze fascinerende geschiedenis is verweven in de romantrilogie van Inez Corbi. Drie vrouwen zijn gescheiden door de eeuwen, maar verbonden door de tuinen. Eerste deel, € 22,99, awbruna.nl

WIN

Buitenleven mag drie boeken weggeven! Ga vóór 20 oktober naar buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

Interview

“In een voedselbos werk je met de natuur mee”

Een succesvolle crowdfunding geeft groenexperts Teun Rözer en Katinka Schlette de kans om volop aan de slag te gaan met [stads]voedselbossen. Met hun onderneming Vergroen willen ze vooral bedrijven, instellingen en scholen aansporen om een voedselbos aan te leggen, vertelt Teun [23].

Waarom heb je je verdiept in voedselbossen?

“De afgelopen jaren ben ik me echt zorgen gaan maken over klimaatverandering, en dan vooral de effecten die in je eigen voortuin zichtbaar worden, zoals de sterk afnemende insectenpopulatie. Tijdens het schrijven van mijn scriptie over voedselbosbouw was de maat vol: ik wilde heel graag actie ondernemen om iets goeds te doen voor mezelf en voor de wereld.”

Waarom zijn voedselbossen zo veelbelovend?

“Voedselbosbouw staat voor ons symbool voor een andere manier van kijken naar natuur. Door de industrialisatie van de landbouw hebben we het idee gekregen dat voedsel verbouwen altijd gepaard gaat met héél hard werken en de natuur bestrijden. In een voedselbos wordt juist gebruikgemaakt van natuurlijke mechanismen die er al zijn. Het laat heel mooi zien hoe je op allerlei manieren met de natuur mee kan werken.”

Vergroen richt zich vooral op bedrijven, instellingen en scholen. Waarom?

“Ons doel is zoveel mogelijk hectaren van Nederland te vergroenen en tegelijkertijd zoveel mogelijk mensen te inspireren voor duurzame, toekomstbestendige voedselproductie en tuininrichting. Deze doelgroep is daarvoor meer geschikt: er is meer ruimte en er komen meer mensen. Wij vinden ook dat organisaties een verantwoordelijkheid hebben om bij te dragen aan de kwaliteit van de leefomgeving van hun medewerkers en studenten.”

Welke ruimte rond een bedrijf of school is geschikt voor een voedselbos?

“Onze voorkeur heeft een ruimte van minimaal 50 m² op de grond. Een dak of plantenbak is vaak een lastig verhaal, omdat er geen contact is tussen planten en de bodem. De onmisbare basis van ieder voedselbos, ondergrondse schimmelnetswerken, kunnen zich daar niet vormen. Potten en daken bieden wel andere mogelijkheden, denk aan beplanting speciaal voor bijen.”

Welke extra voordelen levert het op, buiten klimaatwinst?

“Steeds vaker blijkt uit onderzoek dat groen gezonder, productiever en gelukkiger maakt. Voedsel produceren is niet doel

nummer één van onze stadsvoedselbossen, maar zorgt wel voor herkenning, participatie en gemeenschap. Met een voedselbos laat je zien dat je duurzame impact wilt maken. Het vergroenen van je buitenruimte is ook een investering in de waarde van je pand.”

Hoe gaat dat met plukken en oogsten; zijn de voedselbossen niet heel snel leeg?

“Bij Griffioen [een zorg-woonlocatie in Nijmegen waar Vergroen dit voorjaar een voedselbos heeft aangelegd, red.] is er bewust voor gekozen om het voedselbos voor de wijk open te stellen. We zijn heel benieuwd hoe dat er in de praktijk gaat uitzien, maar we maken ons daar zeker geen zorgen over. We moeten nu zoveel mogelijk voedselbossen aanplanten en zo zorgen dat er in de toekomst voor iedereen genoeg te plukken is.”

Wat zijn de do's en don'ts als je in je eigen tuin een voedselbos wilt aanleggen?

“Lees je goed in en verwonder je over hoe bijzonder onze natuur in elkaar steekt. Er is echt aan alles gedacht! Bereid je er wel op voor dat je af en toe echt even op je handen moet zitten, het is een project voor de lange termijn. Tegelijkertijd: denk na over wat het doel is en wijk lekker af van de regels. Als je het liefst de hele dag in de tuin werkt, waarom zou je dan geen ecologische moestuin in je voedselbos verwerken?”

Meer info vind je op vergroen.eu, of volg Teun en Katinka op Instagram @vergroenvoedselbossen

Selectie

BOEKEN | FILMS | TV | THEATER | MUZIEK | KUNST

FOTO: AAD HOOGENDOORN

Oase van verwondering

Kunstenarskolonie, culturele vrijhaven: Ruigoord, aan de rand van Amsterdam, is zeker anders dan andere dorpen. Een nieuwe wandelroute brengt je naar meer dan dertig ecologische kunstprojecten, zoals een tijdelijke biotoop en een installatie met maar liefst 1500 watermonsters uit het hele land, maar ook langs een voedselbos en een vlindertuin. ruigoord.nl

Kunstroute in het park

'Aarde lagen', dat is het laatste thema van het drieluik van Schemerlicht Festival in Nijmegen. Van **12 t/m 22 oktober 2023** volg je in het Goffertpark een kunstroute die niet alleen door kunstenaars, maar ook door componisten en wetenschappers is gemaakt. Daardoor krijg je een bijzondere blik op onze band met de natuur. schemerlichtfestival.nl

Lui(steren) in de tuin

"Ik ben je nieuwe beste tuinvriendin", zo stelt radio- en podcastmaker Chantal Quak zich voor in haar podcast Lui in de Tuin. Je hoort haar verschillende tuinen bezoeken, ze geeft tips voor een weelderige tuin en ze belt spontaan aan bij tuinbezitters om ze alles over hun kleine paradijs te vragen. vriendvandeshow.nl/lui-in-de-tuin

Campingsfeertje

Het Sphinxkwartier is een van de hotspots van Maastricht. Hier vind je tijdens Festival MAAS! ook een kunstenfestival in campingsferen: Camping Kosmos. Een feestelijke opening van het nieuwe theaterseizoen, met muziek, beeldende kunst, theater, dans en literatuur. **7 t/m 10 september 2023**, festivalmaas.nl

FOTO: FOCUSSEZ/JEAN-PIERRE GEUSENS

FOTO: GERRARD VERSCHOOTEN

Op **10 september 2023** klinkt er jazz, klassiek, Ierse folk en nog veel meer vanuit achtertuinen in Castricum. Het Muziektuinen Festival is gratis toegankelijk en je kunt van concert naar concert – ofwel, van tuin naar tuin – wandelen of fietsen. muziektuinen.nl

Kwartet

Met een landschapstuin, moestuin, binnentuin en beeldentuin is een bezoek aan Buitenplaats Doornburgh in Maarssen altijd een goed idee. Op **16 september 2023** is er nóg een goede reden: het concert *Wachten is wat een tuin overkomt*. Het Syrène Saxofoonkwartet en de timelapse met duizenden foto's van Heidi de Gier nemen je mee in een wereld van vergankelijkheid en verwondering. buitenplaatsdoornburgh.nl

Een filmfestival aan zee, met ook nog voorstellingen op het strand, een filmconcert in een kerkje en een festivalboot voor de kust. Het complete programma van de 25ste editie van Film by the Sea in Vlissingen van **8 t/m 17 september 2023** vind je op filmbythesea.nl

Ode aan Anna

Anna Boch was rond 1900 de bekendste vrouwelijke kunstenaar in België, maar verdween een beetje achter de schermen. Tot nu, want kunstmuseum Mu.ZEE in het Vlaamse Oostende zet Anna met een grote expositie op een voetstuk als persoon, kunstschilder van landschappen en natuur, filantroop, muziekliefhebber en verzamelaar. **T/m 5 november 2023**, musee.be

FOTO MUSEE DES BEAUX-ARTS CHARLEROI/COMMUNAUTÉ FRANÇAISE DE BELGIQUE

Plantenweefsels

Kunnen we de natuur sturen, en bijvoorbeeld wortelstelsels van planten in een ander patroon laten groeien? Kunstenaar Diana Scherer laat het je in Museum Kranenburgh in Bergen zien. De prachtige plantenweefsels buigen mee, maar geven ook zeker hun grenzen aan.

1 oktober 2023 t/m 10 maart 2024, kranenburgh.nl

* BUITENLEVEN *online*

Altijd en overal toegang tot
Buitenleven, en meer

- * 9X *Buitenleven* magazine online
- * Kortingen op duurzame (tuin)artikelen
- * Terugbladeren in alle voorgaande *Buitenleven* magazines
- * Gratis App Mijn Stek
- * Eenvoudig opzegbaar of aanpasbaar

Al vanaf
€ 7,95
per maand

Benieuwd? Kijk snel op
Buitenleven.nl

In samenwerking met:

DEZADEN

 Husqvarna

EcoTuintje

Eerste hulp bij moestuinieren

Stuur je vraag in!

Vraag je je af hoe je met een moestuin begint? Wat je op een balkon kunt laten groeien? Hoe je van een luizenplaag in de moestuin afkomt of hoe je je kruidenplantjes stekt? Wat je vraag ook is, stuur via Instagram een berichtje naar Femke @moestuin_avontuinier of Esther @esthers.tuin

TIP

Vanaf oktober
in de winkels

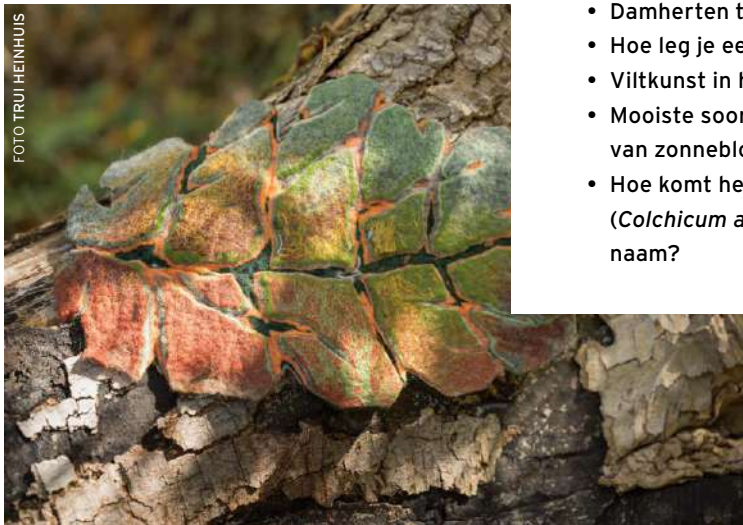
Eetbare bloemen

Wat zijn jullie favoriete bloemcombinaties? Die vraag stelde @caro_isbuiten ons via Instagram. Omdat wij vooral van de eetbare tuin houden, beantwoorden we die vraag vanuit die invalshoek. Want sommige bloemen kun je eten – jawel! Nu denk je misschien: mij niet gezien, brug te ver. Maar je drinkt misschien weleens kamillethee? En wist je dat een bloemkool eigenlijk gewoon een groot bloemhoofd is? Weliswaar nog niet in bloei, maar toch. Dus laat ons een lans breken voor de eetbare bloem en antwoord geven op de vraag: wat zijn mooie combinaties? Met stip op één staat voor ons de goudsbloem (*Calendula*). Met zijn feloranje en gele kleuren is hij een echte blikvanger en een ware bijenmagneet. Een win-win voor je moestuin dus. De bloemblaadjes smaken licht bitter en zijn prachtig als decoratie in bijvoorbeeld salades. Bovendien kun je eenvoudig zelf calendulazalf maken. Online vind je allerlei recepten. Een mooie combinatie met de felgekleurde goudsbloem, zowel in de tuin als op je bord, zijn diepblauwe korenbloemen (*Centaurea*) of het paarse groot kaasjeskruid (*Malva sylvestris*). Een mix van deze losse blaadjes maakt een ware eetbare confetti. Ook prachtig is komkommerkruid (*Borago officinalis*) met zijn blauwe of witte stervorming bloemetjes en lichtbehaarde bladeren. De bloemen en de bladeren zijn beide eetbaar en smaken daadwerkelijk naar komkommer. De kleine bloemetjes vormen een mooie bloemdecoratie op taarten en cake. Misschien wel de meest veelzijdige eetbare bloem: Oost-Indische kers (*Nasturtium*). Van top tot teen eetbaar en geschikt voor salades, mini-quiches [door de bladeren te vullen], verwerkt tot pesto [het blad] of als ingemaakte kappertjes [de zaden]. Wil je je gasten eens echt verrassen? Combineer dan eetbare bloemblaadjes met verse kruiden, zoals bieslook, oregano of tijm. Hak alles fijn en meng het door [gezouten] roomboter op kamertemperatuur. Maak er een mooi rolletje van en zet het weer in de koelkast. Om het helemaal af te maken, versier je de buitenkant van de roomboterrol met bijvoorbeeld de hartvormige blaadjes van kaasjeskruid. Resultaat: de mooiste én lekkerste kruidenboter die je in tijden geproefd hebt. Wist je dat ook veel bloemen in je siertuin eetbaar zijn? Zoals tulpen, klaprozen, lavendel, daglelies.... Probeer echter niet zomaar iets uit, want sommige bloemen zijn wel degelijk giftig. Zorg bovendien dat je een onbespoten, biologische soort kiest. En pluk je in het wild, pluk dan met mate, niet dicht langs een weg [omwille van uitlaatgassen] en bij voorkeur hoger dan één meter [vanwege plassende dieren]. Heb je eenmaal van eetbare bloemen geproefd, dan wordt iedere salade zonder kleurrijke bloemconfetti maar een saaie boel. Probeer het vooral eens uit! ✨

Volgende keer in *Buitenleven*

- 4 x herfsttuininspiratie: balkon van de Groene Buurvrouw, De Beukenhof, een bostuin en natuurlijk het tuinontwerp
- Damherten tijdens de bronsttijd
- Hoe leg je een wadi aan?
- Viltkunst in herfstkleuren
- Mooie soorten en varianten van zonnebloem (*Helianthus*)
- Hoe komt herfsttijloos (*Colchicum autumnale*) aan zijn naam?

Nummer 7 verschijnt 20 oktober. Geen nummer meer missen? Neem dan een abonnement vanaf € 4,95 per maand! Kijk op www.buitenleven.nl/abonneer

Colofon

REDACTIE

Hoofredactie Francine Polis **Eindredactie** Evelien Boutsen **Redactie** Evelien Boutsen, Roos Franssen Francine Polis **Online** Roos Franssen, Sven Piekstra, Francine Polis **Mijn Stek** Roos Franssen **E-mail redactie** redactie@buitenleven.nl **Vormgeving** Angela van Eck, Marjanne Gielen, Fleur Heitling **Directeur Uitgever** Rob de Baar **PR & Marketing** Daniëlle Veraart, marketing@bcm.nl **Druk** PreVision, Eindhoven **Distributie** Betapress (Nederland) & AMP (België)

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tekst Appeltern Adventure Gardens, Esther Derks, Lidewij Disbergen, Kirsten Dorrestijn, Margot Eggenhuizen, Mirjam Enzerink, Modeste Herwig, Esther Klaster, Corine Koolstra, Femke Lampe, Jalou Lemmens **Beeld** Appeltern Adventure Gardens, Laura Cnossen, Esther Dol, Jeroen Graat, Trui Heinhuis, Modeste Herwig, Corine Koolstra, Tuinstudio Lindengroen, Bard van den Oord, Fred Roest, Shutterstock.com, Sietske de Vries **Coverfoto** Sietske de Vries **Inzet** Staatsbosbeheer - Bert Ooms

ABONNEMENTSPRIJZEN

Buitenleven verschijnt 8 keer per jaar plus 1 special. Een los nummer kost € 11,50. Of sluit een jaarabonnement af: Magazine + Online € 107,50, Magazine € 97,50, Online € 87,49. Magazineabonnees buiten Nederland krijgen portokosten doorberekend. Bij betaling via acceptgiro wordt € 2,50 extra in rekening gebracht. Kijk voor actuele acties op Buitenleven.nl. Voor adreswijzigingen, vragen over betalingen en bezorging kun je contact opnemen met BCM abonnementenservice: abonnement@bcm.nl of 085 7600237 (lokaal tarief), dinsdag en vrijdag van 08.30-12.30 uur.

ABONNEMENT AFSLUITEN EN OPZEGGEN

Je kunt abonnee worden via abonnement@bcm.nl o.v.v. 'Buitenleven' of via www.buitenleven.nl/abonneren. Abonnementen kunnen twee maanden voor het einde van de abonnementsperiode schriftelijk worden opgezegd via abonnement@bcm.nl o.v.v. 'Buitenleven' of per post: BCM Media, Abonnementenservice, Postbus 1392, 5602 BJ Eindhoven.

ADVERTENTIES

Media accountmanager Henk Hoekman, 040 8447657 of 06 23906236, henk.hoekman@bcm.nl
Sales support Sia Eltink, 040 8447667, support@bcm.nl

COPYRIGHT

De uitgever kan op generlei wijze aansprakelijk worden gesteld voor eventueel geleden schade door vermeldingen in het blad. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

BCM MEDIA

BCM MEDIA
Postbus 1392
5602 BJ Eindhoven

Hotel Boschrand Texel

4-Daags Texel-Arrangement à € 255,- p.p. bestaande uit 3 overnachtingen incl.

- 3x een gevarieerd viergangendiner
- 3x een uitgebreid ontbijtbuffet
- 1x Gratis gebruik sauna
- Gratis Wi-Fi en gratis parkeren
- 1 Dag gratis gebruik huurfiets incl. kaart van Texel. (vanaf 1 Oktober)
- Wij betalen de totale kosten van de bootreis naar Texel aan u terug (vanaf 1 Oktober).

4 Overnachtingen € 340,- p.p. / 7 Overnachtingen € 595,- p.p. (incl. diners en ontbijtbuffet)

Arrangementen zijn het gehele jaar geldig t/m 12 november.

Speciaal voor de lezers van Buitenleven bij aankomst koffie of thee met appelgebak.

HOTEL ★★★
BOSCHRAND
TEXEL

Hotel Boschrand | Bosrandweg 225 | 1796 NA De Koog - Texel
E-mail: info@hotelboschrand.nl | Telefoon: 0222 - 317 281 |

NIEUW

Husqvarna NERA – Een nieuw tijdperk in robotmaaieren: draadloos robotmaaieren met volledige flexibiliteit

De nieuwe Husqvarna NERA robotmaaiers kunnen worden geïnstalleerd met of zonder begrenzingskabels*. Ze zijn geschikt voor grote en complexe gazons en zijn uitgerust met de nieuwste intelligente technologieën zoals objectvermijding. **Bezoek husqvarna.com/nera voor meer informatie.**

EPOS™ Plug-in Kit*

HUSQVARNA
Automower® 320 NERA

Vanaf € 2.869*

HUSQVARNA
Automower® 430X NERA

Vanaf € 3.799*

HUSQVARNA
Automower® 450X NERA

Vanaf € 5.099*

*De vermelde prijzen zijn advies-verkoopprijzen inclusief BTW en exclusief krammen, draad, EPOS-referentiestation en installatie.